TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ ir PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Kauno Lenkų Smulkaus
Kredito Draugija
1939 IV. 3.
Kowieńskie polskie T-wo
Drobnego Kredytu

Nr. 45

Sausis — Kovas

1939

TURINYS.

Psl.

1. Lietuvos—Estijos byla Hagos Tribunole dėl Panevėžio Saldutiškio geležinkelio — *Dr. D. Krivickas* 1
2. Skolininko turto išvaržymas — *J. Mičiulis* 12
3. Civilinės teisės reforma Latvijoje — *O. Ozolin* 22
4. Didžiosios Lietuvos ir Klaipėdos krašto kolizinių normų klausimai — *Dr. G. Rutenbergas* 42
5. Administracinis baudimas mūsų įstatymų leidyboje — *K. Laucius* 54
6. Įstatymas ir gyvenimas — *Teisėjas V.* 67
7. Baudžiamojo įstatymo teritorinė galia baudžiamojo kodekso projekte — *Vytautas Jurgutis* 73
8. Direktorijos „Policinis paliepimas darbo taikai Klaipėdos krašte užtikrinti ir palaikyti" — *Dr. M. Anysas* 88
9. Taikos sutarčių, teismo protokoluose surašytų, žym. mokesčiu apmokėjimas — *A. Gailiušis* 92
10. Paderminiai turtai ir jų užrašymas testamentais pagal Civ. įst. X t. 1 d. — *Pr. Vasiliūnas* 96
11. Lietuvos notariato veikimo dvidešimties metų sukaktis — *V. Burkevičius* 99
12. Ar ne per toli einama? — *A. Grajevskis* 105
13. Teisininkų draugijos 1939 m. sausio 28 d. visuotinio susirinkimo protokolas 107
14. Žinios apie bylų eigą 110
15. Civilinės teisės anketa 116
16. Juridinės literatūros naujienos 116

Oficialinė dalis.

I. Respublikos Prezidento įsakymai 1
II. Teisingumo Ministro įsakymai 4
III. Teisingumo Ministerijos aplinkraščiai 10

Cp 1283

TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS
LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 45 | Sausis – Kovas | 1939 m.

Dr. D. Krivickas.

Lietuvos - Estijos byla Hagos Tribunole dėl Panevėžio Saldutiškio geležinkelio

Š. m. vasario m. 28 d. N. T. T. Tribunolas Hagoje paskelbė sprendimą dėl Panevėžio Saldutiškio geležinkelio, kuriuo pripažino Estijos prašymą nesvarstytiną. Šis sprendimas yra reikšmingas ne tik Lietuvai, bet ir bendrai teisės mokslui. Tad pravartu susipažinti, nors trumpai, su šios bylos istorija ir sprendimo bei atskirų nuomonių turiniu.

1. Estijos vyriausybės ieškinys.

1937 m. lapkričio m. 2 d., Estijos vyriausybė, pasiremdama Hagos Tribunolo statuto 36 str. 2 p., kuriuo Lietuva priėmė privalomą Tribunolo jurisdikciją, iškėlė Hagos Tribunole Lietuvos vyriausybei ieškinį, teigdama:

1. Kad Lietuvos vyriausybė neteisėtai atsisakė pripažinti bendrovės *Esimene Juurdeveo Raudteede Selts Venemaal* teises, kaip savininkės ir koncesininkės, ir atlyginti už šį neteisėtą geležinkelio paėmimą ir eksploataciją.

2. Kad Lietuvos vyriausybė turi atlyginti tuo būdu padarytus nuostolius bendrovei, kurie įvertinami, atšaukus transakcinius pasiūlymus, 14.000.000 aukso litų su 6% metams nuo 1937 m. sausio 1 d.

Vėlesniuose aktuose šis ieškinys buvo kiek pakeistas.

Estijos vyriausybės keliamas ieškinys taip pagrindžiamas.

1897 m. lapkričio m. 21 d. Rusijos caro dekretu buvo suteikta Pirmajai šalutinių geležinkelių bendrovei Rusijoje teisė pastatyti Panevėžio Švenčionių geležinkelį ir jį eksploatuoti dekrete nurodytomis sąlygomis 85 metus. 1920 m. vasario m. 2 d. Tartaus taikos sutartimi (papildomasis str. prie 11 str.) Rusijos vyriausybė sutikusi, kad rusiškos bendrovės, kurios turėjo įmones Estijoje, būtų laikomos perkėlusios savo buveinę į Taliną ir kad Estijos valdžios organai pakeistų šių bendrovių įstatus. Šių bendrovių tarpe įsakmiai paminėta Pirmoji šalutinių geležinkelių bendrovė Rusijoje. Šios bendrovės akcininkai, pasiremdami Estijos 1920 m. balandžio 17 d. ir 1921 m. spalio m. 1 d. įstatymais, 1923 m. sušaukė Taline visuotinį akcininkų susirinkimą, kuris pakeitė Pirmosios bendrovės įstatus ir perkėlė bendrovės buveinę į Taliną. Tuo būdu, Pirmoji šalutinių geležinkelių bendrovė Rusijoje pasidarė estiška „Esimene" bendrovė, tuo pačiu vardu tęsdama savo veikimą. Atnaujinusi savo veikimą, *Esimenė* 1925 m. kreipėsi į Lietuvos Susisiekimo Ministeriją prašydama gražinti jai, kaip teisėtai rusiškos Pirmosios bendrovės įpėdinei, Panevėžio Saldutiškio geležinkelį. Tačiau Susisiekimo Ministerija atsisakiusi tą reikalavimą patenkinti, paaiškindama, kad Pirmoji šalutinių geležinkelių bendrovė Rusijoje neegzistuojanti ir kad estiška *Esimenė* nėra teisėta rusiškos bendrovės įpėdinė.

1934 m. rugsėjo m. 7 d. į bylą įėjo Estijos vyriausybė, paremdama *Esimenės* pretenzijas. Tačiau Lietuvos vyriausybė savo atsakyme Estijos vyriausybei pažymėjo, kad ginčas yra civilinio pobūdžio, ir, kol jis nėra išspręstas Lietuvos teismų, diplomatinė intervencija negali būti daroma. Po pakartotinių notų pasikeitimų Estijos vyriausybė, nepatenkinta Lietuvos vyriausybės nusistatymu, kreipėsi į Hagos Tribunolą.

Estijos vyriausybės nuomone, Pirmoji bendrovė, nežiūrint nacionalizacijos dekretų, kuriais buvo paliesti ir privatiniai geležinkeliai, nenustojo egzistavusi ir kad, Tartaus taikos sutartimi, sudaryta Sov. Rusijos ir Estijos, pasidariusi estiška *Esimenės* bendrovė. Lietuvos vyriausybė, atsisakydama pripažinti tą bendrovę teisėta Pirmosios bendrovės įpėdine, laužanti savo tarptautines prievoles, išeinančias iš Lietuvos Estijos prekybos sutarties 4 str. ir bendrosios tarptautinės teisės. Sutar-

ties 4 str. Lietuva pasižadėjusi pripažinti teisėtai susikūrusias bendroves Estijoje, o, paimdama ir eksploatuodama Panevėžio Saldutiškio geležinkelį, jį sulaužiusi bendrą tarptautinės teisės dėsnį, kad svetimšalių privatinė nuosavybė turi būti respektuojama ir kad jos negalima nusavinti be teisingo atlyginimo. Šis paėmimas buvęs padarytas Centro valdžios organų, tad šiuo atveju Lietuvos atsakomybė esanti tiesioginė. Lietuvos vyriausybės nurodymas, kad bendrovė savo teisei apginti turi pirma išnaudoti visas vidaus priemones, esąs nepagrįstas, nes geležinkelio paėmimas yra *jure imperii* aktas ir, kaip toks, negalįs būti civilinio teismo svarstymo dalyku, o administracinio teismo Lietuvoje nėsą. Faktas, kad yra bešališkas tarptautinis teismas, kurio autoritetas aukštesnis už vidaus teismų autoritetą, darąs nereikalingą kreipimąsi į vidaus teismą. Tarptautinis teismas čia pakeičiąs vidaus teismą.

2. Lietuvos vyriausybės preliminariniai atsikirtimai.

Lietuvos vyriausybė dėl iškelto Estijos vyriausybės ieškinio pateikė dvi preliminarines ekscepcijas, prašydama pripažinti Estijos prašymą nesvarstytiną.

Pirmoji šalutinių geležinkelių bendrovė Rusijoje, kaip transporto ir susisiekimo bendrovė, buvo ypatingoje Rusijos valdžios organų kontrolėje. Nuo 1918 m. ta bendrovė nustojo egzistavusi dėl šių dekretų: 1918 m. birželio 28 d. dekretu jos įmonė su visais jos turtais ir kapitalais buvo paskelbta valstybės nuosavybe, 1918 m. rugsėjo 4 d. dekretu buvo panaikinta jos direkcija ir 1919 m. kovo 4 d. dekretu jos akcijos ir skolos panaikintos. Teigiant, kad rusiškos bendrovės dėl nacionalizacijos dekretų nustojo juridinės asmenybės, nurodyta į visą eilę įvairių kraštų sprendimų, būtent: anglų, šveicarų, prancūzų ir vokiečių.

Dėl Estijos nurodymo į Tartaus sutartį, Lietuvos atsakyme pastebėta, kad papildomasis str. prie 11 str. teduoda teisių Estijai tik į įmones, kurios yra Estijos teritorijoje, bet jokių būdu ne į turtus, kurie yra už Estijos teritorijos ribų, kaip tai įsakmiai nurodyta tame str. Tad, taikos sutartimi apribojus Estijos teises, Estija akcininkams negalėjo suteikti daugiau teisių, negu ji pati turi. O, be to, ta sutartis Lietuvai yra *res inter alios acta.*

Nutarimas perkelti būveinę į Estiją buvo padarytas susirinkime, kuriame akcininkams teatstovavo 726 akcijos, iš bendrojo skaičiaus 61.155 akcijų.

Lietuvos-Estijos prekybos sutarties 4 str. Lietuva nėra pripažinusi kurių nors teisių *Esimenės* bendrovei.

Pirmoji ekscepcija pagrįsta tarptautinės teisės dėsniu, kad reikalavimas turi būti nacionalinis ne tik jo pateikimo metu, bet ir nuostolių padarymo metu, t. y., valstybė gali užsistoti už savo valdinį tik tuo atveju, kai nuostolio padarymo metu valdinys buvo tos valstybės pilietis. Ši taisyklė remiasi tuo principu, kad valstybė, užsistodama už savo valdinį, gina savo teisę. Šis principas buvo Hagos Tribunolo patvirtintas *Mavrommatis* byloje (Arrêt 2 Nr.): „Tai yra elementarinis tarptautinės teisės principas, kuris įgalina valstybę proteguoti savo valdinius, kurie yra įžeisti kitos valstybės aktais, priešingais tarptautinei teisei, kai jie negalėjo gauti satisfakcijos normaliniu keliu. Užsistodama už savo valdinio reikalą ir pradėdama jo naudai diplomatinę ar tarptautinę teisminę akciją, ši valstybė, tiesą sakant, gina savo pačios teisę, kad jos valdinių asmenyje būtų respektuojama tarptautinė teisė".

Taikant aukščiau nurodytą taisyklę reikalinga, kad Estijos vyriausybė galėtų pateikti reikalavimus Lietuvos vyriausybei dėl Panevėžio Saldutiškio geležinkelio paėmimo, kad asmuo, kuris tariasi esąs įžeistas šiuo paėmimo aktu, būtų buvęs Estijos pilietis paėmimo metu. Susisiekimo Ministerija pradėjo geležinkelį eksploatuoti 1919 m. rugsėjo m. Tuo metu Pirmoji bendrovė buvo nacionalizuota. Visais atvejais tuo metu ji neturėjo Estijos pilietybės, kadangi akcininkų susirinkimas, kuris nutarė perkelti bendrovės būveinę iš Petrapilio į Taliną, įvyko tik 1923 m. Tad tariamų nuostolių padarymo metu bendrovė nebuvo estiška bendrovė.

Antrame atsitikime pareikšta, kad *Mavrommatis* byloje Hagos Tribunolas konstatavo, esą, valstybė gali stoti už savo valdinius, jei jie negalėjo gauti satisfakcijos *normaliniu* keliu. Šis principas buvo priimtas ir Hagos 1930 m. kodifikacijos konferencijos komisijos: „Valstybės tarptautinė atsakomybė tegali būti iškelta atlyginti nuostolį, kurį yra turėjęs svetimšalis, tik nuskriaustajam individui išnaudojus vidaus teisės nustatytas priemones".

Ta prasme yra pasisakęs Tarptautinės Teisės Institutas ir visa eilė autorių. Reikia pastebėti, kad Estijos vyriausybė jau savo memuare neginčijo šios taisyklės buvimo, tačiau nurodė, kad aktas, kuris inkriminuojamas Lietuvai, yra *jure imperii*, kuris, nesant administracinio teismo, nepriklausąs civilinių teismų kompetencijos. Antra vertus, estų tvirtinama, kad geležinkelio paėmimas yra nusavinimo aktas ir, kaipo toks, visai neskųstinas. Bet ir ši hipotezė nepagrįsta, nes nėra jokio nusavinimo akto liečiančio Panevėžio Saldutiškio geležinkelį. Susisiekimo Ministerija paėmė tą geležinkelį eksploatuoti kaip turtą be savininko, Civilinių įstatymų 406 str. pagrindu. Kad buvusių rusiškų bendrovių turtas yra *bona vacantia*, kuris pereina Iždui, toji pažiūra reiškiama ir Anglijoje *(Wolf, Probleme der Liquidierung russischen Aktiengesellschaften in England, Zeitschrift für Ostrecht, 1933 m., 733,734 p.)*. Net jeigu ir tarti, kad geležinkelio posesija yra neteisėta, tai ir tuo atveju ji galėtų būti panaikinta tik teismo sprendimu (X t. 532 str.). Be to, kaip nurodo Isatšenko, joks nusavinimas negali būti pripažintas teisėtas, jeigu jis padarytas kitokia tvarka, negu numatyta įstatymuose, ir toks nusavinimas gali būti ginčijamas teisme, reikalaujant ne tik nuostolių atlyginimo, bet ir restitucijos. Taigi *Esimenės* bendrovė, nesant formalaus nusavinimo akto, gali kreiptis į teismą, prašydama apsaugoti jos teises.

Estijos vyriausybė, be to, teigia, kad kreipimasis į Lietuvos teismus neduotų jokių pasekmių, nes jie jau yra pasisakę. Tačiau *Esimene* ne tik nesikreipę į Lietuvos teismą, bet tuo klausimu nėra jokios bendros jurisprudencijos, kaip to reikalauja *Borchard'as* (Diplomatic protection of citizens abroad, 823, 824 p.). Jeglino byloje Vyriausias Tribunolas nesvarstė nei sovietų nacionalizacijos dekretų, nei klausimo, ar Pirmoji bendrovė tebeegzistuoja. Jis pasitenkina tik konstatavęs, „kad šioji Estijos bendrovė būtų pripažinta mūsų įstatymais ar tarpvalstybinėmis sutartimis senosios rusų bendrovės teisių perėmėja, byloje įrodymų nepristayta, ir teismui tokie įstatymai ir sutartys nėra žinomi" (Tribunolo sprendimas 1934 m. kovo 16/26 d.). Be to, šis procesas yra simuliuotas procesas, kuris iškeltas atsakovo, bet ne ieškovo interesui. Tad visai suprantama, kodėl Tribunolas panaikino bylą.

Kiek tai liečia nurodymą į tai, kad Valstybės Taryba savo nuomonėje 1933 m. sausio m. 25 d. pasisakė, kad *Esimenės* ben-

drovė nėra ta pati Pirmoji bendrovė, tai pastebėta, kad valstybės Tarybos nuomonė nėra privaloma teismams.

Trečias estų atsikirtimas, kad nereikia kreiptis į vidaus teismą, nes tarptautinis teismas pakeičia vidaus teismą. Šiai tezei paremti estų memuare buvo nurodyta visa eilė tarptautinių teismų sprendimų. Lietuvos atsakyme, smulkiai išanalizuoti šie sprendimai ir nurodyta, kad toji jurisprudencija šiai bylai neturi reikšmės. Bylose *Young, Fretz, Trumbull, Rudlof, Sabla* ir *Knowles* nereikėjo kreiptis į vidaus teismus todėl, kad konvencijomis šalys leido tiesiog kreiptis į mišriąsias arbitražo komisijas, nesikreipiant pirma į vidaus teismus. Taip pat bylose *Martini, Orinoco* ir *Illinois Central Railroad* šalys įsakmiai pakeitė nacionalinę jurisdikciją tarptautine. O pagaliau kitos bylos, kurios nurodytos estų memuare, galėjo būti sprendžiamos tarptautinių teismų dėl ypatingų aplinkybių, pvz., *Elisas* byloje dėl *denegatio justitiae,* kitose dėl teismų šališkumo ir t. t. Tuotarpu tarp Lietuvos ir Estijos nėra jokios sutarties, kuria būtų panaikinta reikalingumas išnaudoti vidaus priemones.

Antrajai ekscepcijai pagrįsti padarytos šios išvados:

1. Ginčas tarp Lietuvos Susisiekimo Ministerijos ir estų bendrovės yra civilinės teisės ginčas, ir *Esimenės* bendrovė gali kreiptis į Lietuvos civilinius teismus.

2. Nėra jokios nusistovėjusios Lietuvos teismų jurisprudencijos, kuri paveiktų teismų nusistatymą dėl nacionalizuotų rusų bendrovių turtų, esančių Lietuvoje.

3. Pakeitimas vidaus teismo tarptautiniu teismu nėra tarptautinės teisės taisyklė.

3. Estijos pastabos dėl preliminarinių ekscepcijų.

Savo įteiktose pastabose Estija pirmiausia įrodinėja, kad Lietuvos iškeltos ekscepcijos nėra preliminarinės ekscepcijos, bet atsikirtimai iš esmės. Jos nuomone, preliminarinė ekscepcija tegalima laikyti, Reglamento 62 str., tik nekompetentingumo ekscepciją. Ginčydama teisę užsistoti už *Esimenę,* Lietuva ginčijanti Estijos teisę iš esmės, ir dėlto Tribunolas tegalįs pasisakyti, išžiūrėjęs bylą iš esmės. Antroji ekscepcija taip pat paliečia bylos esmę, nes reikalavimas išnaudoti vidaus priemo-

nes paliečia esmines sąlygas teisės, kuria remiamasi tarptautiniame ginče. Tiek viena, tiek antra ekscepcija nukreipta prieš Estijos *teisę*, bet ne prieš jos galimumą tęsti procesą Tribunole.

Pirmoji taisyklė, kuria remiasi Lietuva, yra suformuluota neteisingai ir ji yra nepilna, ir tokios taisyklės naujų laikų tarptautinėje teisėje nėra. Faktai ir aplinkybės esančios daug komplikuotesni, negu jie pateikti. Net jeigu ir tarti, kad taisyklę yra tokia, kaip ji Lietuvos suformuluota, tai šioje byloje jos taikymas būtų nepateisinamas, kadangi tai liečia „tęstinos obligacijos" laužymą, būtent, obligacijos — respektuoti Pirmosios bendrovės teises, įgytas koncesijos aktu. Šios teisės buvo sulaužytos 1919 m. ir nuo to laiko jos nuolatos laužomos. Net tariant, kad bendrovė tėra tapusi estiška 1923 m., reikalavimas, vis tiek, lieka, kadangi laužymas yra tęstinis, kaip ir pati obligacija. Pirmoji bendrovė įgijo Estijos pilietybę 1920 m., taikos sutarties papildomu straipsniu prie 11 str. analogišku būdu, kaip ir Estijos piliečiai. Pakeisdama Rusijos suverenitetą tų bendrovių atžvilgiu, kurios tapo estų bendrovėmis, Estija tuo pačiu paveldėjo ir teisę proteguoti šių bendrovių teises ir interesus. Tvirtinti priešingai, tai lygu pripažinti, kad joki valstybė neturi teisės ginti šių bendrovių, kiek tai liečia tą periodą, kai jos buvo rusiškos. Tokiu būdu susidarytų „tuštuma", kuri negalėtų būti pateisinama teisėje. Be to, ši taisyklė tegalėtų būti taikoma, kai yra laisvas pilietybės įgijimas. Bet ji yra nepritaikoma teritorijos pasikeitimo atveju. Todėl šiam atvejui neprotinga būtų taikyti taisyklę, kuri automatiškai privestų prie to, kad individai ir valstybės negalėtų ginti savo teisių tarptautiniuose teismuose. Pagaliau, ši taisyklė negali būti griežtai pritaikyta tuo atveju, kai ji nėra numatyta arbitražo sutartyje.

Tiek doktrina, tiek jurisprudencija plėtojasi ta kryptimi, kad ši taisyklė būtų sušvelninta. O kai kada, pvz., Hagos Arbitražo Teismas yra išsprendęs bylas, visai neatsižiūrėdamas į šią absoliutinę tarptautinės teisės taisyklę, kuria remiasi Lietuvos vyriausybė. Jeigu būtų priimta Lietuvos vyriausybės tezė, tai būtų paraližuota bet koki tarptautinė akcija apginti teisėms, kurias Estija turi iš sutarčių ir bendrosios tarptautinės teisės.

Antroji ekscepcija negalinti būti priimta, kadangi nėra Lietuvoje nepriklausomo teismo, nes, priėmus 1933 m. liepos 10 d. Teismų santvarkos įstatymą, teisėjai visiškai priklauso teisingumo ministro ir respublikos prezidento (§§ 181, 184, 186). Lietuvos civiliniai teismai yra kompetentingi tik tuo atveju, jeigu Lietuvos vyriausybės juridinė tezė yra pagrįsta. Jeigu ją atmesti, tai teismai tampa nekompetentingi. Lietuvos vyriausybė, nurodydama civilinį pagrindą, tuo pačiu paliečia bylos esmę.

Kad galima būtų pritaikyti 406 str., nepakanka, kad administracija nutartų administraciniu būdu, kad turtas yra *res nullius* ir kad ji tuo taptų savininke. 406 str. tetaikomas tik nekilnojamiems turtams, o koncesija nėra nekilnojamas turtas. 406 str. išvardyti visi atsitikimai, kada valstybė įgyja teisių, būtent: teisė į išmirusiųjų turtą, teisė į turtus asmenų, kurių nėra, teisė į turtus, nuo kurių savininkas formaliai yra atsisakęs *(derelictio)*. Tuo tarpu paėmimas Panevėžio Saldutiškio geležinkelio neįeina nė į vieną iš tų kategorijų. Be to, visais šiais atvejais yra reikalinga teisminė procedūra ir įrašymas į į ipotekos knygas. Lietuvos vyriausybė niekada nėra iškėlusi bylos, kad būtų sankcionuotos jos tariamos teisės, o ir registre turtas tebefigūruoja „Pirmosios bendrovės“ vardu.

Antroje ekscepcijoje stengiamasi parodyti, kad tai yra ginčas tarp dviejų „savininkų“. Tačiau šioji konstrukcija yra klaidinga. Koncesija tai nėra nuosavybė, bet visuma teisių, kurios daugiausiai yra sutartinės. Net jeigu ir tarti, kad *Esimenė* yra paprastas žemės savininkas, tai iš to dar nesektų, kad reikalavimas turėtų būtinai turėti civilinį pobūdį, nes viskas priklauso nuo pobūdžio akto, kuriuo šios teisės buvo panaikintos. Šiuo atveju valstybė veikė viešosios galios titulu, o tai negali būti skundžiama civiliniams teismams. — Estijos vyriausybės nuomone, Lietuvos pretensija yra nepagrįsta, ir iš esmės, nes Pirmoji bendrovė nebuvo nacionalizuota. Tačiau, jeigu ir tarti, kad Pirmoji bendrovė nustojo savo juridinės asmenybės, kad jos akcijos yra anuliuotos, tai bendrovės likvidacijos klausimas už Rusijos ribų, vis tik, pasiliktų, kadangi likvidacija yra vienintėlis būdas panaikinti akcinei bendrovei.

Lietuvos pažiūra dėl nacionalizacijos dekretų Panevėžio Saldutiškio byloje neatitinka jos pažiūrą, kurios ji laikėsi dėl rusų bankų bendrovių: 1919 m. gruodžio 19 d. įstatymu na-

cionalizuotų rusų bankų bendrovės laikomos ir teisiškai ir faktiškai egzistuojančiomis, nes jos gali toliau tęsti savo veikimą, jeigu joms bus leista.

Pagaliau, šioje byloje Lietuvos teismai yra užėmę galutinę poziciją. Aukščiausiasis teismas, panaikindamas Jeglino bylą, įsikišo visu griežtumu, net pakeisdamas normalinę eigą, numatytą civiliniuose įstatymuose. Tvirtinimas, kad procesas buvęs simuluotas, yra nepagrįstas, nes proceso objektas buvęs visai rimtas: nustatyti litais obligacijos vertę, kuri yra patikrinta bendrovės turtu, esančiu Lietuvoje.

4. Žodiniai ginčai dėl preliminarinių ekscepcijų.

Iškėlusi preliminarines ekscepcijas, Lietuva atsidūrė ieškovo padėtyje, o Estija atsakovo, tad Lietuvos vyriausybės agentas turėjo pasisakyti dėl ekscepcijų pirmas. Be to, rašto procedūroje dėl ekscepcijų pasikeičiama tik po vieną memuarą, kai procedūroje iš esmės būna po du pasikeitimus nuomonėmis raštu.

Lietuvos agento exposé.

Tribunolo Reglamento 62 str. nėra tiksliai nustatyta, ką laikyti preliminarinėmis ekscepcijomis. Tačiau iš paruošiamųjų darbų 1936 m. ruošiant Reglamentą ir iš Tribunolo jurisprudencijos (Mavrommatis byla, A, n°2, p. 10 ir Chorzów A, n°6, p. 19) eina, kad preliminarinės ekscepcijos yra tos, kurių tikslas sukliudyti procedūrą ir kad Tribunolas, svarstydamas ekscepcijas, gali svarstyti faktus, kurie yra reikalingi ekscepcijoms pagrįsti, tik kad tuo būdu jis nepaliestų bylos esmės.

Tribunolas pasisakydamas dėl pirmosios ekscepcijos nieku nepaliestų bylos esmės. Ši ekscepcija liečia sąlygas, kurias nustato tarptautinė teisė, kad valstybė galėtų teisėtai iškelti privatinės kilmės reikalavimą. O šių sąlygų tarpe yra reikalavimas, kad valstybė gali užsistoti tik už savo valdinį. Lietuva nėra sudariusi jokios sutarties su Estija, kuria ji būtų atsisakiusi nuo šios tarptautinės teisės taisyklės. Šios sąlygos patenkinimas sudaro būtiną sąlygą tarptautiniam reikalavimui pateikti. Neišpildžius šios sąlygos, reikalavimas turi būti pripažintas nesvarstytinas.

Antroji ekscepcija, kaip ir pirmoji, taip pat liečia sąlygas, kurias nustato tarptautinė teisė tartautinėse instancijose rei-

kalavimui iškelti. Iškeldama šią ekscepciją, Lietuvos vyriausybė tvirtina, kad Estijos akcija yra priešlaikinė ir todėl ieškinys turi būti nesvarstytinas. Kad šioji ekscepcija paliečia tarptautinės procedūros klausimą, tai įsakmiai nurodyta *Ch. de Vischerio*, jo veikale „Le déni de justice en droit international" (Rec. des Cours, 52 t., 422—423 p.).

Lietuvos agentas, nurodęs, kad Lietuvos iškeltos ekscepcijos yra preliminarinės ekscepcijos Reglamento 62 str. prasme, toliau įrodinėja iš esmės, kad tiek pirmoji, tiek antroji ekscepcija yra pagrįstos.

Kadangi Estija ginčijo buvimą taisyklės, kuria yra pagrįsta pirmoji Lietuvos ekscepcija, tai Lietuvos vyriausybės agentas savo kalboje analizuoja jurisprudenciją, praktiką ir doktriną įrodyti tam, kad tokia taisyklė yra ir kad ji turi būti taikoma ir Lietuvos Estijos byloje dėl Panevėžio Saldutiškio geležinkelio. Čia nurodyta sprendimai *Najera* (Prancūzija - Meksika 1934), *„Rapport concernant les réclamations britanique dans le zone espagnole du Maroc"* (Huberio raportas byloj D. Britanijos su Ispanija, 1925) ir Moore pastabos dėl arbitražo teismų praktikos (Moore, International Arbitrations, 2 t., 1353 p.). Čia taip pat nurodyti atsakymai kodifikacijos komitetui, kuriuos davė D. Britanija, Vokietija, Šveicarija tuo klausimu, ir, pagaliau, kodifikacijos komiteto nuomonė. Kodifikacijos komitetas, išanalizavęs vyriausybių atsakymus, priėjo tokią išvadą: „Daugumos nuomone ir tarptautine jurisprudencija, reikalavimas turi turėti nacionalinį pobūdį, tuo momentu, kai nuostolis buvo padarytas, ir šis pobūdis, turi būti išlaikytas iki padarysimo sprendimo; diskusijų bazė kaip tik remiasi šia koncepcija".

Lietuvos agento atsakyme plačiai išanalizuota ir tariamieji doktrinos nukrypimai. Kad yra reikalingas ryšys tarp valstybės ir piliečio ta prasme pasisakė Ch. de Vischeris, (Révue de Droit international de la Législation comparée, 1927, 258 p., *„Protectio trahit subjectionem, subjectio protectionem")*, Diena (tame pačiame žurnale, 1934, 181 p.), Borchardas ir visa eilė Tarptautinės Teisės Instituto narių 1932 m., svarstant Borchardo pranešimą apie diplomatinę savų piliečių apsaugą užsienyje. Nors Estijos vyriausybė ir nurodinėjo, kad Institutas tuo klausimu yra pakeitęs savo nuomonę, bet kaip yra teisingai pastebėjęs Diena, kai kurių narių pareikštos skirtingos

nuomonės liečia ne esamosios taisyklės neigimą, bet jos reformavimą ateičiai.

Estijos nurodymas, kad šioje byloje mes turime tęstinį prievolės laužymą, taip pat nepagrįstas, nes jeigu priimti tokį tarimą, tai pirmoje ekscepcijoje suformuluota taisyklė niekada negalėtų būti pritaikyta: geležinkelio paėmimas yra vienkartinis aktas, nes nuo jo paėmimo jis visą laiką yra Susisiekimo Ministerijos valdomas.

Lietuvos agentas savo kalboje atrėmė visus priekaištus dėl Lietuvos teismų kompetentingumo šią bylą spręsti.

1) Estijos tvirtinimas, kad Lietuvos teismai visiškai priklauso teisingimo ministro ir respublikos prezidento, yra nepagrįstas, nes Teismų santvarkos įstatymas patikrina teisėjų nepriklausomumą (134 ir 142 str.). Tačiau, jeigu ir tarti, ko, iš tikrųjų, nėra, — kad Lietuvos teismų santvarkoje yra spragų, tai, anot *Maurtua* ir *Scott* (Responsibility of states for damage caused in their territory to the person or property of foreigners, 1930, 42 p.), pats trūkumas dar nesudaro atsakomybės pagrindo; šis trūkumas turi būti nustatytas faktais. Ir, pagaliau, pats Nolde Tarptautinės Teisės Institute yra pripažinęs, kad blogų teismų buvimas savaime dar nesudaro *déni de justice* svetimšalių atžvilgiu.

2) Estijos nurodymas, kad čia yra nusavinimas, yra paremtas klaidingais daviniais, nes Lietuvoje nusavinimas yra galimas tik įstatymu. Ministerija paėmė turtą, laikydama Pirmosios bendrovės juridinė asmenybė sovietų nacionalizacijos dekretais, išnykusią. Dėl nurodymo į 1919 m. Lietuvos įstatymą, liečiantį bankus, pastebėta, kad tas įstatymas netaikomas bankams, panaikintiems revoliuciniais dekretais. Pagaliau, Lietuvos vidaus įstatymai gali leisti ar neleisti Rusijos panaikintoms bendrovėms atnaujinti savo veikimą Lietuvoje.

3) Civilinių įstatymų aiškinimas priklauso Lietuvos civiliniams teismams. Estijos vyriausybės Civ. įst. 406 str. aiškinimas esąs nepagrįstas. Susisiekimo Ministerija, faktiškai valdydama geležinkelį, neturėjo reikalo kelti bylos šiam geležinkeliui paimti. (Plg. Senato sprendimą, 1891, n° 2). Savo teisių neįrašymas į registrą, negali teisių turinčiam jų sumažinti. 406 str. nėra išvardyti visi atsitikimai, kuriais jis taikomas. Pagaliau, tik Lietuva tegali nurodyti titulą, kuriuo ji paėmė Panevėžio Saldutiškio geležinkelį. Tas titulas gali būti laikomas pakan-

kamu ar ne, bet niekas jo pakeisti negali. Jeigu *Esimenė* tariasi, kad šie titulai yra nepagrįsti, ji gali kreiptis į teismus ir įrodinėti, kad Pirmoji bendrovė tebeegzistuoja. Jeigu byla būtų iškelta Lietuvos teisme, ten galima būtų pasisakyti visais klausimais, dėl kurių dabar ginčijamasi: dėl sovietų nacionalizacijos dekretų, o taip pat ir dėl Lietuvos iždo teisių į tą geležinkelį, 406 str. ar kitu pagrindu.

4) Jeglino byloje Vyriausiasis Tribunolas nėra pasisakęs tais klausimais, kurie diskutuojami šioje byloj, ir todėl negalima laikyti, kad jo nuomonė yra galutinė ir nusistovėjusi dėl *Esimenės* bendrovės reikalavimų.

5) Lietuva, pasirašydama fakultatyvinę klauzulę, nėra atsisakiusi nuo taikymo tarptautinės teisės taisyklės, kuri reikalauja išnaudoti vidaus priemones, prieš pateikiant tarptautinėse instancijose reikalavimą. Kad ši taisyklė galėtų būti atmesta, reikia įsakmiai nuo jos atsisakyti.

(b. d.).

J. Mičiulis.

Skolininko turto išvaržymas.

Nors mūsų veikiantieji civilinės teisenos įstatymai gana plačiai aptaria teismų sprendimų vykdymą, vis dėlto, praktikoje kildavo ir kyla daug neaiškumų, ir tai ne smulkmenose, bet pirmaeilės reikšmės klausimais, kaip štai: kada išvaržomo turto nuosavybės ir valdymo teisės atitenka naujam įgijėjui, koks skirtumas tarp turto pirkėjo ir turtą priimančio kreditoriaus, iki kurio momento skolininkas gali atsilyginti su kreditoriais geruoju, nuo kurio momento laikoma apmokėta kreditoriams skola, kaip apskaičiuojamos palūkanos ir t. t. Tai vis labai aktualūs klausimai tiems, kurie turi teismuose reikalų, susietų su sprendimų vykdymu. Įstatymo tekstas tiesioginio atsakymo į juos neduoda. Kasacinių teismų aiškinimų taip pat ne visais šiais klausimais yra, nes kartais praktikoje vengiama duoti tiesioginį atsakymą, o dažniau, apskritai, jie nekeliami, nenorint vilkinti visos bylos dėl neaiškaus likimo ginčo. Juk čia dažniausiai suinteresuoti kreditoriai ir turto pirkėjas, kuriems

varžytynių rezultatų įgyvendinimo nutęsimas yra visada nemalonus ir nuostolingas.

Pradžioje pravartu pažiūrėti į vykdymo bylos eigą ir dalyvių juridinius santykius.

1. *Bylos dalyvių santykiai vykdymo eigoje.* Iki Ipotekos įstatymo (V. Ž. 560) įsigaliojimo vykdymo bylosena, kreipiant ieškojimą į nekilnojamą turtą, buvo dviejų dalių: teismo antstolio veiksmų ir apylinkės teismo. Visus veiksmus iki varžytynių pabaigos atlikdavo teismo antstolis, toliau byla pereidavo į apylinkės teismą, kuris juridinius faktus ir santykius nustatydavo nutarimais. Varžytynėms neįvykus, byla grįždavo teismo antstoliui. Kreditoriui pareiškus norą palikti sau turtą (C. t. įst. 1171, 1175, 1187 str.), bylą antstolis vėl perduodavo apylinkės teismui, kuris turtą jam pripažindavo, arba prašymą atmesdavo. Su šita tvarka buvo suderinti ir kai kurie kiti nuostatai (pav., C. t. 952 str.), turį reikšmės svarstant mums čia rūpimus klausimus.

Dabar vykdomoji bylosena kai kuo skiriasi nuo senosios. Civ. teis. įst. 937 str. papildymas sako, jog išieškojimą iš nekilnojamojo turto vykdo ipotekos teisėjas ir teismo antstolis. Ipotekos teisėjas pirmiausia nutaria įrašyti į skolininko turto ipotekos knygas priverstinio išieškojimo įrašą, arba, jei turtas neturi ipotekos knygų, įrašyti draudimą į draudimų registrą, toliau paveda antstoliui atlikti raginimų siuntimą, susirašinėjimą su kreditoriais, turto surašymą ir įkainojimą (C. t. 1096, 1101, 1117 str.). Po to byla grįžta ipotekos teisėjui, kuris varžytynes skelbia, vykdo, tvirtina ir t. t. (C. t. 1127, 1132, 1150[1], 1157, 1164 str.). Svarbiausias pakeitimas yra tas, kad varžytynes vykdo ne teismo antstolis, o ipotekos teisėjas. Savo veiksmus teismo antstolis atlieka vis dar savarankiškai, nes jie skundžiami, kaip teismo antstolio veiksmai (C. t. 1202[1] str.).

Įsižiūrėję į bylosenos stadijas, pastebėsime, kad iki Ipotekos įstatymo įsigaliojimo teismo antstolio žinioje byla būdavo tol, kol bylos dalyvių santykiai nepasikeisdavo: kol byloje dalyvaudavo tik kreditoriai ir skolininkas. Santykiams pasikeitus, įstojus bylon turto pirkėjui, ar priimančiam turtą kreditoriui su naujomis ir iš dalies perimtomis skolininko teisėmis, antstolis bylą perduodavo apylinkės teismui naujiems teisiniams faktams konstatuoti. 1936.XII.4 d. teisenos pakeitimai, sumažindami teismo antstolių kompetenciją, atsižvelgė ne į bylos daly-

vių santykių susikomplikavimo momentą, o, apskritai, į atliekamų veiksmų svarbumą. Todėl, vykdomųjų veiksmų nuostatų sistema dabar pakitėjus ir veikiant, greta senųjų, kai kuriems naujiems nuostatams, kiek sunkiau yra išvesti mintį, reikalingą nenumatytiems įstatymuose klausimams spręsti. Čia pravers arčiau pažvelgti į tuos vykdymo teisenos momentus, kurie pakeičia bylos dalyvių teisinę padėtį.

Po pildomojo raginimo įteikimo skolininkui, byloje yra dvejopi dalyviai: vienoje pusėje kreditoriai, antroje skolininkas, ar skolininkai. Šie santykiai tęsiasi iki varžytynių pabaigos. Varžytynėms įvykus, bylon įstoja turto pirkėjas su atskiromis teisėmis ir priedermėmis. Jis turi įmokėti įvaržytą sumą ir reikalingus mokesčius, o gali reikalauti varžytynes patvirtinti ir turtą perduoti jam. Skolininko teisės atitinkamai sumažėja, o kreditorių reikalavimai įvaržytos sumos ribose pereina į turto pirkėją. Varžytynės yra didelės reikšmės veiksmas.

Jei varžytynės neįvyksta, ir kreditorius prašo neparduotąjį turtą palikti jam C. t. įst. 1171 ir 1175 str. nuostatais, tai čia tą svarbųjį dalyvių juridinių santykių pasikeitimo momentą atitiks išreiškimas kreditoriaus noro palikti turtą jam. Iš tikrųjų, nuo šio momento jo teisės ir priedermės yra tokios pat, kaip pirkėjo: pagal C. t. įst. 1171[1] ir 1173 str. jis turi prie pareiškimo pridėti užstatą ir įnešti į depozitą nustatytą mokėti už turtą sumą; laiku pinigų neįnešus, pasekmės tos pačios, kaip pirkėjui (C. t. 1176). Drauge kreditorius gali reikalauti įstatymu teikiamų jam teisių — turtą pripažinti jo nuosavybe ir perduoti jam valdyti. Likusių kreditorių reikalavimai į jį yra tokie pat, kaip į turto pirkėją (C. t. 1221 str.). Skolininkui vėl lieka tik sekti, kad įgijėjas jo turtą gautų už nemažesnę kaip įstatymų numatytą sumą, ir ginti savo interesus įstatymų formalumais.

Kitas svarbus teisenos momentas yra varžytynių tvirtinamasis nutarimas, numatytas Civ. t. įst. 1164 str. Šis straipsnis taikomas ir kreditoriui, pareiškusiam norą paimti skolininko turtą, nes atskirų nuostatų dėl jo prašymo tenkinimo nėra. Tvirtinamuoju nutarimu fiksuojami užsimezgusieji varžytynėms įvykus dalyvių santykiai, o taip pat tie, kurie susidarė, kreditoriui išreiškus norą paimti neparduotąjį turtą. Naujų santykių čia nesusidaro, o tik konstatuojama, kad turto įgijėjas atitiko visas įstatymų nustatytas jam sąlygas, atliko visas

priedermes (Rusų senato sprendimas 904/79), ir įgijo visas teises į skolininko turtą. Kad varžytynės bei kreditoriaus noro paimti turtą pareiškimas ir teismo tvirtinamasis nutarimas yra vieno juridinio santykio nustatymo dvi fazės, matyti ir iš to, kad Civ. t. įst. 1205 str. naujoji redakcija leidžia tik vieną skundą dėl abiejų veiksmų iš karto. Nutarimui įsiteisėjus, įgyvendinami prasidėjusieji varžytynėms pasibaigus santykiai: įgijėjas gauna nuosavybės dokumentus ir išstoja iš bylos; skolininkas turi perduoti jam turtą.

Po to seka trečias momentas: teismas paskirsto kreditoriams esamus depozite pinigus, kuriuos jie gali atsiimti, skirstomajam nutarimui įsiteisėjus. Čia pasibaigia vykdymo pradžioje užsimezgusieji kreditorių ir skolininko santykiai dėl likviduoto turto, tiek, kiek ieškiniai patenkinti.

2. *Vaiksmų stabdymas dėl skolininko atsilyginimo ir susitarimo su kreditoriais.* Nevisada, kada nori, skolininkas gali geruoju atsilyginti su kreditoriais, ir ne iki vykdymo teisenos pabaigos gali nutraukti vykdymą net ir su kreditorių sutikimu. Įstatymų nurodymų čia randame ne visiškai aiškių. Civ. įst. 943 str. įpareigoja antstolius nustatyti skolininkui terminą, iki kurio jis gali sprendimą įvykdyti geruoju. Neįvykdžius, pradedamas priverstinis ieškojimas. Tačiau ir po termino skolininkas dar gali geruoju sprendimą įvykdyti, apmokėdamas ir susidariusias vykdymo išlaidas. Iki kurio momento jis gali tai atlikti, nurodo Civ. t. įst. 952 str., būtent, kreditoriams sutinkant, taigi, ir atsilyginus su jais geruoju, teismo antstolis nutraukia vykdymą. Vadinasi, kol byla yra teismo antstolio žinioje, skolininkas gali atsilyginti geruoju ir šiaip susitarti su kreditoriais. Perėjus bylai teismo žinion, įstatymai panašaus nutraukimo nenumato; tad antrojoje vykdymo stadijoje bylos nutraukti minėtais pagrindais negalima.

Teisiniai samprotavimai visiškai šį dėsnį patvirtina. Varžytynėms įvykus, į bylą įstoja trečias asmuo, pirkėjas, kurio interesai visai skirtingi nuo skolininko ir kreditorių interesų. Pastarųjų noras nutraukti bylos eigą normaliai niekad neatitinka pirkėjo noro, nes jo tikslas pabaigti pirkimą ir gauti turtą. Teismas negali paneigti įstatymų suteiktų jam teisių, ypačiai dar ir dėl to, kad pirkėjas turėtų medžiaginės skriaudos. Stodamas į varžytynes, jis parūpina pinigų užstatui, mokesčiams ir įvaržytai sumai apmokėti. Dažnai tam reikalui jis

likviduoja kitą savo turtą, užtraukia paskolą. Jeigu būtų leidžiama skolininko ir kreditorių susitarimu po varžytynių nutraukti bylą, tai retai atsirastų pirkėjų, rizikuojančių turėti neatgaunamų nuostolių. Blogų norų skolininkas visada galėtų tų rezultatų pasiekti. Yra dar vienas sumetimas, kuriuo pamatuotai pasirėmė rusų senatas sprendime 77/178. Varžytynės yra viešas aktas. Jį panaikinti galima tiktai įstatymų numatytais atsitikimais, o ne pagal atskirų bylos dalyvių norą ir veiksmus. Varžytynės naikinamos tik tada, kai jos esti netikros dėl C. t. įst. 1180 str. numatytų sąlygų. Teismų praktika prie tų sąlygų priskyrė dar visus tuos atsitikimus, kada pirkėjas stoja varžytis be geros valios.

Visa, kas pasakyta dėl pirkėjo, tinka ir kreditoriui, išreiškusiam norą palikti turtą jam dėl neįvykusių varžytynių. Senatas 1912 m. sprendimu 130 nr. išreiškė nuomonę, kad neįvykusių varžytynių reikšmė ta pati, kaip ir įvykusių: čia pirkėjas, ten įstatymų numatytas kreditorius turi teisę reikalauti patvirtinti jam nuosavybės teises į skolininko turtą. Kreditoriaus noro išreiškimas, kaip aukščiau įrodinėta, visai atitinka varžytynių momentą. Be savo pirminių kreditoriaus teisių, jam tenka dar skolininko turto pirkėjo teisės. Varžytynėse taip pat esti pirkėjai iš kreditorių tarpo. Davus kreditoriui prašymą palikti turtą jam, nuneigti jį dar sunkiau, negu varžytynių aktą, nes, jei tai C. t. įst. 1171 ir 1175 str. numatytas kreditorius ir įmoka reikalingas sumas, tai jokių kitokių sąlygų ir kliūčių jo teisei realizuoti nėra. Medžiaginis suinteresavimas irgi tas pats, nes turi parūpinti pinigų užstatui, mokesčiams ir perkamajai sumai prieš pripažinimo nutarimą. Tad, nutraukus bylą be jo sutikimo, jis irgi turėtų nuostolių, kurių atgavimo įstatymai nenumato, o dažnai, pvz., likvidavus savo turtą, apskritai, jie yra neatitaisomi. Šis trečiojo asmens, įgijėjo interesų pažeidimas, atrodo, yra vyriausias argumentas neleisti bylai nutraukti dėl skolininko susitaikinimo su kreditoriais.

Civilinės teisenos įstatymų komentatorius Isačenka taip pat yra nuomonės (V t. 205 p.), kad tik iki kreditoriaus įteikimo prašymo palikti turtą jam skolininkas gali atsilyginti su kreditoriais ir nutraukti bylą. Jau minėtu senato sprendimu 1912/130 buvo atmestas skolininko kasacinis skundas prieš teismo rūmų nutarimą, kuriuo neleista jam atlyginti kreditoriui, prašiusiam palikti jam turtą, ir nutraukti bylą po to, kai apy-

gardos teismas buvo pripažinęs turtą kreditoriui, bet nutarimas dar buvo apskųstas teismo rūmams.

Vyriausiasis Tribunolas 1938.X.10 d. sprendimu Žemaičių varžytynių byloje pasisakė kitaip, būtent, kad iki pripažinimo nutarimo įsiteisėjimo dienos skolininkas gali atsilyginti su kreditoriais ir prašyti nutarimą panaikinti, nors nebuvo keliama priekaištų iš esmės nei dėl kreditoriaus prašymo, nei dėl teismo nutarimo. Iš sprendimo sunku spręsti apie Vyr. Tribunolo nusistatymą šiuo klausimu apskritai, nes panašiu klausimu iš viso tėra tas vienas sprendimas, kuris gali būti specifinių bylos aplinkybių ir laiko sąlygų padaras.

3. *Nuosavybės ir valdymo teisių perėjimas turto pirkėjui.* Rusų teismų praktika maždaug prieš 50 metų šiuo reikalu dar svyravo. Nuosavybės teisių perėjimo momentu buvo laikoma teismo nutarimo diena, nutarimo įrašymo į tvirtines knygas diena ir varžytynių pabaiga. Tačiau vėliau įsivyravo tvirta praktika: nuosavybės ir valdymo teises pirkėjas įgyja nuo varžytynių dienos. Čia galima išvardyti bent svarbiausius senato sprendimus: 1876 m. Nr. 141, 165, 292, 296, 78/282, 1881 m. Nr. 40, 64, 137, 95/40, 96/42, 1911/52, 912/130, 915/47 ir kt. Tokia pat pažiūra yra išreikšta ir Vyriausiojo Tribunolo sprendimais 928/59 ir 936/336. Vėliau Grobmano byloje, perkeldamas ir į Žemaičių bylą, Tribunolas pasisakė lyg ir kitaip: nuosavybės teisės įgyjamos nuo nutarimo įsiteisėjimo dienos. Taip pasisakyta, tarp kita ko, ieškant atsakymo į kitus klausimus. Tat šį pasisakymą kažin ar galima laikyti precizuota nuomone, Vyr. Tribunolo praktikos pakeitimu. Bendrą posakį „įgyja nuosavybės teises nuo nutarimo įsiteisėjimo dienos“ galima dar įvairiai aiškinti, nes pirkėjui iš varžytynių nuosavybės teisės pereina trimis aktais: varžytynėmis, teismo nutarimu ir įrašymu į įpotekines (tvirtines) knygas. Teismo nutarimu patvirtinamos įgytos varžytynėse teisės, todėl galima išsireikšti: įgyja nuosavybės teises, nutarimui įsiteisėjus, bet nuo varžytynių dienos. Panašių pasakymų randame senato sprendimuose (95/40). Nutarimas yra dar tos reikšmės, kad po jo įgijėjas gali kelti ieškinius, liečiančius įgytąjį turtą (sen. 81/64, 79/188, 75/1037). Įrašymas į tvirtines knygas suteikia įgijėjui realią nuosavybės teisę, ir nuo šio momento jis gali turtą laisvai perleisti kitiems pagal X t. 1 d. 1509 str. Senato sprendimais 911/52, 904/79, 907/60 ir Vyr. Tribunolo 936/336 sprendimu išaiškinta,

kad šis straipsnis į civilinius (veikiančius Kauno krašte) įstatymus įdėtas tik tam, kad pirkėjas negalėtų prieš patvirtinimą perleisti savo teises kitam, nemokėdamas pripažinimo mokesčio, ir vykdydamas įvairias kombinacijas. Jis anaiptol nenustato, kad pirkėjas gali būti laikomas savininku tik nuo įrašymo dienos. Viename minėtų senato sprendimų cituojamas redakcinės komisijos išsireiškimas: varžytynės tai pardavimo sutartis, kurią skolininko vardu priverstiniai vykdo teismas. Kaip laisvame pirkime nuo sutarties surašymo dienos, taip čia nuo pirkimo varžytynėse įgyjamos nuosavybės teisės. Manydamas, jog be teisių perleisti į kitas rankas nuosavybės teisės yra netikros, komentatorius Isačenko pageidavo, kad teismai nuosavybės teisių atsiradimo momentu laikytų įrašymą į tvirtines knygas (VI t. 245 p.).

Dėl naudojimosi teisių dar mažiau abejonių kyla. Be minėtų sprendimų, senatas dar atskirai 86/137, 40, 75/304, 92/71, 79/188 sprendimais išreiškė nuomonę, kad pirkėjui turto nauda priklauso nuo varžytynių dienos. Kol kas šią teisę realizuoti labai sunku, ypačiai žemės ūkyje, kur pelno apskaičiavimas iki šiol bemaž neįvykdomas. Bet svarbiausia kliūtis čia ta, kad iš varžytynių parduodami turtai dažniausiai nusigyvenusių žmonių, iš kurių nieko daugiau išieškoti negalima. Antra, pirkėją veikia gailestingumo jausmas, nes sąžiningo skolininko išvaržymą kiekvienas laiko didele jo nelaime, ir nereikalauja iš jo naudos, kurią paėmė iš turto nuo varžytynių dienos iki perdavimo pirkėjui dienos, nors tas tarpas dažnai susidaro gana ilgas.

Veikiančiuose įstatymuose kalbamuoju klausimu taip pat randame nurodymų. Pagal Civ. teis. įst. 1163 str. gautais iš varžytynių skolininko pinigais mokesčiai apmokami tik iki varžytynių dienos. Toliau juos pirkėjas moka savo pinigais. Pagal Civ. teis. įst. 464^2 str. paliekamų skolų palūkanų, turtinių ir rentinių prievolių išmokų gautais iš varžytynių pinigais apmokama tiek, kiek priklauso iki varžytynių dienos. Vadinasi, visi realinių prievolių atsiskaitymai iki varžytynių dienos vyksta į skolininko sąskaitą, o po varžytynių — į pirkėjo.

Neįvykus varžytynėms, priimančiam turtą kreditoriui teisę į skolininko turtą suteikia varžytynių neįvykimo faktas (sen. 912/130). Ta teisė akceptuojama, įteikus prašymą pripažinti turtą kreditoriui su C. t. įst. 1171^1 str. numatyta garantija. Kadangi nuo šio momento kreditoriaus teisės tokios pat, kaip ir

pirkėjo nuo varžytynių pabaigos, tai nuo šio momento įgyjančiam kreditoriui turėtų tekti ir nuosavybės bei naudojimosi teisės, kai jos patvirtinamos paskesniu teismo nutarimu. Praktikoje tiesioginiai atsakyti į kalbamąjį klausimą kasaciniams teismams pagal mūsų įstatymus bemaž neteko. Senatas 1911/51 sprendimu svarstė Bajorų Žemės Banko nuosavybės teisių klausimą, neįvykus antroms varžytynėms. Tik čia aplinkybės kiek kitokios. Banko įstatų 23 § pasakyta, kad, neįvykus antroms varžytynėms, turtas pereina bankui. Nors banko valdybos nutarimu turtas priimtas kiek paskiau, senatas atsakė, jog bankui nuosavybės teisės perėjo nuo varžytynių dienos. Čia pačių įstatymų nurodytas teisių perėjimo momentas; kai to nėra, pats kreditorius nurodo momentą savo pareiškimu. Dabar jis gali būti pareikštas nevėliau kaip per 6 mėnesius po pirmų varžytynių ir per 3 mėn. po antrųjų (C. t. įst. 1171^2 ir 1175).

4. *Kada skola laikoma kreditoriams sumokėta.* Šis klausimas nėra lengvai išsprendžiamas. Net tais atvejais, kai yra vienas kreditorius ir gautų už skolininko turtą pinigų pakanka jam atlyginti, bet dėl kai kurių kliūčių (pvz., neatvykus kreditoriui) pinigai įnešami į teismo depozitą, rusų senato praktika nebuvo vienoda klausimu, kas yra esančių depozite pinigų savininkas. Sprendimais 82/161 ir 88/61 pripažino, kad depozite pinigai yra kreditoriaus. Sprendimais 93/109, 909/58, priešingai, pasisakė: kol kreditorius nepaėmė orderio, pinigai depozite yra skolininko, ir į juos gali kreipti ieškojimą kiti jo kreditoriai. Tačiau Civ. t. įst. 1060 str. prasmė, rodosi, aiški. Išieškoti pinigai, jeigu jų pakanka kreditoriams apmokėti, vietoje atiduodami kreditoriams. Jeigu gi jie turi teisę pinigus paimti, tai pinigai yra jų nuosavybė. Nesant kam įteikti, pinigai įnešami į depozitą, kaip tam tikro kreditoriaus pinigai, kuriuos visada gali atsiimti. Apie skolininko teisę paimti pinigus iš depozito negali būti kalbos. Bendrųjų depozitų nuostatais (Civ. teis. įst. 1460^{36} ir Nap. k. 1261 str.), įnešėjas gali atsiimti iš depozito pinigus, iki kreditorius nebus jų pareikalavęs, akceptavęs. Vadinasi, iki to momento pinigai yra juos įnešusiojo skolininko nuosavybė. Priverstinai skolos ieškant, šį reikalavimą atstoja kreditoriaus prašymas teismo antstoliui (įpotekos teisėjui) skolą išieškoti ir raginimo pasiuntimas skolininkui. Tad priverstinai išieškoti pinigai depozite, jeigu jų pakanka kreditoriams apmokėti, iš viso nėra skolininko nuosavybė. Juos kre-

ditoriai tuoj po išieškojimo gali paimti, ir nuo šio momento laikoma jų skola apmokėta.

Aukščiau išdėstyti išsiaiškinimai pagelbsti išspręsti klausimą dėl kreditorių atlyginimo tada, kai pinigai skirstomi teismo pagal Civ. teis. įst. 1214 str. Skirtumas tarp šių dviejų atvejų yra toks, kad pastaruoju kreditoriai neturi teisės tuojau atsiimti pinigus, bet turi laukti, kol teismas paskirstys juos. Jei pinigai gauti už nekilnojamąjį turtą, tai prieš tai teismo turi būti patvirtintos varžytynės ir pirkėjo ar priimančio turtą kreditoriaus nuosavybės teisės. Čia susidaro savotiška padėtis. Turto įgijėjas (gali būti ir šiaip tretysis asmuo) ir teismo antstolis (C. t. įst. 1078, 1082, 1214) įneša į teismo depozitą tam tikrą sumą skolininko vardu, ir laikomas savo priedermę atlikusių. Daugiau santykių su kreditoriais turto įgijėjas jau neturi. Atsiimti pinigus jis negali, nes jie įnešti įstatymų reikalavimu; jais suinteresuota visa eilė žmonių. Po to lieka tik kreditorių santykiai su skolininku. Skolininkas negali pinigų paimti dėl to, kad jie sudėti kreditorių reikalavimu. Kadangi iki padalinimo jų negali paimti nė kreditoriai, kyla klausimas, kieno nuosavybė jie yra? Atsakymas, atrodo, gali būti tik vienas: pinigai gauti už skolininko turtą, iki padalinimo nežinia kuriam kreditoriui kiek jų teks, todėl į depozitą įnešami, kaip skolininko pinigai. Tai aiškiai suvokiama iš Civ. teis. įst. 1222 str., nes per dvi savaites po pinigų įnešimo į depozitą prie pinigų paskirstymo gali prisijungti ir kiti skolininko kreditoriai. Kreditorių nuosavybės teisė į tam tikras esančių depozite pinigų sumas, susidaro tada, kai teismo nutarimu nurodoma, kiek kuris kreditorius gali gauti pinigų, ir šis nutarimas įsiteisėja. Tada kreditoriai įgyja teisę atsiimti jiems tenkančius pinigus. Tik nuo šio momento turėtų būti laikoma sumokėta atitinkamos sumos skola. Valiutiniai svyravimai nuo pinigų įnešimo iki atsiėmimo bylos dalyviams čia reikšmės neturi; jų įtaką žmonių santykiams reguliuoja kiti įstatymai. Valiutai kritus, nebus reikalaujama įnašą padidinti, o kreditorių reikalavimų sumos irgi lieka tos pačios. Kitaip yra, kai kreditorių reikalavimus pakeičia įstatymai. Taip pas mus buvo kriziniais laikais, kai įstatymu buvo paliesta įpėdinių prievolių nominalinė suma (Ūkin. skol. mok. pal. įst.) ir pasižadėjimai svetimomis valiutomis. Kadangi kreditoriams mokama skola, tik įsiteisėjus pa-

skirstomajam nutarimui, tai iki tos dienos išleistomis lengvatomis skolininkas gali pasinaudoti.

1938.VI.2 d. Vyriausiasis Tribunolas Grobmano byloje kitokiais sumetimais išsprendė Grobmano reikalą taip, kaip jis būtų išspręstas ir aukščiau išdėstytais samprotavimais, nors į bendrą klausimą čia gaunamas kiek kitoks atsakymas. Tenai Vyr. Tribunolas gavo siaurą klausimą: nuo kurio laiko laikoma sumokėta skola, kai, varžytynėms neįvykus, kreditorius paduoda prašymą palikti turtą jam. Atsakymas buvo: kai įsigalioja teismo nutarimas dėl šito kreditoriaus prašymo palikti turtą jam. Vyr. Tribunolas rėmėsi Grobmano bylos aplinkybėmis ir atsakymą taikė jo ginčui: ten lengvatas teikiantieji įstatymai buvo išėję prieš įsiteisėjimą nutarimo dėl kreditoriaus prašymo palikti skolininko turtą jam, ir nebuvo svarstomas tas atsitikimas, kai įstatymai paliečia skolos sumą po nutarimo įsiteisėjimo, bet prieš įsiteisėjimą nutarimo dėl pinigų paskirstymo. Kaip šitokį klausimą sprendžia Vyr. Tribunolas, dar nežinome.

5. *Skolų palūkanų apskaičiavimas.* Skoloms nuošimčiai paprastai atiteisiami iki sumokėjimo dienos. Kadangi sumokėjimo diena yra pinigų paskirstomojo nutarimo įsiteisėjimo diena, tai nuošimčius tektų apskaičiuoti iki šios dienos. Tačiau praktikoje tai neįvykdoma, nes negalima numatyti, kada nutarimas įsiteisės. Dėl skundų kartais įsiteisėjimas nusitęsia ilgam laikui. Praktikoje iki Ipotekos įstatymo įsigaliojimo nuošimčius dažniausiai apskaičiuodavo teismo antstoliai iki varžytynių dienos, prisiųsdami teismui bylą. Pagal tai teismai ir skirstydavo pinigus. Dabar būtų arčiausia teisybės ir paranku skolų nuošimčius apskaičiuoti iki paskirstomojo nutarimo surašymo dienos. Apskritai, čia klausimas antraeilis, nes paprastai kreditoriai ne tik visų nuošimčių, bet ir skolų negauna, o negavę gali nuošimčių ir skolų ieškoti, papildomai iš kito skolininko turto.

6. Pinigų skyrimas neatiteistiems reikalavimams. Iki 1936.XI.4 d. šis klausimas nebuvo įstatymų aptartas, ir teismai toli gražu nevienodai jį sprendė. Iš įkaitinių ir ipotekinių kreditorių niekas nereikalavo žinių, kiek yra likę jų skolos. Dažnai jie gaudavo pinigų daugiau, negu jiems priklausė. Šių permokėtų pinigų kreditoriai nematydavo; dažniausiai jie grįždavo skolininkui. Kai kurie teismai neatiduodavo kreditoriams

paskirtų pinigų, iki jie neatnešdavo vykdomojo rašto, kiti gi jo nereikalaudavo. Dabar kalbamasis reikalas įstatymų aptartas.

Valstybės iždo neginčijamieji reikalavimai ir jiems prilygintieji išieškiniai čia nepriklauso, nes patys reikalavimai atstoja vykdomąjį raštą, ir suma juose nurodyta tiksli. Įkaitiniams kreditoriams Civ. teis. įst. 1148^{2-6} str. nustatytas laikas, savaitė prieš varžytynes, pranešti ipotekos įstaigai skolos ir palūkanų sumas, ir norą jas gauti; kitaip tos skolos paliekamos parduodamam turtui (1164^{2} str.). Ieškiniams aptikrinti suma skiriama pagal aptikrinamąjį vykdomą raštą, bet pinigai, taip pat skiriamieji aukščiausiosios sumos ipotekai apsaugoti pinigai, kreditoriui išmokami tik tada, kai jie įgyja teisę juos gauti, vadinasi, atneša vykdomąjį raštą (1215^{4} str.). Tai daroma dėl to, kad galutinis teismo sprendimas gali ieškomąją sumą žymiai sumažinti. Atlikusieji pinigai eis naujam paskirstymui, nepatenkintiems kreditorių reikalavimams tenkinti.

——/——

O. Ozolin.

Civilinės teisės reforma Latvijoje.

1938 m. sausio mėn. 1 d. Latvijoje pradėjo veikti naujas Civilinis Kodeksas. Pradėjus veikti naujam Kodeksui, buvo panaikinti visi ankstyvesnieji civiliniai - teisinio pobūdžio įstatymai, išskyrus kai kuriuos nuostatus, liečiančius apdraudimą ir akcines bendroves. Naujas Kodeksas formaliai sudaro visai naują įstatymą, pagrįstą Latvijos įstatymdavėjo valia. Turėdamas tam tikrą vidujinį ryšį su Vietinių Įstatymų Rinkinio III-ja dalimi, naujas Kodeksas, vienok, formaliai atsisakė nuo ankstyvesnio įstatymo straipsnių ir nuo tų straipsnių šaltinių. Vieton veikusių prieš tai labai įvairių civiliniai - teisinių normų, Latvija gavo vieningą įstatymą visai valstybei ir visiems piliečiams. Tokiu būdu tautinio vieningumo idėja sustiprinta ir teisės srityje. Kodeksas buvo pavadintas „Prezidento Ulmanio Civilinis Įstatymas“.

Visuomenė palankiai sutiko naują įstatymą. Pareikšta nuomonė, kad naujas Kodeksas sudarąs plačiausią Latvijos įstatymdavystės aktą tiek savo medžiagos gausumu, bei veikimo apimtim, taip ir veikimu į tautos gyvenimą. Naujam įstatymui buvo pranašaujamos plačios galimybės ne tik piliečių privati-

niai - teisinių interesų normavimo srityje, bet ir pačioje tautos visuomeninio gyvenimo organizacijoje. Remtasi vieningos ir vienodos civilinės teisės organizaciniai - auklėjamąja reikšme. Civilinės teisės veikimo objektas nėra išimtinai privatus asmuo su jo privačiais, dažnai egoistiniais, interesais. Civilinės teisės objektą sudaro taip pat ir visa visuomenė kaip tokia, su jos bendrais interesais. Ši mintis, ne kartą randama literatūroje, gali būti išreikšta taip: Civilinė teisė apima nepaprastai daug privatiniai - teisinių subjektų, kuriems yra patikėtos tautos ūkio dalys ar vertybių gamyba ir apyvarta. Kiekvienas jų veikia savo intereso vedamas, tačiau visuma šių privačių interesų sudaro platų ir sudėtingą tautos ūkio interesą. Materijalinės vertybės gaminamos ir saugojamos bendrajam labui, vertybių apyvarta tikslingai paskirsto jas atsižiūrint į gyvenimo reikalavimus. Kartu su tuo civilinė teisė, skirtingai nuo viešosios teisės, neduoda tiesioginių taisyklių veikti taip ar kitaip vertybes kuriant ar paleidžiant į apyvartą. Civilinė teisė suteikia kiekvienam privačiai - teisiniam subjektui laisvę daryti ar nedaryti sutartis, įgyti ar neįgyti turtą. Bet, nežiūrint tokios tariamos civiliniai - teisinių santykių laisvės, subjektas vis tik jaučia, kad visa civilinės teisės sistema taip koordinuota, kad iššaukia motyvaciją protingo ir visuomeniniai naudingo veikimo ir griežtai verčia privatų asmenį derinti savo veikimą su visuomeniniais interesais. Nieko niekam neįsakydama, civilinė teisė nepastebimai nukreipdama privatiniai - teisinio subjekto veiksmus, iššaukia jame motyvaciją visuomeniniai naudingo veikimo labui, garantuodama tam tikrą naudą ar nurodydama nenaudingas pasekmes. Tuo būdu, nors viešajai teisei, be abejo, tenka pripažinti pirmenybę organizuojant visuomeniniai - valstybinį gyvenimą, nustatant ir ginant visuomeninį interesą, vis dėlto organizuojant visuomeninį interesą civilinė teisė prideramai bendradarbiauja su viešąja teise. Į plačią privatinės iniciatyvos sritį, apimančią daugybę privatinių tautos ūkio interesų, viešoji teisė betarpiai neįsiskverbia ar įsiskverbia, palyginus, mažai. Šią privatinės iniciatyyvos sritį reguliuoja ir derina su bendruoju gerbūviu išimtinai civilinė teisė, tuo būdu atlikdama savo visuomeniniai - organizacinę funkciją. Jei viešoji teisė tvarko tautos gyvenimą centralizuotai, t. y. „iš viršaus", civilinė teisė tą patį daro decentralizuotai, t. y. „iš apačios", ir, subendrindama bei pakreipdama viena linkme nesuskaitomus pri-

vačius interesus, sudarančius kasdieninį žmonių gyvenimą, civilinė teisė kūria oazę viešosios teisės veikimui. Šią organizacinę funkciją remia auklėjamoji teisės reikšmė.

Visuomeniniai - psichiniai procesai, kelią tautos dvasinės kultūros lygį ir jos dorovę, yra nepaprastai sudėtingi ir įvairūs, bet nėra abejonės, kad vienas auklėjamųjų faktorių yra įstatymas, ypač tautos teisinės sąmonės srityje. Įstatymas, tapdamas tautos teisinės sąmonės sudėtine dalimi, ne tik sudaro teisiniai - motyvacinę individualinio ar masinio veikimo priemonę, bet ir tautinio auklėjimo priemonę, nes įstatymas nepastebimai keičia ir gerina žmogaus būdą, naikindamas jame antisocialines tendencijas. Civilinė teisė gi visa savo sistema, diena iš dienos reguliuodama nesuskaitomus privatinius tautos gyvenimo interesus, turi ir auklėjamosios reikšmės, pratindama saugoti svetimą turtą ir teises, pratindama būtinai laikyti laisvai duotą žodį ir pratindama taip pat naudotis teisėmis, negriaunant bendro gerbūvio. Civilinė teisė ne tik sprendžia konkretų interesų konfliktą, bet ir įdiegia piliečiams teisinio solidarumo pajautimą, pratindama juos suprasti, kad civilinės teisės taisyklės yra duotos bendram gerbūviui.

Teisės organizacinio ir auklėjamojo veikimo sumetimai dalinai paveikė civilinės teisės reformą Latvijoje, nes buvo manoma, jog jos teigiama įtaka pasireiškia ypač tada, kai ji yra vieninga ir vienoda visame krašte. Kadangi krašto istorinis likimas davė progos atsirasti labai įvairioms normoms pagal teritorialinius ir luominius požymius, tai jau nuo Latvijos įsikūrimo momento kilo mintis pakeisti civilinę teisę, pritaikant ją krašto reikalavimams.

Įsikūrus Latvijai, kraštas teritorialiniai buvo griežtai suskirstytas tarp dviejų civiliniai - teisinių sistemų. Rytų Latvijoje liko galioje Vietinių Įstatymų Rinkinio III dalies nuostatai ir Lifliandijos bei Kurliandijos valstiečių nuostatai; vakarų Latvijoje, Latgalijoje, veikė Civ. Kodekso X t. 1 d., o ūkininkams „Bendri Nuostatai apie valstiečius“ (ypatingas priedas prie IX t. Civ. Kodekso). Viet. Įst. Rinkinio III dalis, gavus įstatymo sankciją 1864 m., iš savo pusės sudarė mišinį įvairių teisinių normų ir sistemų. Einant 1 str. įvado į Viet. Įst. Rinkinio III d., jos nuostatai skyrėsi į bendruosius, veikusius visame krašte, ir ypatingus, veikusius tik atskirose teritorijose; pastarųjų veikimo plotas iš savo pusės buvo nustatomas ne tik

geografinių ribų, bet ir luominių ar klasinių požymių, pareinamai nuo to, ar piliečiai priklausė Lifliandijos valstiečių ar miestiečių teisės, o svarbiausioji masė — ūkininkai — dar turėjo skaitytis su specialinėmis Lifliandijos ar Kurliandijos ūkininkų nuostatų normomis. Be to, kiekvienas, turįs reikalų su teise, turėjo skaitytis su žymiu skaičium atskirų partikuliarinių normų, ypač Kurliandijos teisėje. Kurliandijos teisė, susidariusi pradžioje bendrais su Lifliandija ir Estliandija teisiniais pagrindais, nuo 1561 m., kai didesnė Kurliandijos dalis sudarė lenkų leno hercogiją, išsiplėtojo kiek skirtingai, negu Lifliandijos teisė; ji sudarė Viet. Įst. Rinkinio III daly gana žymius skirtumus šeimos, o ypač paveldėjimo teisėje. Tenka pažymėti, kad palyginus su Civ. Kod. X t., Viet. Įst. Rinkinio III d. turi didelį skaičių romėnų teisės recipuotų principų ir nuostatų.

Istoriniai susidarę įvairiose srityse normų skirtumai ir teritorialinis bei socialinis partikuliarizmas sudarydavo gyventojams žymių nepatogumų ir iššaukdavo teisingų nusiskundimų, ypač pastaruoju laiku, kai skirtumai gyventojų teisinėje padėtyje nustojo bet kurio pagrindo socialinėje visuomenės santvarkoje. Vidutinis pilietis, kuris buvo priverstas, ieškodamas uždarbio, keliauti iš vietos į vietą, patekdavo į įvairių teritorialinių teisių veikimo sritis, keičiančias jo teisinę padėtį. Keisdami gyvenamąją vietą pareinamai nuo visai atsitiktinų gyvenimo sąlygų, sutuoktiniai savo turto santykiuose patekdavo tai ten, kur laikomasi turto bendrumo principo, tai ten, kur laikomasi turtų atskirumo režimo. Žmona, turėdama sekti vyrą dėl vyro teisės nustatyti gyvenamąją vietą, turėjo kęsti pakeitimus savo turto stovyje, kuriuos jai primesdavo teritorialinis įstatymas, kas kartais privesdavo vyrą piktam naudotis savo turto galia.

Mintis, kad įstatymas turi būti lygus visiems valstybės piliečiams, vis labiau ir labiau skverbėsi į visuomenės sąmonę, kurios struktūra jau nesudarė tų socialinių skirtumų, kurie savo laiku sudarė pagrindą teritorialiniam ar socialiniam partikuliarizmui. Todėl, nors visa novelų eile Latvijos įstatymdavys ir pašalino kai kuriuos separatizmus, niekad nebuvo paliekama mintis apie pagrindinę civilinės teisės reformą. Kartą įsigalėjus minčiai apie reformą, svarbu buvo parinkti atitinkamą orientaciją tuo klausimu, kaip pravesti teisės unifikaciją. Nuo minties recipuoti, pvz., Šveicarijos kodeksą, visai atsisakius nuo

ankstyvesnių teisinių pagrindų, buvo greit atsisakyta. Rasta, kad civilinės teisės unifikacijos darbai gali būti pagrįsti vien tik viena veikiančiųjų teisės sistemų. Palyginus su X t., Viet. Įst. Rinkinio III d. atrodė lyg netinkamesnė dėl esamo joje didelio nuošimčio romėnų (pandektų) teisės. Be to, Viet. Įst. Rinkinio III d. nuostatai giliai įsiskverbė į Latvijos gyventojų teisinę sąmonę, nes ir ūkininkų masėms jie sudarė plačiai vartojamą subsidiarinę teisę, tuo tarpu, kaip X t. taikymo srityje ūkininkija gyveno savo papročiais ir menkomis Bendrų Nuostatų apie ūkininkus normomis. Todėl Viet. Įst. Rinkinio III d. buvo padėta teisės unifikacijos darbų pagrindan.

Paruošiamieji darbai prasidėjo jau nuo 1920 m. Dalis darbų, liečiančių nuostatus apie santuokos sudarymą, perskyrimą, ir santuokos negaliojimą buvo baigta 1921 m., išleidus bendrą visai Latvijai „Įstatymą apie santuoką". Kadangi šeimos ir paveldėjimo teisės buvo reikalingos ypatingo perdirbimo, tai daugiau dėmesio buvo atkreipta į išdirbimą sutuoktinių turto santykių principų ir į paveldėjimo teisę. 1924 m. buvo paruoštas paaiškinamasis raštas apie šeimos ir paveldėjimo teisių nuostatų pakeitimą. 1932 m. buvo paskelbti šie įstatymų projektai: „Įstatymas apie šeimos teisę" ir „Įstatymas apie paveldėjimo teisę", kurie, tačiau, neįgavo įstatymo galios. Naujas teisės unifikacijos darbų periodas prasidėjo nuo 1933 m. balandžio mėn. 29 d., kai Teisingumo Ministerijoje buvo įsteigta komisija, prof. Bukovskiui pirmininkaujant. Šios komisijos darbai ypač suintensivėjo po 1934 m. gegužės mėn. 15 d. ir baigėsi 1936 m. gegužės mėn. 29 d., patiekus Ministrų Kabinetui Civilinio Kodekso projektą, o 1937 m. sausio mėn. 28 d. buvo paskelbtas naujas Civilinis Kodeksas. Paskelbus naują įstatymą, Teisingumo Ministerija suruošė radiofone eilę populiarių paskaitų, išaiškinančių gyventojams naują įstatymą.

Naujas Latvijos Civilinis Kodeksas susideda iš 4 dalių: šeimos, paveldėjimo, daiktinė ir obligacinė teisė. Paveldėjimo teisė, einant Šveicarijos kodekso pavyzdžiu, seka tuo po šeimos teisės. Kodeksas neturi bendros dalies, vietoje jos turi Įvadą iš 25 straipsnių, dėstančių kai kuriuos principus, įstatymų taikinimo ir kolizinių normų taisykles. Kad trumpai išdėsčius kai kuriuos naujo Kodekso principus ir tai, ką naujo jis įneša į krašto teisinį gyvenimą, patogiausia bus apsistoti ties atskiro-

mis jo dalimis, palietus pabaigoje taip vadinamojo Įvado dėsnius.

Šeimos teisėje visų pirma tenka pabrėžti, kad taip vadinamoji vyro mundialinė globa žmonai (Mundialgewalt), egzistavusi žymioje Latvijos dalyje, naujo įstatymo buvo panaikinta. Einant sutuoktine globa, vyras pagal seną įstatymą tapdavo žmonos globėju ir asistentu, ir visiems žmonos juridiniems aktams buvo reikalinga vyro pagalba. Einant ta pačia sutuoktinių globa, vyras be atskaitomybės valdė ir naudojosi žmonos turtu ir savarankiškai gynė žmonos teises. Ši sutuoktinių santykių sistema užtarnautai sulaukė visuomenės priekaištų ir kova su ja vyko šūkiu išlaisvinti žmoną iš žeminančios vyro globos, prilyginančios ištekėjusios moters padėtį prie nepilnamečių padėties. Naujas įstatymas atsisakė nuo šios sistemos, principe pripažindamas sutuoktinių lygybę šeimos ir turto gyvenime, bet šeimos galva vis tik pripažino vyrą, turintį lemiamą balsą nuomonėms skiriantis. Principe pripažindamas abiejų sutuoktinių lygybę, įstatymas vienok gina žmoną, suteikdamas jai teisę neklausyti vyro, jei pastarasis piktam pavartoja savo teisę, ir, antra vertus, suteikia jai teisę šeimos ūkyje pavaduoti vyrą. Šią žmonos teisę vyras gali apriboti tik ypatingai svarbiais atsitikimais, apie tai atžymėdamas sutuoktinių turto santykių rejestre. Principe nustatydamas sutuoktinių bendrą gyvenimą ir suteikadamas vyrui teisę pasirinkti gyvenamąją vietą, įstatymas tačiau legalizuoja ir atskirą sutuoktinių gyvenimą, jei sugyvenimas pasirodytų moraliai ar fiziniai negalimas; atsiskyręs sutuoktinis šiuo atveju nepakaltinamas, ir jam suteikiama teisė į užlaikymą. Kas dėl sutuoktinių turto santykių, tai ypatingų priekaištų sulaukė sename įstatyme buvusi turtų bendrumo sistema, kuri ištekėjusią moterį per daug pavergdavo vyro materijaliniai nuožiūrai ir leido panaudoti žmonos turtą dengti vyro skolas, prieš santuoką ar po jos padarytas. Svarstant klausimą, kokią sutuoktinių turto santykių sistemą padėti naujo Kodekso pagrindan, komisija, palyginus, greit nustatė du pagrindinius dėsnius: 1) kiekvienam sutuoktinių priklauso tiek tas turtas, kurį jis įnešė, tiek ir tas, kurį jis įgijo susituokęs; 2) visa, kas santuokos metu buvo įgyta abiejų sutuoktinių kartu arba, kad ir vieno, bet abiejų lėšomis, sudaro bendrą sutuoktinių turtą, priklausantį jiems lygiomis dalimis, jei nebuvo kito susitarimo. Bet kyla klausimas: kaip gi toliau? Kaip nustatyti

sutuoktinių turto rikiavimą? Pirmykščiai projektai numatydavo šioje srityje turtų atskirumo sistemą. Kiekvienas sutuoktinių valdo savo turtą, ir nė vienas jų neturi teisės valdyti ar naudotis kito turtu be jo sutikimo.

Turtų atskirumo sistema, kurią buvo norima pradžioje įvesti visoje Latvijoje, buvo iškritikuota. Buvo nurodoma, kad sutuoktinių turtų atskirumas esąs svetimas Latvijos gyventojų daugumai ir nerandąs pagrindo krašto teisės išsivystymo istorijoje. Taip pat buvo nurodoma, kad ši sistema esanti paimta iš rusų teisės, su kuria Latvijos teisė turinti maža bendro. Turtų atskirumo sistema iki tam tikro laipsnio atsižvelgia į moterų emansipacijos troškimą, bet ignoruoja svarbų faktą, kad vyras neša žymias išlaidas išlaikydamas šeimą, ir kad būtų neteisinga nenumatyti vyrui ekvivalento bent suteikiant jam teisę naudotis žmonos turtu. Buvo nurodoma taip pat, kad ir užsienių teisė žymioje dalyje susilaikanti nuo turtų atskirumo principo ir linkstanti prie suteikimo vyrui teisės naudotis visu sutuoktinių turtu. Nepareinamai nuo šių sumetimų buvo pareikšta nuomonė, kad turtų atskirumo sistema galėsianti neigiamai paveikti patį santuokos institutą ir sutuoktinių sąjungą. Argi santuoka bus „consortium omnis vitae, divini et humani juris communicatio", kaip kad sakydavo romėnai, jei sutuoktiniai sėdės prie bendro stalo kiekvienas su savo pinigine? Statistika parodė, kad gyventojų dauguma jau gyvena pagal vyro naudojimosi sutuoktinių turtų sistemą, ir dėl to šia sistema ir buvo pagrįsta Latvijos sutuoktinių turto santykių legaline sistema.

Įstatyme nustatyta sutuoktinių turto santykių sistema naujame Kodekse atrodo taip. Kiekvienas sutuoktinių pasilieka savo turtą, kiekvienas gali atskirai įsigyti turtą. Sutuoktiniai gali taip pat ir kartu įsigyti turtą, abu kartu ar vienas kitam padedant; šitokiam turtui sutuoktiniai turės nuosavybės teises lygiomis dalimis. Bet visas žmonos turtas, išskyrus jos atskirą turtą, patenka į vyro valdymą ir uzufructą. Atimdamas iš žmonos teisę rikiuoti šį turtą ir perduodamas šią teisę vyrui, įstatymas, vienok, įpareigoja vyrą padengti visas bendro šeimos ūkio išlaidas. Iš esmės ši vyro naudojimosi žmonos turtu sistema mažiau apsunkina žmoną, negu turtų bendrumo sistema. Nors žmona ir pasišalina nuo šeimos turto valdymo, tačiau žmonos turtas neatsako už vyro skolas, žmona kiekvienu momentu gali reikalauti iš vyro žinių apie jos turto stovį ir gali net pa-

šalinti vyrą nuo valdymo: 1) jei vyras neišpildo prievolės išlaikyti šeimą, 2) jei paaiškės, kad vyro valdymas kenkia jos turtui, ar 3) jei vyras piktam naudojasi savo valdymo teise. Žmonos interesai dar apsaugoti jos teise pavaduoti vyrą šeimos ūkio srity ir jos teise į atskirą turtą, kuri sąvoka apima žmonos asmeninį uždarbį, paveldėjimą, jos priimtą prieš vyro valią, turtą, duotą jai neatlyginamai naudotis su sąlyga valdyti jį asmeniškai, o taip pat daiktus, būtinus jos asmeniniam naudojimuisi ar darbui. Žmonos atskiras turtas gali būti žmonos nustatytas sudarant santuoką, o taip pat einant bendru sutuoktinių susitarimu santuokos metu. Apie nekilnojamuosius turtus, priklausančius prie žmonos atskiro turto, turi būti padarytas atatinkamas atžymėjimas ipotekos knygose. Savo atskirą turtą žmona gali tvarkyti laisvai, neatsiklausdama vyro sutikimo.

Pagrindęs šiuo principu legalinę turto santykių sistemą, įstatymas numato ir dvi *sutarčių sistemas:* 1) sutuoktinių turtų bendrumas ir 2) turtų atskirumas. Kyla klausimas, kodėl įstatymas prileidžia tik dvi sutarčių sistemas? Kodėl neprileisti įvairias rūšis laisvų susitarimų, kuriais sutuoktiniai galėtų nustatyti įvairius turto santykius? Atsakymas turi būti duotas išeinant iš to aplinkybės, kad 3-jų asmenų interesams apsaugoti sutuoktinių turto santykiai turi būti atžymimi specialiame rejestre, į kurį sunkiai galėtų tilpti nesuskaitoma galybė sutartinių santykių. Per daug margas rejestras kenktų normalinei apyvartai. 3-ji asmenys pirm, negu sudarydami sutartį su sutuoktiniais, turėtų padėti daug vargo, kad galėtų susipažinti su sutuoktinių turto santykiais. Todėl įstatymas apsiribojo dviem sistemomis, jau žinomomis gyventojams, kurių teisinį turinį lengvai galima patikrinti iš įstatymų. Dėka to, kad kiekvienos sistemos turinys yra nurodytas įstatyme, atžymėjimas rejestre yra tik nurodymas į sistemą, kas sudaro tam tikrą patogumą publikai.

Sutuoktinių turtų bendrumas, kaip sutartinė sistema, numato sutuoktinių turtų susiliejimą (išskyrus jų atskirą turtą) į bendrą masę, kurią valdo vyras. Vyras naudojasi bendru turtu su prievole padengti šeimos išlaidas. Ši sistema atatinka bendrais bruožais buvusią Lifliandijos miesto teisės sutuoktinių turto santykių sistemą, kurios svarbiausieji bruožai buvo šie: žmonos turto atsakomybė už vyro skolas, vyro teisė neišduoti žmonos turto jos skolų padengimui. Bet tam tikrais, įstatyme

numatytais, atsitikimais žmona gali ir prieš vyro valią pasiliuosuoti iš turtų bendrumo ir išsirūpinti turto atskyrimo.

Sutuoktinių turtų atskirumas, kaip sutartinė sistema, numato kiekvieno sutuoktinių teisę laisvai ir nepriklausomai nuo kito valdyti savo turtą, kaip įneštą į santuoką, taip ir įgytą santuokos metu. Kito sutuoktinio turto valdymas prileidžiamas ne kitaip, kaip tik turto savininkui sutikus. Jei vyrui leidžiama valdyti žmonos turtą, jis turi iš jo atsiskaityti ir atsako už didelį neatsargumą. Vienas sutuoktinių gali kiekvienu laiku pašalinti kitą nuo valdymo ir pareikalauti atskaitomybės, ir jokia sutartis šiuo atveju jo nerіša. Šeimos išlaidas sutuoktiniai padengia atatinkamai savo turtui, o už skolas kiekvienas atsako atskirai.

Sutuoktinių turto santykių *rejestrai* yra įvesti tam atvejui, jei sutuoktiniai randa reikalo įpareiguoti 3-sius asmenis skaitytis su jų nustatytais sutartiniais santykiais. Rejestrai yra vieši, kiekvienas gali susipažinti su užrašais, ir, įrodęs savo interesą, gali gauti nuorašus dokumentų, sudarančių užrašo pagrindą. Užrašus rejestre daro apylinkės teisėjas pagal vyro gyvenamąją vietą; užrašas daromas reikalaujant abiem sutuoktiniam, ar vienam jų, ar teismui nutarus. Užrašų viešumui jie skelbiami Vyr. Žiniose ir atžymimi ipotekos skyriaus rejestre. Be to, apie užrašus turtų rejestre atžymima ir abiejų sutuoktinių pasuose. Jei vyras keičia gyvenamąją vietą, per tris mėnesius daromas naujas užrašas naujos gyvenamosios vietos rejestre. Rejestre sutuoktiniai gauna foliją (lapą) iš dviejų dalių: į pirmą dalį įrašoma sutuoktinių nustatyta sistema, į kitą dalį — užrašų pakeitimai. Kiekvienas rejestras turi alfabetinę rodyklę pagal vyro pavardę. Prašymų apie užrašus į rejestrą nagrinėjimo tvarka primena tvarką, nustatytą ipotekos skyriuose.

Tokie yra trumpai sutuoktinių turto santykiai pagal naują Latvijos Civilinį Kodeksą. Tai maždaug visa, kas svarbiausia, kas šeimos teisėje esmingiausia. Iš kitų pakeitimų šeimos teisėje verta dėmesio kai kurie nuostatai, reguliuoją santykius tarp vaikų ir tėvų. Įstatymas įvedė griežtesnę kontrolę tėvų, valdančių vaikų turtą, suteikdamas našlaičių teismui reikalauti iš neatydaus valdytojo smulkios vaikų užlaikymo ir auklėjimo išlaidų apyskaitos, reikalauti vaikų materijalinių interesų aptikrinimo, arba visai pašalinti tėvus nuo valdymo. Be to, įstatymas įveda

vaikų „laisvo turto“ sąvoką, visai jį išimdamas iš tėvų valdymo ir pavesdamas jį pačių vaikų valdymui, jei jie sukako 16 metų. Į šią sąvoką įeina visų pirma atlyginimas už vaikų asmenišką uždarbį, o po to ir tas turtas, kurį vaikai įgijo versdamiesi, sutikus tėvams ir našlaičių teismui, kokia nors profesija, prekyba ar verslu. Čia pat įeina ir turtas, kurį patys tėvai ar kiti asmenys perleido vaikams laisvai valdyti.

Paveldėjimo teisėje buvusios įvairios paveldėjimo normos pakeistos bendromis visam kraštui paveldėjimo taisyklėmis. Naujas Kodeksas panaikino eilę pasenusių institutų, kaip, pvz., donatio mortis causa, fideikomis. Atpuolė taip pat ir kodicilis, nes, panaikinus buvusią įpėdinio institucijos reikšmę testamente, nustačius, kad testamentas yra kiekvienas parėdymas apie turtą, nepriklausomai nuo to, ar juo skiriamas įpėdinis, paveldėjimo teisei nebebuvo reikalingas kodicilis. Nustatęs principe paveldėjimo ir dvasinių testamentų sudarymo laisvę, įstatymas, šeimos interesuose, numato vadinamųjų būtinųjų įpėdinių kategoriją, su jų būtina paveldėjimo dalimi. Būtini įpėdiniai yra sutuoktinis ir žemutiniai giminės, o nesant pastarųjų, aukštutiniai artimiausiojo laipsnio. Šiems įpėdiniams įstatymas garantuoja teisę gauti pusę tos dalies, kurią jie būtų gavę kaip įpėdiniai iš įstatymo. Šie įstatymo nuostatai pakeitė visus iki to laiko buvusius testamento laisvės suvaržymus, būtent: gimininį turtą, paveldėtiną turtą ir įpėdinių skirtinas dalis.

Būtinieji įpėdiniai vis dėlto gali būti nuo paveldėjimo pašalinti įstatyme tiksliai numatytais atsitikimais.

Paveldėjimas iš įstatymo. Įpėdinis iš įstatymo yra sutuoktinis, kraujo giminės ir įsūnytieji. Valstybė nepaveldi, kaip kad buvo pagal senąją teisę. Valstybei pereina išmarų turtas, likęs po fizinių ar juridinių asmenų. Paveldėjimas kartu su vaikais, sutuoktinis gauna vaiko dalį, jei vaikų yra mažiau 4; jei vaikų yra 4 ir daugiau, tai sutuoktinis visada gauna $^1/_4$ dalį paveldėjimo. Nesant vaikų, sutuoktinis gauna $^1/_2$ paveldėjimo ir visą namų įrengimą; kita pusė pereina mirusio sutuoktinio giminėms, bet jų skaičių įstatymas aprėžia tėvais, broliais ir seserimis. Su tolimesniais giminėmis sutuoktinis neprivalo dalintis, ir nesant viršminėtų giminių jis gauna visą mirusiojo sutuoktinio palikimą. Šeimos interesuose, įstatymas neleidžia dalinti paveldėjimą iki sueinant visiems vaikams pilnų metų,

jei paveldėjimas yra tiek mažas, kad dėl pilnamečių vaikų atidalinimo šeima netektų galimybės auklėti mažamečius vaikus. Tokiais atvejais likęs gyvas sutuoktinis įgyja teisę valdyti ir naudotis visu turtu su sąlyga, kad užlaikys vaikus. Tačiau ypatingai svarbiais atsitikimais, našlaičių teismui leidus, įstatymas leidžia paveldėjimo padalinimą ir nesukakus visiems vaikams pilnų metų. Kas liečia kraujo giminių paveldėjimą, tai tiesioginiai ir šalutiniai giminės be apribojimų padalinti į 4 kategorijas, taip kad paskutiniojoje kategorijoje artimesnieji giminystės laipsniai pašalina tolimesnius.

Dėl *paveldėjimo pagal testamentą*, visų pirma tenka pabrėžti, kad Latvijoje panaikintas testamentas žodžiu. Net taip vadinamasis privilegijuotas testamentas, sudarytas žodžiu dėl ypatingų aplinkybių, yra reikalingas raštiško patvirtinimo per 3 mėnesius praėjus šioms aplinkybėms. Vieša forma testamentas sudaromas pas notarą, valsčiaus teisme ar pas Latvijos konsulą užsieniuose. Jei testamentą norima daryti namine forma, tai irgi reikalaujama raštu surašyti ir turėti 2 liudytojus. Olografinis testamentas, o taip pat ir karių raštiškas testamentas karo metu galioja ir be liudytojų. Turto palikėjas gali laisvai rikiuoti savo turtą testamentu, su sąlyga, kad bus išlaikytos būtinųjų įpėdinių teisės. Tačiau, pakeitęs fideikomissus, įstatymas, apyvartos interesuose, uždraudė neribotą perėjimą to paties paveldėjimo paeiliui iš anksto numatytiems įpėdiniams per visą kartų eilę. Vietoj fideikomisso įstatymas numato institutą dviejų įpėdinių, kurie paveldi po palikėjo vienas paskui kitą. Šis dvigubo paveldėjimo (Vorerbe und Nacherbe) institutas perimtas iš Šveicarijos teisės ir pagrindiniais bruožais reiškiasi tuo, kad pirmas įpėdinis po savo mirties ar kitu nustatytu momentu perduoda neišeikvotą paveldėjimą kitam įpėdiniui, kuris jau jį valdo galutinai kaip savo turtą. Šis institutas suteikia palikėjui galimybę rikiuoti savo turtą maksimum dviem kartom. Toks juridinis asmuo (Stiftung, fondation) priklauso našlaičių teismo kontrolės, pasireiškiančios įgyvendinant palikto turto tikslą, o tikslo pasiekus, turto likimą nustato Ministrų Kabinetas.

Palikimo padalinime dėmesio verti kai kurie nuostatai, liečią valstiečių žemių padalinimą. Įstatymas visų pirma įsako skaitytis su viešosios teisės uždraudimu per daug smulkiai skaldyti žemę. Toliau, klausime dėl to, kas turi teisę gauti žemę

natūra, ankstyvesnieji nuostatai apie tam tikrų kategorijų vyriškųjų įpėdinių privilegijas yra panaikinti, ir įstatymas praktiškai siekia atrasti tinkamą šeimininką, kuris galėtų ir norėtų žemę dirbti. Tėvams atidalinant pilnamečius vaikus, tėvai pašalinami nuo teisės gauti žemę natūra. Taip pat pašalinami įpėdiniai, kurie neužsiiminėja žemės darbu ar kurie jau valdo dirbamąją žemę. Esant vienodoms apystovoms, pirmenybė duodama ekonominiai stipresniam įpėdiniui, sugebančiam kitus patenkinti pinigais. Įpėdinis, gaunąs žemę natūra, gauna ir ūkio inventorių, atsiskaitydamas su kitais įpėdiniais pagal jo normalią kainą, tuo tarpu žemę su pastatais jis gauna už 2/3 vertės. Tačiau įpėdinis, nenorįs ūkininkauti gautoje žemėje ir parduodąs žemę nepraėjus 10 metų po padalinimo, privalo damokėti kitiems įpėdiniams skirtumą iki žemės ir pastatų kainos. Įpėdinis, gavęs žemę natūra, gali prašyti teismą išdėstyti išmokėjimus kitiems įpėdiniams iki 10 metų, jei išmokėjimų suma viršyja 50% gautojo turto vertės, ar jei jis žemę gavo be pastatų.

Daiktinėje teisėje naujas Kodeksas atsisakė nuo atskirtos nuosavybės ir nenumato nei žemės ar palikimo mokesčio, nei paveldėtinos nuomos, nei činšo. Panaikinęs atskirtą nuosavybę, įstatymas pilną nuosavybės teisę perkelia mokestiniams valdytojams, paveldėtiniems nuomininkams ir činšininkams. Atskiras įstatymas nustato perėjimo į naują padėtį tvarką ir tiesioginių savininkų atlyginimą už nusavintas teises. Šia reforma įstatymas žymiai parėmė nuosavybės teisės principą. Kiti daiktinės teisės institutai liko be žymesnių pakeitimų tokie pat, kokie jie buvo numatyti Viet. Įst. Rinkinio III d. Pažymėsime tik tiek, kad mintis apie pilną ipotekos sistemos perdirbimą pagal vakarų Europos kodeksų pavyzdį nerado visiško pritarimo, nes bijota griežtų permainų, galinčių nepalankiai atsiliepti krašto ūkiniam gyvenimui. Todėl nekilnojamųjų turtų įkeitimas ir ipotekų užrašymas tvirtybinėse knygose kaip ir anksčiau paremiamas romėnų teisės konstrukcija, pagal kurią įkaitas yra šalutinė teisė, ir svorio centras perkeliamas į prievoles, įkaitu apsaugotas. Vis tik teko padaryti kai kuriuos pakeitimus, kad pagerinus skolininkų padėtį. Dažnai, pav., atsitikdavo, kad skolininkas, davęs kreditoriui rankiniu užstatu obligaciją su blanko užrašu savo namams, turėjo nukentėti nuo obligacijų pakartotinių užstatų operacijų, nes nauji kreditoriai pagal naują užstatą nesiskaitydavo su pirmykščio užstato suma ir reikalau-

davo iš ipotekinio skolininko pilno obligacijos padengimo. Naujai formuluotas įstatymas numato, kad rankinio užstato pakartotinas užstatas negalįs būti didesnei sumai, kaip ta, kurią skolininkas turi sumokėti pagal pirmykštį užstatą, ir kad, pasibaigus pirmojo kreditoriaus užstato teisei, baigiasi ir kreditoriaus užstato teisė pagal naują užstatą.

Prievolių teisėje naujas įstatymas laikosi sutarčių sudarymo laisvės principo, o taip pat „pacta sunt servanda" principo, pareikšdamas, kad nei per didelis santorio apsunkinimas, nei vėliau atsiradę santorio išpildymo sunkumai neduoda šaliai teisės atsisakyti nuo sutarties. Populiari idėja, kad kiekviena sutartis turi savyje prezumpciją klauzulos „rebus sic stantibus", prileidžiančios netinkamą sutarties pildymą įvykus nepaprastoms aplinkybėms, kaip, pav., karas, ekonominė krizė, valiutų kritimas ir t. t., nebuvo priimta naujo Kodekso. Buvo rasta, kad sutarties griežtumo principas labiau atatinkąs apyvartos interesus, ir kad pataisymas sutarčių, pasidariusių neteisingomis dėl susidėjusių aplinkybių, esąs ne teisėjo, o įstatymų leidėjo reikalas.

Deliktinėje teisėje įstatymas kaip ir seniau prisilaiko kaltės principo, atmetęs padarymo principą. Tiesa, įstatymas sako, jog už nuostolius turįs atlyginti kiekvienas, kuris juos papildė savo veiksmu ar prileidimu, bet įstatymas priduria, kad už atsitiktinus nuostolius niekas neprivaląs atlyginti ir kad nukentėjęs turįs teisę reikalauti atlyginimo iš jo teisės ardytojo, kiek pastarasis gali būti pakaltintas dėl savo veiksmų ar apsileidimo. Latvijos teismų praktika nepripažįsta „culpa in eligendo" konstrukcijos klausime apie valstybės atsakomybę už žalą, padarytą tarnybinių asmenų veiksmais ar apsileidimu, nukreipdama nukentėjusį pas nusikaltusius valdininkus. Nežiūrint to, klausimas apie valstybės atsakomybę prieš privačius asmenis už valdininkų veiksmus nebuvo išspręstas civilinėje teisėje, nes buvo rasta, kad esant įstatymo konstrukcijai, reikalaujančiai būtino kaltės nustatymo, klausimai apie administracinių rizikų reparticiją, lygiai kaip ir klausimai apie profesionalinių ir pramonės rizikų reparticiją turį būti sprendžiami ypatingų įstatymų už civilinės teisės ribų.

Ypatingoje prievolių teisės dalyje klasikinės sutarčių formos yra išlaikytos maždaug tos pačios, kurios buvo numatytos Viet. Įst. Rinkinio III d. Pasitenkinsime nurodę 3 sutartis, žy-

miai pakeičiančias buvusią padėtį: asmeninių patarnavimų sutartį, pusininkų sutartį ir bendrovės sutartį.

Asmeninių patarnavimų sutartis apima visas buvusias asmeninės samdos ir tarnautojų samdos rūšis ir vienodai reglamentuoja ir miestiečių, ir kaimų gyventojų santykius. Pagrindinai pakeistos atsisakymo nuo sutarties pasėkos: įstatymas numato, kad kaip pasižadėjęs tarnauti, taip ir darbdavys gali vienšališkai atsisakyti nuo sutarties, ir pasižadėjęs tarnauti tokiu atveju gauna atlyginimą, atatinkantį atidirbtą laiką ar padarytą darbą. Bet kaltoji pusė, sulaužiusi sutartį be pakankamo pagrindo ar nepranešusi apie atsisakymą iš anksto, moka kitai pusei ypatingą atlyginimą, kurio dydis lygus uždarbiui per tą laiką, kuris įstatymo numatytas, jei šalis atsisako nuo sutarties, būtent: dirbant padieniai ar valandomis — atlyginama už vieną dieną, mokant už savaites — už 3 dienas, mokant už mėnesį ar akordiniai — už dvi savaites, o esant sutartims ilgesniam terminui — atlyginama už mėnesį. Jei šis atskiras atlyginimas nepadengia nuostolių, padarytų netikėtu sutartinių santykių nutraukimu, tai kiekviena šalis turi teisę bendra tvarka ieškoti nuostolių, viršijančių šį atlyginimą. Žemės ūkio darbininkams įstatymas yra griežtesnis, neleisdamas išeiti iš darbų. Už sauvalį pradėto darbo palikimą žemės ūkio darbininkas baudžiamas areštu iki 1 mėnesio ar pinigine bauda iki 100 latų. Užtektiną pagrindą nutraukti sutartį be ankstyvesnio perspėjimo sudaro kiekviena aplinkybė, kuri dėl teisingumo ar dorovės sumetimų neleidžia tęsti sutartinius santykius. Tokios aplinkybės buvimas nustatomas teismo pagal jo teisingą nuožiūrą. Uždarbis išmokamas postnumerando, ir tik žemės ūkio darbininkai turi teisę reikalauti pusę uždirbtų pinigų prieš pasibaigiant darbų terminui.

Pusininkų sutartis, sudaranti naujo Kodekso naujenybę, užtvirtina papročiu nusistovėjusią žemės apdirbimo rūšį, kurią galima apibūdinti kaip perėjimą nuo samdinio prie nuomininko. Pusininkų instituto juridinė prigimtis yra ginčytina: kai kurie priskaito ją prie asmeninių patarnavimų, kiti — prie nuomos. Rusų Senatas buvo linkęs nagrinėti pusininkų sutartį kaip nuomos rūšį. Latvijos Kodekse nugalėjo pažiūra, kad pusininkystė esanti ypatinga žemės ūkio darbininkų atlyginimo rūšis, suteikianti kaip atlyginimą už darbą tam tikrą derliaus dalį. Todėl pagal latvių įstatymo konstrukciją pusininkų sutartis yra

giminingа asmeninių paslaugų sutarčiai, pusininkui yra privalomi šeimininko nurodymai, ir sutartis subsidiariai aiškinama pagal asmeninės samdos taisykles, o ne pagal nuomos sutartį. Mokėtojas šiuose santykiuose yra ne pusininkas (kaip nuomininkas), o šeimininkas, kuris puse derliaus moka pusininkui už darbą. Tokia konstrukcija principe išsprendžia ir klausimą apie riziką žūstant derliui: „casum sentit dominus". Bet vis dėlto pusininkų sutartis turi savyje kai kuriuos nuomos elementus: lygiai kaip ir nuomininkas, pusininkas privalo panaudoti pašarą gyvuliams pačiame ūkyje, privalo nešti natūralines prievoles, tvarkingai užlaikyti griovius ir drenažus; jo inventorius, lygiai kaip ir nuomininko, yra apsaugotas nuo kreditorių pretenzijų, kol pusininkas juo naudojasi savo profesijos tikslams.

Bendrovės sutartis taip pat sudaro naują, perdirbtą, sutarties tipą. Išskyrus iš ankstyvesnių civiliniai - teisinių nuostatų pilnąsias bendroves ir pasitikėjimo bendroves, kaip priklausančias prie prekybinės teisės, atsirado tuštuma, kurią užpildė naujas Kodeksas savo nuostatais apie bendrą civilinę bendrovės sutartį. Pasitenkinsime pažvelgę į kai kuriuos principinius samprotavimus, kurie sudarė naujos sutarties nuostatų pagrindą. Kad bendrovė, kaip asmenų kolektyvas, yra būtinai reikalinga, kad vykdyti bendrus ūkiškuosius uždavinius gyvenime, nebuvo jokių abejonių. Nuomonių skirtumas kilo tik tada, kada buvo iškeltas klausimas, kaip kovoti su kai kurių asmenų tendencija pasinaudojant bendrove slėpti savo turtą nuo kreditorių. Ką statyti aukščiau: bendrovę, kaip būtiną ūkiškojo gyvenimo kolektyvą, ar kreditorių interesus? Aišku, kad atsakymas turėjo būti duotas kompromiso keliu. Bendrovė ir pagal naują įstatymą nėra juridinis asmuo, turtas principe priklauso patiems nariams. Bet vis dėlto turtas yra tam tikra kolektyvinė masė, kurios nei atskiri nariai, nei kreditoriai negali taip lengvai išardyti ar panaikinti. Bendrovės turto dalių atidalinimas tėra galimas tik tam tikra tvarka, kuri garantuoja bendrovei, kaip kolektyvui, jos tikslų pildymo galimybę. Tenka pažymėti, kad trečiųjų asmenų atžvilgiu visi bendrovės nariai pagal normalius santorius atsako solidariai. Narys gali nutraukti bendrovę ar iš anksto padarytu pareiškimu, apie išstojimą, ar dėl kitų rimtų priežasčių, kurių rimtumą, esant nuomonių skirtumui, nustato teismas savo teisinga nuožiūra, bet narys negali, kol bendrovė veikia, nei rikiuoti savo dalį bendrame turte, nei reikalauti jos

išdalinimo. Vienintelės sumos, kuriomis jis gali laisvai rikiuoti, yra tos, kurios jam priklauso pagal narių atsiskaitymą tarp savęs dėl pelno ar nuostolių. Kreditoriui nėra prieinama nario dalis bendrame turte, bet jis gali uždėti areštą šiai daliai tada, kada jis pildo įstatymo nurodymus, suteikiančius kreditoriui teisę vietoje nario - skolininko padaryti pareiškimą apie išstojimą iš bendrovės.

Pasitenkinsime šia trumpa Kodekso keturių dalių apžvalga ir grįšime prie taip vadinamojo Įvado. Įvadas susidaro iš 25 str., kurių dauguma pašvęsta taip vadinamoms kolizinėms normoms, atskiriančioms vidaus ir užsienių įstatymų taikymo sritis. Įvado mažesnė dalis turi kai kuriuos įstatymo taikymo ir aiškinimo principus ir taisykles.

Kolizines normas dažnai vadina tarptautinės privatinės teisės įsakymais. Tai nereiškia, kad krašto privatinėje teisėje išreikštos kolizinės normos sudaro tarptautines normas formaline prasme, nes tokios gali kilti vien tik tarptautinių sutarčių ar konvencijų keliu. Gyvenimo praktika parodė, kad daugumoje atsitikimų kolizijos sprendžiamos ne tarptautiniais susitarimais, o krašto vidaus įstatymu. Vis dėlto kaip nurodoma ir literatūroje, kolizinių normų galutinis tikslas yra tarptautinė teisė formaline prasme, ką galima pasiekti tik valstybių susitarimu. Tai pabrėžiama ir naujame Kodekse, nurodančiame į konvencijų bei sutarčių privalumus ir apribojančiame įstatymų nustatytų kolizinių normų veikimą tais atsitikimais, kai nėra nei konvencijų, nei sutarčių su valstybėmis.

Nustatant kolizijų išsprendimo taisykles, buvo skaitomasi su tuo neginčijamu faktu, kad privačiai - teisinis bendravimas veržiasi už atskiros valstybės ribų. Valstybė turi skaitytis ne tik su kitos valstybės piliečių buvimu, bet ir su santoriais, sudarytais už valstybės, bet pildytinais atatinkamoje teritorijoje ar liečiančiais šios teritorijos objektus. Jei kolizinių normų tikslas yra nurodyti tą pageidaujamą teisinę santvarką, kurios turi priklausyti tam tikras juridinis santykis, kuris pagal savo elementus gali būti surištas su įvairių valstybių teisine santvarka, tai kaip tik šios pageidaujamos teisinės santvarkos nustatymas sudaro žymius sunkumus dabartinėje tarptautinės privačios santvarkos padėtyje. Vyraujanti nuomonė remiasi asmeninio ir teritorialinio valstybės viešpatavimo sąvoka. Valstybė viešpatauja asmeniškai savo piliečiams, kur jie bebūtų. Bet valsty-

bė viešpatauja ir teritorialiniai, pavergdama savo valdžiai ir asmenis, ir daiktus bei veiksmus savo teritorijoje. Jei vienos valstybės teritorialinis viešpatavimas susiduria su kitos valstybės asmeniniu viešpatavimu, tai vyraujanti nuomonė šiuo atsitikimu duoda pirmenybę asmeniniam viešpatavimui, rasdama, kad svetimšalio asmeninis statutas turįs priklausyti jo nacionalinio įstatymo. Šios nuomonės šalininkai randa, kad piliečių status personalis, t. y. teisė juridiniai veikti, jų teisės, priklausančios jiems kaip sutuoktiniams, tėvams, vaikams ar kaip paveldėjimo palikėjams ar įpėdiniams, kyla tik iš tos teisinės santvarkos, kurios jie priklauso pagal jų tautybę. O valstybei, kurios teritorijoje svetimšaliai veikia, mažai rūpi sutrukdyti šį ryšį ir primesti savo įstatymo kompetenciją. Svetimšalių teisės, jų nuomone, neturi keistis vien tik dėl to, kad atsitiktinės gyvenimo apystovos juos verčia gyventi svetimos valstybės teritorijoje.

Šios nuomonės priešininkai randa, kad svetimšalio asmeninis statutas turi būti nustatomas ne svetimšalio nacionalinio įstatymo (lex patriae), o gyvenamosios vietos įstatymo (lex domicilii), t. y. tos valstybės teritorijos, kur svetimšalis apsigyveno. Šios nuomonės šalininkai randa, kad tuo kūriama valstybėje vienoda padėtis visiems, neskiriant piliečių nuo svetimšalių, kas labai svarbu krašto teisinės apyvartos interesams. Ne tik vietiniai piliečiai, bet ir svetimšaliai savo ūkiškuoju veikimu taip tampriai surišti su vietiniu gyvenimu, kad kaip vertybių apyvartos prasme, taip ir kreditorių interesų gynimo prasme būtina, kad visų teisinių subjektų padėtis atitiktų krašto teisinę santvarką. Be to, nurodoma, kad piliečių - svetimšalių grupė su ypatingomis teisėmis sudarytų lyg valstybę valstybėje, kas neatitiktų valstybės teritorialinės valdžios principo. Valstybės prestižas reikalauja, kad tik jai būtų suteikta teisė spręsti bylas jos teritorijoje, ir tik nuo jos priklauso leisti savo teritorijoje taikyti svetimą įstatymą.

Tokiu būdu, tuo laiku, kai taikymas kolizinėse normose klasikinių pritvirtinimo formulių „lex rei sitae, lex loci salutionis, lex loci actus“ neiššaukė žymesnės nesantaikos, asmens statuto (status personalis) taikymas yra nevienodas, priklausydamas lex patriae arba lex domicilii taikymo principų. Tai, žinoma, trukdo rasti vieningą normą, kuri galėtų nustatyti svetimšalių teisinę padėtį. Nacionalinio principo (lex patriae) prisilaiko,

tarp kitų, Vokietija, Prancūzija, Italija, Čekoslovakija, Lenkija. Gyvenamosios vietos (lex domicilii) principo prisilaiko Anglija, Danija, Norvegija, dalinai Šveicarija. Nacionalinio principo prisilaikydavo iki karo Hagos konvencijos, o VI-ji konferencija, įvykusi 1928 m., įsakmiai pabrėžė nacionalinį principą paveldėjimams, nustatydama, kad visi paveldėjimo santykiai priklauso tos valstybės įstatymų, kuriai priklauso įpėdinystės palikėjas jo mirties momentu, nepareinamai nuo to, kokioje valstybėje buvo palikimas ar jo dalys. Visa tai rodo, kad dar ilgai teks laukti, kol bus pasiektas vieningumas nustatant svetimšalio asmeninį statutą. Tenka pažymėti, kad literatūroje pastebima tam tikra tendencija gyvenamosios vietos principo naudai, lygiai kaip ir kai kuriose valstybėse, dar prisilaikančiose nacionalinio principo, jau pasireiškia judėjimas gyvenamosios vietos principo naudai.

Latvijos įstatymdaviui, kuriančiam kolizines normas, teko išspręsti klausimą, kokio principo prisilaikyti: nacionalinio ar gyvenamosios vietos. Teko spręsti klausimą nelaukiant teorijos nutarimų. Latvijos įstatymdavys pasisakė gyvenamosios vietos principo naudai, laikydamasis dėsnio, kad kiekviena teisinė santvarka, pasiremdama savo teritorialine valdžia, savarankiškai sprendžia klausimą apie normas, būtinas šiai teisinei santvarkai apsaugoti. Gyvenamosios vietos principą tam tikra prasme galima pavadinti teritorialiniu principu, pagal kurį teritorijos įstatymas taikomas ir svetimšaliams, gyvenantiems šioje teritorijoje. Priėmus gyvenamosios vietos principą nustatant svetimšalio asmeninį statutą, teritorialinis principas buvo priimtas, taip sakant, vispusiškai, nes nekilo ginčų dėl kilnojamojo ir nekilnojamojo turto priklausomybės teritorijos įstatymui (lex rei sitae). Tokiu būdu svetimšalis, gyvenąs Latvijoje, taipogi ir jo turtas Latvijoje, priklauso teritorijos įstatymo.

Kad neišeiti iš savo teritorialinės valdžios ribų, Latvijos įstatymdavys, sudarydamas kolizines normas, liečiančias asmeninį statutą, žymia dalim išnaudojo vienšališkos kolizinės normos formą. Vienšališka kolizinė norma pasitenkina tik savo teisės veikimo srities nustatymu, kas matyti, pvz., iš kai kurių vokiečių Einfuehrungsgesetz nuostatų. Priešingai dvišališkai kolizinei normai, kurioje glūdi universalinė taisyklė, liečianti bet tokią teisinę santvarką, vienašališka kolizinė norma liečia vien tik savo teisinę santvarką ir todėl literatūroje ji yra laiko-

ma atsargesne formule. Bet kartu su tuo, skelbdama savo teises taikymą, vienšališka norma tuo pačiu eliminuoja svetimos teisės taikymą konkrečiam teisiniam santykiui savo teritorijoje. Kaip vienašališkos kolizinės normos Latvijos įstatyme, tarp kitko, suformuluoti nuostatai, liečią globą ir rūpybą, santuoką ir persiskyrimą, sutuoktinių, tėvų ir vaikų asmeninius ir turto santykius, o taip pat palikimą. Fizinių ir juridinių asmenų teisnumas ir veiksnumas nustatytas dvišališkų kolizinių normų pagal gyvenamosios vietos ar valdymo vietos principą. Principas „lex rei sitae" pritaikytas ir nekilnojamiems ir kilnojamiems turtams, nes atsisakyta nuo asmens statuto taikymo kilnojamiems turtams (mobilia personam sequuntur), kaip tai buvo anksčiau. Tačiau teritorialinis įstatymas privalo skaitytis su 3-jų asmenų daiktinėmis teisėmis, įgytomis kilnojamajam turtui pagal jų ankstyvesnę buvimo vietą. Principai „lex conventionis", „lex solutionis" taip pat lieka galioje, bet pačios valstybės ir savivaldybių privačiai - teisinės sutartys visada, nesant sutartyje kitų nurodymų, traktuojamos pagal Latvijos įstatymą. Kolizinės normos numato taip pat taip vadinamąjį „rendroie" Latvijos įstatymo naudai, o taip pat nuostatus apie „ordre public", šalinančius svetimo įstatymo taikymą, jei jis prieštarauja viešajai tvarkai ar Latvijos geriems įpročiams ar draudžiančioms bei įsakančioms normoms.

Dėl įvado dalies, kur kalbama apie *įstatymų taikymą ir aiškinimą,* tenka pažymėti, kad nors straipsnis apie įstatymo taikymą labai primena Šveicarijos Kodekso 1 str. 1 d., bet vis dėlto Įvadas neperėmė teisės šaltinių taip nuosekliai, kaip tai daro paminėtas Šveicarijos Kodekso straipsnis. Buvo griežtai atsisakyta nuo minties suteikti teisėjui galimybę veikti kaip įstatymdaviui ir kurti normas. Tiesa, Įvade yra straipsnis, suteikiąs teisėjui galimybę spręsti bylą pagal teisingumą, t. y. pagal savo intuityvinę teisę, atatinkamai bendriems teisės principams, bet tik tais atvejais, kai pats įstatymas paveda teisėjui spręsti bylą teismo nuožiūra. Tokiais atsitikimais teisėjas, sprendžiąs bylą pagal teisingumą ir teisinius principus, nekūria nei nuolatinės pozityvinės teisės normos, nei privalomo precedento, nes teisėjo teisinis įsitikinimas nėra teisės šaltinis. Priešingai Šveicarijos teisėjui, kūriančiam teismo teisę kaipo pozityvinės teisės rūšį, Latvijos teisėjas tik konkrečią bylą sprendžia pagal savo, kaip teisėjo, sąžinę. Įvadas nepriėmė taip pat ir

ankstyvesnio nuostato, suteikusio piliečiams teisę, ginant savo teises, remtis „atatinkamai panašiais ir įsiteisėjusiais teismo sprendimais“, visiškai atsisakydamas tuo būdu nuo teismų praktikos kaip teisės šaltinio. Teisės šaltiniai lieka tik įstatymas ir paprotis, bet tik įstatymo numatytais atsitikimais. Kas liečia įstatymo aiškinimo taisykles, tai įstatymdavys, susirūpinęs įstatymo teisingu supratimu ir vienodu jo taikymu, visų pirma prisilaiko įstatymo teksto. Tačiau, prileisdamas, kad įstatymo tekstas nevisada atidengia vidujinę įstatymo paliepimų prasmę, jis įsako prisilaikyti tikslios įstatymų logikos, tuo būdu prileisdamas ir logišką aiškinimą greta su gramatiniu. Esant reikalui, įstatymas leidžia aiškinti pagal įstatymo sistemą, pagrindą ir tikslą, o taip pat taikyti analogiją.

Tenka dar pasakyti keletą žodžių apie straipsnį, pradedantį Įvadą ir nusakantį: „Teisės turi būti vykdomos ir pareigos pildomos sąžiningai“. Padėjęs šį abstraktiškai formuluotą dėsnį kaip naujo Kodekso 1 str., įstatymdavys norėjo priminti piliečiams, kad sąžiningumo principas teisiniuose santykiuose esąs idealas, kurio siekia teisė savo socialinėje esmėje. Teisės, kaip socialinio faktoriaus tikslas, yra ne tik duoti „kiekvienam kas jam priklauso“, bet ir reguliuoti pilietinę teisinę santvarką, traktuojant pilietį kaip teisinės bendruomenės narį. Dėl to teisė visuomenės labo dėliai, tarp kitko, turi tikslą palaikyti pusiausvyrą tarp teisių ir pareigų. Jautrūs įstatymdavio šūkiams piliečiai greit supras, jog jų pačių, kaip visuomenės narių, interesas reikalauja, kad būtų skaitomasi su kitų interesais, ir kad harmoniško sugyvenimo bei socialinio teisingumo vardu negalima vengti sąžiningumo principo ne tik pildant savo pareigas, bet ir vykdant savo teisinius reikalavimus. Tuo būdu, visų pirma, įstatymdavys nori pabrėžti teisės auklėjamąją reikšmę, kreipdamasis į piliečių gerą valią, jų sąžinę, bet nenustatydamas nei tiesioginių taisyklių, nei sankcijų už sąžiningumo principo nesilaikymą. Tačiau šio straipsnio iškeltas sąžiningumo principas turi vertės ne tik nušviečiant visą teisės sistemą, bet ir kaip korektyvas atskirais atsitikimais. Sąžiningumo principas seniai gyvuoja teisėje, ir seniai jau buvo pabrėžiama, kad sąžiningas veikimas (Treu und Glauben) sudaro kiekvienos teisinės bendruomenės tikslą. Šis principas buvo puikiai konkrečiai suformuluotas Šveicarijos Kodekso 2 str. Bet Latvijos įstatymdavys nerado galimu taip plačiai pritaikyti sąžiningumo

principą, kaip tai daro Šveicarijos teisė, perkeldama svorio centrą iš įstatymo į teisėją, nes Latvijos teisėjo padėtis žymiai skiriasi nuo Šveicarijos teisėjo padėties. Teisinės santvarkos patvarumo principas reikalauja tam tikro atsargumo, kad per dideliais nukrypimais prie individualinio teisingumo nepalaužti piliečių pasitikėjimo įstatymo jėga ir patvarumu. Todėl Latvijos įstatymdavys davė pirmenybę abstraktiškam principo formulavimui ir atsisakė nuo sankcijos už „aiškų teisės piktam naudojimą“, kurią numato Šveicarijos Kodeksas. Tačiau ir abstraktiškai formuluotas sąžiningumo principas duoda galimybę kovoti su nereikalingu ir neteisingu įstatymo rigorizmu, su šikana, su formulės „qui suo iure utitur, neminem laedit“ perdėjimu. Šiuo principu galima taip pat nustatyti ribas teisei, jei įstatymas jų tiksliai nenustatė ar neaiškiai nustatė. Šis principas gali taip pat būti puikiu vadovu teisėjui, kada bylą tenka spręsti teismo nuožiūra. Naujo Kodekso 1 str. nėra piliečiams savystovus teisės šaltinis, bet straipsnio principas, atatinkamai jį taikant, gali virsti galinga teisine idėja, padedančia teisiniams santykiams vystytis socialinio teisingumo linkme.

Šiuo baigsime mūsų trumpą naujojo Kodekso apžvalgą. Civilistų dvasios pakilimas sąryšyje su pravesta teisės unifikacija, galimybė auklėti augančią teisininkų kartą ant koncentruotos ir įsisąmonintos vieningos teisės sistemos pagrindo, ir toks pat gyvas piliečių susidomėjimas „Prezidento Ulmanio Civiliniu Įstatymu“, visa tai yra momentai, įnešą gaivią nuotaiką ir naujas pakraipas į civilistikos sritį. Visą tai mes įtraukiame į civilinės teisės reformos Latvijoje sąvoką.

——/——

Dr. G. Rutenbergas.

Didžiosios Lietuvos ir Klaipėdos krašto kolizinių normų klausimai.

II.

Pirmoje šio darbo dalyje[1]) buvo paliesti Didž. Lietuvos ir Klaipėdos krašte veikiančių kolizinių normų principai. Čia noriu tas normas palyginti ir padaryti išvadas. Tam reikalu api-

[1]) Žiūr. „Teisės“ 44 Nr.

būdinsiu visų pirma Klaipėdos krašto Statutą ryšium su autonominių organų teisėmis įstatymų leidimo srityje.

1. *Klaipėdos krašto Seimelio legislacijos teisė.*

Klaipėdos krašto Statutas nėra vien tik tarptautinė sutartis, veikianti kaipo priedas prie Klaipėdos konvencijos, sudarytos tarp Lietuvos ir santarvės valstybių, *bet kartu yra ir Lietuvos valstybės įstatymas, o Klaipėdos krašto autonomija yra nustatyta Lietuvos vidaus įstatymu.* Tai išeina iš įžangos prie Klaipėdos krašto Statuto, kuri štai kaip skamba: „Atsižvelgdama į reikalą suteikti Klaipėdos teritorijai autonomiją ir patikrinti jos gyventojų tradicines teises ir kultūrą; atmindama vienu balsu *Steigiamojo Lietuvos Seimo priimtą 1921 metų lapkričio 11 d. rezoliuciją;* prisitaikydama prie Ambasadorių konferencijos 1923 m. vasario 16 d. rezoliucijos; ir sutikusi konvencijoj, pasirašytoj Paryžiuje 1924 m. gegužės 8 dienos tarp Britų Imperijos, Prancūzijos, Italijos ir Japonijos įgaliotinių, iš vienos pusės, ir Lietuvos įgaliotinių, iš antros, suteikti Klaipėdos teritorijai autonominio vieneto Statutą". Mėginimai Klaipėdos kraštui suteikti suvereninės valstybės žymes, pasiremiant tuo, kad autonomiją šis kraštas įgijo pagal tarpt. sutartį — Klaipėdos konvenciją — yra klaidingi, nes Klaipėdos krašto autonomija nepaneigia Lietuvos valstybės suverenumo teisių, bet priešingai iš jų išeina. Tai aiškėja ir iš Statuto 1 str., pagal kurį „Klaipėdos teritorija sudarys Lietuvos suverenume vienetą, demokratybės pamatais suorganizuotą, kurs naudosis įstatymų leidimo, teismų, administracijos ir finansų autonomija šio Statuto numatytose ribose". Taigi, autonominių organų veikimas negali ir neturi išeiti iš Statuto ribų. Į kiekvieną prasilenkimą su Klaipėdos krašto statutu, Lietuvos centro vyriausybė ne tik turi teisę, bet ir privalo reaguoti.

Kokios yra Klaipėdos krašto kompetencijos statuto ribose legislacijos srityje?

Pagal Klaipėdos krašto statuto 5 str. 9 p. Klaipėdos krašto vietinių organų kompetencijai priklauso civilinė ir kriminalinė legislacija, t. y., civilinės ir baudžiamosios tiek materialinės, tiek formalinės teisės nuostatų leidimas. Tačiau šių autonominių organų teisė yra suvaržyta statuto 10 ir 16 str. str. Pagal statuto 10 str. 2 p. „Seimelio priimti įstatymai turės būti gu-

bernatoriaus paskelbti per vieną mėnesį nuo jų įteikimo jam, jei jis tuo metu nepavartos savo veto teisės, numatytos 16-tame str. Tas terminas bus sutrumpintas ligi (15) penkiolikos dienų tiems įstatymams, kurių paskelbimą seimelis įsakmiai nuspręs esant skubų“. Klaipėdos krašto gubernatoriaus veto teisė, numatyta statuto 16 str., taip skamba: „Laiko tarpe, numatytame 10-tame straipsnyje, gubernatorius turi veto teisę visiems seimelio priimtiems įstatymams, jei tie įstatymai išeina iš teritorijos organų kompetencijos, kaip tai nustatyta šiame statute, arba jei jie eina prieš 6-to straipsnio nuostatus, arba prieš tarptautines Lietuvos prievoles“. Tuo būdu gubernatorius gali vetuoti leidžiamus įstatymus, jei: 1) autonominiai organai peržengia savo kompetencijos ribas, 2) įstatymai nesuderinami su Lietuvai iš jos tarptautinių sutarčių einančiais pasižadėjimais (pvz., tautinių mažumų teisių apsaugojimas), 3) įstatymai nesuderinami su statuto 6 str. Tas nustato: „Nesant priešingų nuostatų šiame statute, Klaipėdos teritorijos vietiniai organai vykdys savo galią, kaip ji pripažinta šiuo Statutu, prisitaikydami prie Lietuvos konstitucijos principų“.

Taigi, Klaipėdos krašto seimelio legislacijos teisė yra tam tikru būdu apribota tiek kompetencijos, tiek, pagaliau, konstitucingumo žvilgsniu. Tokiomis sąlygomis netenka kalbėti apie pilnai suvereninę legislaciją, kaip tai nori išaiškinti *Boettcheris* savo disertacijoje apie Klaipėdos krašto, ir Lietuvos privatinės teisės koliziją.

Šio autoriaus nuomone, esant kolizijoms tarp Klaipėdos krašte ir Lietuvoje veikiančios teisės, Klaipėdos teismai turi taikyti tarptautinės teisės, bet ne kolizinės tarpstritinės normas: „Klaipėdos krašte veikiančios privatinės teisės atžvilgiu (Lietuva turinti būti laikoma „užsieniu“, ir Lietuvos piliečiai, kurie neturi vietos gyventojo požymio, turėtų būti laikomi „svetimšaliais“) B. G. B. įvado įst. 7—31 str. str. prasme.

Ši nuomonė yra klaidinga ir prieštarauja tiek Klaipėdos krašto statutui, tiek bendriems Lietuvos konstitucijos principams, į kuriuos statuto 6 str., autonominiams organams vykdant savo legislacijos teisę, reikia atsižvelgti. Autonominis įstatymų leidimas žymiai labai suvaržytas, nes statuto 6 str. bendru dėsniu Klaipėdos krašto „nepriklausomą“ įstatymų leidyba nėra savarankiška. Kiekvienas seimelio įstatymą leidžiamas aktas ir aplamai autominiams organams vykdant savo galią,

gubernatorius turi išsižiūrėti, ar tie aktai neprieštarauja statuto 9 str. numatytai autonominių organų kompetencijai ir Lietuvos konstitucijai.

Gubernatoriaus įsikišimu, Didžioji Lietuva netiesioginiu būdu prisideda prie autonominės įstatymų leidybos, net ir kompetencijos ribose, pozityvaus kūrimo. Gubernatoriaus vetuoti įstatymai (vetavimas paprastai motyvuojamas) turi paraginti seimelį, išleidžiant naujus įstatymus, ne vien tik laikytis kompetencijos ribų, bet ir žiūrėti Lietuvos konstituciją ir, pagaliau, Lietuvai iš tarptautinių sutarčių kylančių prievolių. Anot *Boettcherio*, gubernatoriaus vaidmuo toje srityje esąs pasyvus (*faculté d'empecher*, bet ne *faculté de statuer*, t. y., kliudymo teisė, bet ne kūrimo teisė). Man atrodo, kad gubernatorius seimelio leidžiamų įstatymų vetavimo reikalu vaidina tam tikrą pozityvų vaidmenį, nes nurodo kelią autonominei įstatymų leidybai nenukrypti nuo bendros Lietuvos įstatymų leidybos kelio ir principų.

2. *Tarpsritinės, ar tarptautinės privatinės teisės kolizijos normos, veikia tarp Didž. Lietuvos ir Klaipėdos krašto?*

Atsakyti į pirmąjį antraštėje nurodytą klausimą (jis keliamas Boettcherio darbe) tenka paliesti statuto 9 str., kuris nusako: „Klaipėdos teritorijos vietos gyventojai visos Lietuvos teritorijoje naudosis visomis civilinėmis teisėmis, kurios yra pripažintos kitiems Lietuvos piliečiams. Lietuvos piliečiai, kurie nėra Klaipėdos teritorijos vietos gyventojai, naudosis Klaipėdos teritorijoje visomis civilinėmis teisėmis, kurios yra pripažintos Klaipėdos teritorijos vietos gyventojams", ir statuto 21 str.: „Klaipėdos teritorijos teismų sprendimai ir kitų Lietuvos teismų sprendimai bus vykdomi visoje Lietuvos teritorijoje, įskaitant ir Klaipėdos teritoriją. Tas pats bus su arešto sprendimais, kuriuos padarys Klaipėdos teritorijos ar kitų Lietuvos dalių organai".

9 straipsnio nuostatu buvo siekiama civilinių teisių atžvilgiu tiek Didž. Lietuvos gyventojus, laikinai apsigyvenusius Klaipėdos krašte (t. y., dar neįgijusius krašto gyventojo požymio), tiek Klaipėdos krašto gyventojus, apsigyvenusius Didž. Lietuvoje, pastatyti į visiškai lygią padėtį. Civilinės teisės, apie kurias kalbama 9 str., siaurąja to žodžio prasme, yra turto tei-

sės, k. a.: teisė įsigyti ir valdyti nekilnojamąjį turtą ir tokios civilinės teisės, kurioms naudotis ne Lietuvos piliečiams gali būti uždrausta Didžiojoje ar Mažojoje Lietuvoje. Tokia išvada eina iš viso to statuto analizės, taip pat iš ryšio tarp Klaipėdos krašto statuto 8 ir 9 str. Taip aiškina statuto 9 str. ir J. Robinzonas („Teisė“ Nr. 20). Tačiau *Boettcheris* stengiasi įrodyti nevykusią ir su Klaipėdos konvencija bei statuto raide ir dvasia visiškai nesuderinamą tezę, kad Klaipėdos kraštas, esą, sudaro valstybę Lietuvos valstybėje, ir kad juridiniai santykiai tarp abiejų Lietuvos teritorijos dalių panašūs į šveicarų kantonų, arba buv. vokiečių valstybėlių „Bundestaato“ sudėtyje (šveicarų konstitucijos 60 str. ir 1871 m. vokiečių konstitucijos 110 str.).

Tendencingai *Boettcheris* aiškina ir statuto 21 str. Jis, vis dėlto, skiria klausimą dėl taikymo Klaipėdos krašte Didžiojoje Lietuvoje veikiančio įstatymo, kuris būtų nesuderintas su E. G. § 30 (svetimos valstybės įstatymą neleidžiama taikyti, jei jis prieštarauja vokiečių įstatymams ar papročiams) ir klausimą dėl Didžiosios Lietuvos teismo sprendimo vykdymo ar pripažinimo Klaipėdos krašte, nors šis ir prieštarautų minėtam E. G. § 30 dėsniui. Boettcherio nuomone, pirmu atveju Didžioji Lietuva yra „užsienis“ — svetima valstybė, ir jos įstatymą, kuris būtų nesuderinamas su Klaipėdos krašte veikiančiais gerais papročiais ar įstatymais, Klaipėdos krašto teismai turėtų atsisakyti taikyti. Tačiau, antru atveju *Boettcheris,* kuris Klaipėdos statutą laiko krašto konstitucija, — sutinka nusilenkti prieš statuto 21 str. nuostatą, liečiantį Didž. Lietuvos teismų sprendimus, teigdamas, esą turi būti pripažinti ir vykdomi tie sprendimai ir Klaipėdos krašte, nors įstatymai, kuriais būtų paremti šie sprendimai, būtų nesuderinami su E. G. § 30 bendru dėsniu. Būdamas nuoseklus savo išvedžiojimuose, Boettcheris turėtų atsisakyti nuo savo tezės, kad Didžioji Lietuva ir Klaipėdos kraštas savo teisiniame gyvenime yra svetimi kraštai. Jei Klaipėdos krašto teismai ar kiti organai turi vykdyti Didž. Lietuvos teismo sprendimus, visiškai netikrindami, ar tie sprendimai prieštarauja E. G. § 30 ar ne, savaime aišku, tas pats principas taikytinas ir tais atvejais, kai Klaipėdos krašto teismui tenka vykdyti Didž. Lietuvos įstatymus, kurie gal nevisai būtų suderinami su Klaipėdos krašte veikiančiais įstatymo nuostatais, arba bendrais teisės dėsniais. Tokiais atvejais, mano ma-

nymu, ne tik E. G. § 30 dėsnis dėl ordre public, bet iš viso numatytos kolizinės normos privatinės teisės klausimams spręsti negalėtų būti taikomos ir štai dėl ko.

3. *Teismų sprendimų pripažinimas ir jų vykdymas.*

Didž. Lietuvos ir Klaipėdos krašto gyventojai, Klaipėdos krašto statuto 9 ir 21 str., ne tik civilinių teisių, bet ir teismo apsaugos atžvilgiu buvo visiškai prilyginti vieni kitiems. Statuto 21 str. nuostatu nueita dar toliau, — panaikinta tarpusaviai Didž. Lietuvos Civ. teis. įst. 707 str. ir Klaipėdos krašto E. G. § 30 nuostatai, kuriais buvo pagrįsti pirmu atveju Civ. teis. įst. 1273—1281 str. ir antru atveju Z. P. O. §§ 328, 722, 723 str. Didžiojoje Lietuvoje veikiančio Civ. teis. įst. 1274 str. „svetimųjų valstybių teismų sprendimai vykdomi Lietuvoje tik tada, kai tatai būna leista Lietuvos teismų nutarimais". Toliau 1279 str. tuo reikalu numato, kad teismai, išžiūrinėdami šias bylas, neturi teisės svarstyti esmės ginčo, svetimųjų valstybių teismo išspręsto, o tik nustato: ar išžiūrimajame sprendime nėra tokių reikalavimų, kurie yra priešingi visuomenės tvarkai arba Lietuvos įstatymų draudžiami. Pagaliau 1281 str. nustato, kad svetimųjų valstybių teismų sprendimai nėra vykdomi ir neturi jokios galios Lietuvoje, jeigu jais yra išspręsti ieškiniai apie nuosavybės teisę Lietuvoje esančiam nekilnojamam turtui". Numatyti tam dalykui Klaipėdos krašto Z. P. O. § 328 p. p. 3 ir 4 nuostatai skelbia, kad svetimo teismo sprendimo pripažinti neleidžiama, tarp kitko, ir tais atvejais: a) jei tas sprendimas būtų priešingas vokiečių bylininkui, kaipo nesuderinamas su E. G. 13 str. 1 ir 3 p. arba jo 17, 18, 22 str. str., o taip pat kitais su E. G. numatomų kolizinių normų taikymo atvejais; b) jei sprendimo pripažinimas būtų nesuderinamas su gerais papročiais ir juo būtų prasižengta vokiečių įstatymų tikslui. Tolesnieji Z. P. O. §§ 722 ir 723 maždaug yra tokio pat turinio, kaip Civ. teis. 1274 ir 1275 str. str. nuostatai.

Iš šio kolizinių normų palyginimo eina išvada: tarptautinės privatinės teisės kolizinų normų paskirtis yra viena: jie gali būti taikomi tik atvejais, kai sprendžiami klausimai dėl svetimos valstybės teismo sprendimo pripažinimo ir jo vykdymo, arba, pagaliau, atvejais, kai teismui tenka susidurti su svetimos valstybės įstatymo taikymu.

Jei net ir kiltų dėl šio teigimo bet kurių abejojimų, tai veikiant Klaipėdos statuto 21 str. — tokia išvada yra vieninteliai įmanoma ir teisiškai pagrįsta.

4. *Didžiosios Lietuvos ir Klaipėdos krašto kolizinių normų palyginimas ir suvienodinimas.*

Priėjus išvadą, kad Didž. Lietuvos ir Klaipėdos krašto veikiančios kolizinės normos yra tarptautinės teisės, bet ne tarpsritinės teisės pobūdžio ir kad negali būti kalbos apie jų taikymą abiejų Lietuvos integralinių teritorijos dalių teisiniuose santykiuose, tenka palyginti šias kolizines normas dėl atskirų dalykų.

a) Kolizinės normos dėl fizinių ir juridinių asmenų.

Didžiosios ir Mažosios Lietuvos kolizinės normos dėl fizinių asmenų teislumo ir veiksnumo mažai tesiskiria vienos nuo kitų. Tiek pagal B. G. B., tiek pagal X t. 1 d. 221 str. teisė visai savarankiškai rikiuoti turtą ir laisvė įsipareigoti įgyjamos neanksčiau, kaip sukakus pilnus metus, t. y., dvidešimt vienus metus amžiaus. Tačiau šioje srityje kylantiems klausimams spręsti trūksta tą reikalą modifikuojančių nuostatų. Sudarant savo kolizines normas, reikėtų, gal, pasinaudoti E. G. 7, 8 ir 9 str., kas gali būti naudinga kolizinių normų suvienodinimo reikalu. Antra vertus, Klaipėdos krašte veikiančios kolizinės normos šioje srityje nežino tokio svarbaus nuostato, dėl pilnametystės ir veiksnumo, kuriuo tvarkomi Lietuvos piliečių pamišėlių užsienyje reikalai. X t. 1 d. 370 str. Lietuvos piliečiai, pamišę užsienyje, apžiūrimi tos šalies įstatymais, kur jie gyvena, dalyvaujant vietos Lietuvos pasiuntinybės ar konsulato atstovui ar įgaliotiniui. Parašytą apžiūrėjimo aktą, lietuviškai išverstą ir paliudytą, Užsienių Reikalų Ministerija atiduoda Teisingumo Ministerijai įteikti Vyr. Tribunolui dėl reikalingų surikiavimų. Pamišusio asmeniu ir turtu rūpintis užsienyje, nesant giminiečių ar artimų žmonių, kurie sutiktų tai daryti pasirašydami, pavedama Lietuvos konsului, kurio apygardoje pamišusis gyvena. Pasveikę, tokie ligonys apžiūrimi, jei gyvena užsienyje, tokiu pat būdu, kokiu buvo apžiūrėti pamišę, vadinasi, įstatymais tos šalies, kur tuomet gyvena, ir dalyvau-

jant vietinės Lietuvos pasiuntinybės ar konsulato įgaliotiniui, o jei bus grįžę į Lietuvą, tai 378 str. nustatytu būdu. Pamišusio apžiūrėjimas, nedalyvaujant Lietuvos misijos arba konsulato įgaliotiniui ar atstovui, laikomas tikru ir visi jo padariniai teisėtais tik tuo atveju, kada Užsienių Reikalų Ministerija paliudija, jog toje šalyje, kur gyvena pamišusis, apžiūrėjimo metu nebuvo nei Lietuvos pasiuntinybės, nei konsulato. Išlaidos, kurių gali būti, Lietuvos pasiuntinybei ar konsulatui skiriant įgaliotinį dalyvauti apžiūrint užsienyje pamišusį Lietuvos pilietį, taip pat išlaidos reikalingoms priemonėms jo asmeniui ten apsaugoti, laikyti ir gydyti pamišėlių namuose arba parvežti į tėvynę, daromos iš valstybės iždo lėšų, atsiimant jas paskum iš pamišėlio turto, jeigu paieškojus jo atsirastų. Šie nuostatai Lietuvos piliečio pamišėlio užsienyje turto reikalams sutvarkyti yra nemažos praktinės svarbos. Tačiau, kiek tai liečia Klaipėdos krašto gyventoją, juos taikyti vargiai galima.

Kolizijos klausimams tarp Didž. Lietuvos ir Klaipėdos krašto šioj srity spręsti reikėtų išleisti specialias *tarpsritines kolizines normas*, kaip tai, pvz., padaryta X t. 1 d. 379 str., kuris numato, kad steigiant globą dėl proto pamišimo žmonėms, turintiems nekilnajamųjų turtų *kartu Civ. įst. ir Nap. kod. veikimo srityse,* reikia liakytis štai ko: 1) tie žmonės apžiūrimi įstatymais to krašto, kur jie tuomet gyvena; 2) jei pripažintas pamišėliu yra Civ. įst. veikimo srityje, tai Vyr. Tribunolas, tinkamai įsakęs įsteigti globą jam ir jo turtui, esančiam toje srityje, paliepia griebtis tokių pat priemonių jo turtui Nap. kod. veikimo srityje apsaugoti ten veikiančiais įstatymais; o jeigu pamišėlis yra Nap. kod. veikimo srityje, tai tenykščios valdžios įstaigos, paliepusios vietos įstatymais apsaugoti jo asmenį ir turtą. Nap. kod. veikimo srityje, dėl globos įsteigimo Civ. įst. veikimo sriyje esančiam turtui kreipiasi į teisingumo ministrą, kad pristatytų reikalą Vyr. Tribunolui. Vadinasi, taikoma abiejų įstatymų nuostatų suderinimo sistema (kumuliacijos sistema).

Gal, reikėtų šį nuostatą kiek išplėsti ir jį pritaikyti, žinoma, su tam tikromis modifikacijomis Klaipėdos kraštui ir tam pasinaudoti statuto 5 str. 3 p. numatomu tuo reikalu galimumu įstatymus vienodinti. Sunkumų galėtų kilti, susidūrus su kolizijomis dėl dingusio fizinio asmens pripažinimo. Pagal X t. 1 d. toks asmuo, jei jis per 10 metų nuo skelbimo „V. Ž.“ dienos iš-

spausdinimo neatvyks savo turto atsiimti, nustoja visų teisių į jį. Vokiečių B. G. B. tik paskelbtam mirusiu atima teises į turtą. Jei praktiškai tektų susidurti su tokiu klausimu, gali susidaryti nemaža keblumų. Jei būtų kolizija ne tarp Didžiosios Lietuvos ir Klaipėdos krašto įstatymų, Klaipėdos teismas galėtų pasiremti E. G. § 30 dėsniu, neleisdamas taikyti X t. 1 d. 1244 ir 1246 str. Didžiosios Lietuvos atžvilgiu. Dėl statuto 21 str. veikimo, E. G. § 30 šiuo atveju nustojo savo galios: Klaipėdos teismas turi pripažinti Didžiosios Lietuvos teismo nutarimą šiuo reikalu, nors Klaipėdos krašto įstatymais toks nutarimas būtų neteisėtas.

Didžiosios Lietuvos ir Klaipėdos krašto kolizinėms normoms suvienodinti reikia arba įstatymus suvienodinti arba tarpsritines kolizines normas išleisti. Dėl trūkstančių Didž. Lietuvoje arba Klaipėdos krašte kolizinių normų, liečiančių paskelbimą neveiksnumui svetimšalių, Boettcherio pasiūlymu galima pasinaudoti 1905.VII.17 d. Hagos konvencijomis, išleidžiant suvienodintą įstatymą. Kalbamojoje konvencijoje yra paliestos kolizijos normos, susijusios su paskyrimu globos asmenims su aprėžtu veiksnumu: fizinis asmuo, dėl silpno proto arba beprotystės, arba dėl turto išeikvojimo, ar girtuokliavimo skelbiamas neveiksnus. Joje skyrium reguliuojama: 1) neveiksnumo paskelbimas ir 2) globos paskyrimas. Visų pirma turi būti nustatyti atvejai ir aplinkybės bei sąlygos, ir, pagaliau, įstatymai, kuriais neveiksnumas paskelbiamas, arba globos reikalingumo klausimas sprendžiamas. Globos paskyrimo klausimą sprendžiant, tenka susidurti ne tik su materialinės teisės normomis, bet ir su jurisdikcija (tėvynės ar gyv. vietos). Bendru principu, *lex patriae* turi pirmenybę prieš *lex domicilii* ir tėvynės jurisdikcija — prieš gyvenamosios vietos jurisdikciją; tačiau *lex domicilii* taikymas bei gyvenamosios vietos jurisdikcijos kompetentingumas yra taip pat leidžiamas išimtiniais atvejais.

Vokietija savo laiku buvo prisidėjusi prie šios konvencijos, ir todėl Klaipėdos kraštui šie nuostatai jau nėra svetimi.

b) Kolizinės normos prievolių ir daiktų teisės srityje.

Sutarčių sudarymo reikalu Didž. Lietuvos Civ. teis. 707 str. ir Klaipėdos krašto E. G. § 11 kolizinių normų pagrindan yra

padėtas *„locus regit actum“* dėsnis, su tuo skirtumu, kad E. G. § 11 domilliumo principo taikymas yra kiek modifikuotas, priklausomai nuo teisinių veiksmų atlikimo pobūdžio.

Daiktinės teisės kolizinių normų srityje, tiek Didž. Lietuvos, tiek Klaipėdos krašto atitinkamų nuostatų pagrindan padėtas bendras tarptautinėj privatinėje teisėje taikomas (daiktinės teisės srity) *lex rei sitae* dėsnis. Šių kolizinių normų suvienodinimui jokių kliūčių neatsirastų, jei daiktinių teisių institutai Didž. Lietuvoj ir Klaipėdos krašte būtų vienodi. Pvz., Klaipėdos krašto civilinė teisė nežino vad. „lango teisės“, taikomo pagal X t. 1 d. 446 str. Šis nuostatas, namų savininko kaimynui turi nemažos praktinės svarbos, nes pagal jį „statąs namus pačiame savo kiemo pakraštyje neturi daryti langų į savo kaimyno kiemą ar į stogą be jo sutikimo. Tas sutikimas turi būti išreikštas raštu, padarytu pas notarą ir vyr. notaro patvirtintu. Padarius leidžiamąjį raštą, nei pats turėtojas, leidęs pastatyti savo kiemo pakraštyje namus su langais į jį, nei jo įpėdiniai nebeturi teisės tuos langus užstoti nauju trobesiu ar gaisrasiene.

c) Kolizinės normos šeimos teisės srityje.

Veikiantieji Lietuvoj, išskyrus Klaipėdos kraštą, civiliniai kodeksai (X t. 1 d., Nap. Kod. ir Balt. įst. rink.) neturi specialinių kolizijos normų vedybų srityje. Tokių normų trūkumą galima aiškinti tuo, kad tebeveikiantieji senieji rusų įstatymai pripažįsta tik bažnytines vedybas. Ligi Vyr. Tribunolo 1930 ir 1933 m. išaiškinimų toksai bažnytinių vedybų reikalavimas buvo taikomas Lietuvos piliečiams, gyvenantiems užsienyje, ir svetimšaliams, gyvenantiems Lietuvoje. Išimtį sudarė tiktai mūsų padarytų su užsienio valstybėmis konsularinių sutarčių specialiniai nuostatai, kuriais pavedama konsulams atlikti savo piliečių sutuoktuves, bet, kol Lietuvoje dar nėra įvestas civilinių vedybų institutas, Lietuvos konsulai šia jiems suteikta teise negalėjo ir negali pasinaudoti. Ši padėtis iš pagrindų pasikeitė ryšium su Vyr. Tribunolo 1930 ir 1933 m. išaiškinimais, kuriais šioje srityje lyg buvo nustatytos savo rūšies kolizinės normos.

Vyr. Tribunolas savo 1930.XI.13 d. nutarime pripažino galiojant civilines vedybas, sudarytas Lietuvos piliečių Klaipėdos krašte ar užsienyje pagal vietos įstatymus. 1933.V.18 d. nutarime, Vyr. Tribunolas, pasisakydamas konkrečiu Lietuvos pilie-

čių Lietuvoje sudarytų vedybų perskyrimo klausimu, pakeitė savo pirmykštį nusistatymą tuo, kad rado reikalinga, sprendžiant klausimą dėl tokių vedybų teisėtumo pripažinimo, visų pirma ištirti, ar tų vedybų sudarymas neprieštarauja Lietuvoje veikiantiems įstatymams vedybų teisės srityje (X t. 1 d. 37 str. ir 1836 str. vedybų įstatymo 23 str. nuostatams). Praktikoje antras Vyr. Tribunolo išaiškinimas reiškia tam tikrą nusileidimą nuo anksčiau išreikšto *„locus regit actum"* principo taikymo *„lex patriae"* dėsnio naudai ir nustatymą būtinos sąlygos, kad Lietuvos piliečių užsienyje sudarytų jungtuvių galios klausimas turi būti sprendžiamas ne bendros taisyklės, vien tik išeinant iš *„locus regit actum"*, kaip 1930-XI.13 d. nutarime, bet kiekvienu atsitikimu atskirai, tą klausimą sprendžiant ne tik *de lege loci celebrations,* bet ir *de lege patriae.* 1930.XI.13 d. nutarime Vyr. Tribunolas išaiškino, kad Lietuvos piliečių katalikų padaryti užsienyje persiskyrimo aktai neturi Lietuvoje galios, jei vedybos buvo bažnytinės. 1933.V.18 d. nutarime Vyr. Tribunolas išaiškino, kad Lietuvos piliečių užsienyje sudaryti civilinėms vedyboms perskirti yra teismingas tik civilinis teismas, tačiau, kokiais materialinės ir procesualinės teisės nuostatais tas teismas persiskyrimo bylas turės spręsti, Vyr. Tribunolas nepasakė.

Kad Vyr. Tribunolo 1933.V.18 d. nutarime turėta galvoje Lietuvos civilinis teismas, išeina iš Tribunolo spręsto konkretaus atsitikimo, kur kalbama apie nuolatinius Lietuvos gyventojus, vedusius civiliniu būdu Rygoje. Kaip būtų sprendžiamas teismingumo klausimas, kai šalys, arba bent viena jų nuolat gyventų užsienyje, Vyr. Tribunolo neišaiškinta. Atsižvelgiant, kad Vyr. Tribunolas Lietuvos piliečių vedybų, sudarytų atitinkamų užsieninių civ. įstaigų (Standesamto Vokietijoje, civ. aktų skyriaus Rygoje), teisėtumo neatmeta, bet skiria didesnės reikšmės laikymuisi vedybų sudarymo materialinių nuostatų, tenka daryti išvadą, kad perskyrimo bylose ne teismo priklausomumas nusveria, bet vietos materialinės teisės ir procesualiniai nuostatai ir jųjų suderinimas su atitinkamais Lietuvos nuostatais šioje srityje, ir tą klausimą reikia tiktai toje plotmėje išžiūrėti. Tuo būdu, kaip matome, perskyrimo reikalu kolizijos dalykai yra gana painūs.

Visai kas kita dėl Klaipėdos krašto civilinių teismų sprendimų Didžiosios Lietuvos piliečių persiskyrimo bylose. Tie

sprendimai jau vien pagal statuto 21 str. turi būti be jokių sunkumų pripažįstami ir vykdomi Didžiojoje Lietuvoje. Tas pats būtų ir su Didžiosios Lietuvos bažnytinių teismų sprendimais, liečiančiais Klaipėdos vietos gyventojų persiskyrimą, įvykusį, pvz., Kauno ar Suvalkų kraštuose.

Nesant suvienodintų įstatymų šioje srityje, praktiškai gali kilti visa eilė keblumų ir net neaiškumų, kaip išspręsti susidariusias tarpsritines ir taip pat tarptautinės privatinės teisės kolizijas vedybų ir bendrai šeimos teisės reikalais. Vienintėlis būdas šiems painiems ir opiems klausimams išspręsti — būtų pasinaudoti statuto 5 str. 3 p. ir nuostatu. Kolizinėms normoms šeimos teisės srityje sudaryti, gal, visiškai tiktų Hagos konvencijos, kuriomis ir iš dalies yra paremti veikiantieji Klaipėdos krašte E. G. §§ 13—17 koliziniai nuostatai.

d) Kolizijų reikalai paveldėjimo srityje.

Kolizijos normos paveldėjimo teisės srityje, Didž. Lietuvoje ir Klaipėdos krašte, paremtos nacionaliniu principu. Lietuvos piliečio, mirusio užsienyje ir atvirkščiai, svetimšalio, mirusio Lietuvoje, paveldėjimo reikalai tvarkomi laikantis palikėjo *lex patriae* (jei žinoma, svetimšalio šalies įstatymai įsakmiai neleidžia taikyti palikėjo gyv. vietos įstatymų). Iš šios bendros taisyklės, kai kuriais atvejais daromos išimtys, leidžiant taikyti palikėjo *lex domicilii.*

Kolizinėms normos paveldėjimo srityje suvienodinti ypatingų sunkumų nebūtų, turint galvoje visą eilę tarptautinių sutarčių, Lietuvos centro vyriausybės sudarytų su svetimomis valstybėmis, kur įsakmiai numatyta, kad tų šalių piliečių paveldėjimo klausimai turi būti tvarkomi palikėjo tėvynės įstatymais. Tų sutarčių nustatytos kolizinės normos turi būti taikomos ir Klaipėdos krašte.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI.

1) *Boettcher, H.,* Die Kollision des memelländischen Privatrechts mit dem litauischen Privatrecht (disertacija), Leipzig, 1931 m. psl. 85.

2) *Leske - Loewenfeld,* Rechtsverfolgung im internationalen Verkehr. Die Quellen des internationalen Privatrechts, Berlin, 1929.

3) *Makarow,* Das russische Zwischenprivatrecht (Zeitschrift für Osteuropäisches Recht), Berlin, 1926.

4) *Zitelmann*, Das internationale Privatrecht, Leipzig, 1912.

5) *Bogeng*, Internationales Privat. und Zivilprozessrecht, Berlin, 1908.

6) *Dungs*, Sechs Haager Abkommen, Berlin, 1908.

7) *Renault*, Conventions de la Haage, 1903.

8) *Buechler*, Russisch - litauisches internationales und interitoriales Eherecht (Blätter für internationales Privatrecht Nr. 5) 1929.

9) *Finkelšteinas*, Tarptautinė privatinė teisė Lietuvoj („Teisė" Nr. 9).

10) *Heselzonas*, Die rechtliche Stellung des Memelgebietes im litauischen Staatsverbande, Kaunas, 1938, psl. 90.

11) *Fauchille*, Traité de droit international, 1922.

12) *Jaščenko A.*, Tarptautinė teisė, 1931.

13) *Robinzonas*, Klaipėdos Statuto Komentarai, 1934.

14) *Nolde*, Očerk meždunarodnavo častnavo prava (*Liszt* meždunarodnoje pravo p. p. 529—546).

15) *Bieliackinas*, Privatinė teisė (rusų kalba), Kaunas, 1928.

—/—

K. Laucius.

Administracinis baudimas mūsų įstatymų leidyboje.

Pereitą kartą*) trumpai apibūdinau administracinį baudimą pagal įvairius įstatymus. Dabar tenka pakalbėti apie privalomuosius įsakymus, kurie, galima sakyti, sudaro administracinio baudimo pagrindą.

1. *Privalomųjų įsakymų plėtra.*

Privalomųjų įsakymų „įsigalėjimas", atrodo, yra glaudžiai susijęs su mūsų nepriklausomos valstybės kūrimo sąlygomis. Pradėjus kurtis valstybei, teko tvarkyti daug labai skubių reikalų, kurių nenormavo įstatymai arba jie nebeatitiko pakitėjusių gyvenimo sąlygų. Be to, daugumas tų žmonių, kurie dirbo administraciniame valstybės aparate, net nežinojo daugelio rusų įstatymų, kuriais galėjo pasinaudoti. Dėl to teko griebtis privalomųjų įsakymų.

*) Žiūr. „Teisė" Nr. 44.

1919.IV.5 d. buvo priimtas Įstatymas apie savivaldybių privalomųjų įsakymų leidimą ir pildymą, kuris numatė savivaldybėms teisę leisti privalomuosius įsakymus tvarkai, ramybei ir švarai palaikyti, susisiekimui tvarkyti, privatiniam ir valstybės turtui saugoti ir vietos gyventojų saugumui patikrinti. 1919.IV.4 d. paskelbti Ypatingieji valstybės apsaugos įstatai suteikė karo komendantams teisę leisti privalomuosius įsakymus tvarkai ir ramybei apsaugoti. 1920.V.20 d., išleidus Milicijos įstatymą, ir apskričių viršininkams buvo pavesta leisti tokius įsakymus visuomenės tvarkai ir ramybei palaikyti, sveikatai patikrinti ir švarumui palaikyti.

Tokiu būdu maždaug vienu laiku atsirado net trys organai, kurie buvo įgalioti leisti privalomuosius įsakymus beveik tais pačiais reikalais. Kadangi pas mus karo būvis veikė su mažomis pertraukomis iki pereitų metų pabaigos, visą laiką privalomuosius įsakymus leisdavo ir karo komendantai. Nesant kam derinti šiu trijų organų kompetenciją, tais pačiais reikalais išleisdavo priv. įsakymų net visi trys minėtieji organai, ypač apskričiu viršininkai ir savivaldybės, ir šie įsakymai nesykį būdavo net vieni kitiems priešingi. Atsitikdavo taip, kad karo komendantai net išleisdavo privalomuosius įsakymus kaminams valyti, žemei apie šulinius nužvyruoti, nustatydavo telefonininkėms darbo valandas...

Tokiai padėčiai esant, buvo išleista gana daug privalomųjų įsakymų, kurie buvo negyvenimiški ir net nebuvo visai taikomi, tačiau daugelis jų išbuvo formaliai nepakeisti net iki paskutinių metų. Dėl to buvo ir dar iš dalies dabar tebėra gana sunku susigaudyti, kurie jų veikia ir kurie neveikia, net tiems, kurie juos leisdavo, o ką jau bekalbėti apie piliečius. Kadangi priv. įsakymai nebūdavo skelbiami „Vyr. Žiniose", juos žinoti buvo ir yra gana sunku*).

Taigi, atrodo, kad dėl ypatingų mūsų gyvenimo sąlygų privalomieji įsakymai plačiai „įsigyveno" ir su jais visi tiek apsiprato, kad sunku liko ir pastebėti daugelį jų trūkumų ir netobulumų. Svarbesniuosius jų trūkumus aš čia ir noriu iškelti,

---

*) Prieš porą metų pradėti ten skelbti apskričių ir pirmaeilių miestų tarybų priv. įsakymai, o apskr. v-kų ir kitų organų priv. įsak. ir dabar niekur neskelbiami.

tačiau pirma reikia pažiūrėti, kas pas mus gali leisti privalomuosius įsakymus.

2. *Kas gali leisti privalomuosius įsakymus.*

Pagal mūsų įstatymus privalomuosius įsakymus gali leisti šios įstaigos: a) *apkričių viršininkai,* pasiremdami Milicijos įstatymo 25 str. ir kai kuriais kitais įstatymais, pvz., Veterinarijos įstatymu; b) *savivaldybės,* pasiremdamos Įstatymu apie savivaldybių privalomųjų įsakymų leidimą ir pildymą ir kai kuriais kitais įstatymais, kaip Statybos, Miestų sutvarkymo įstatais; c) *karo komendantai,* pagal Ypatingų valstybės apsaugos įstatų 9 str., ir d) *įvairūs kiti valdžios organai* (daugiausia ministrai) pagal atskirus įstatymus, pvz., vidaus reikalų ministras — pagal Sustiprintos apsaugos įstatymą, žemės ūkio ministras — pagal su Apkrečiamomis augalų ligomis ir kenkėjais kovoti įstatymą ir kt.

3. *Privalomuosius įsakymus leisti kompetencijos nesuderinimas.*

Apskričių viršininkai milicijos įstatymo 25 str. ir savivaldybės Įstatymo apie privalomųjų įsakymų leidimą ir pildymą 2 str. turi teisę leisti privalomuosius įsakymus visuomenės tvarkai, ramybei ir švarai palaikyti. Abu organai tais reikalais priv. įsakymus ir leisdavo.

Kaip žinoti piliečiui, kuris turi vykdyti priv. įsak. nuostatus, kurio jų reikalavimų laikytis, jei apskr. v-ko ir savivaldybės įsakymai tą patį klausimą nevienodai sprendžia? Taip pat kuriam įsakymui turi teikti pirmenybę tie, kurie jų vykdymo žiūri net ir tuo atveju, jei abu privalomieji įsakymai yra visai indentiški? Galėtų pasakyti, jog paskutiniu atveju bus vis vien, už kurio įsakymo (apskr. v-ko ar savivaldybės) nepildymą policija surašys piliečiui protokolą. Deja, taip nėra, nes šių organų baudžiamųjų nutarimų apskundimo tvarka, kaip vėliau pamatysime, yra visiškai skirtinga, kas nubaustajam turi labai didelę svarbą. Man atrodo, kad aukščiau nurodytieji nesklandumai labai „viešumon neiškyla“, tik dėl to, kad privalomųjų įsakymų vykdymą daugiausia prižiūri tik vienas valdžios organas — policija. Ji tuos vienodus ar skirtingus privalomuosius

įsakymus taiko įvairiai: kartais už tą patį nusižengimą, sakysime, švaros nepalaikymą surašiusi protokolą pritaiko apskr. v-ko priv. įsakymą, kitąsyk — savivaldybės, o trečią kartą pasiunčia protokolą teismui bausti...

Rodos, nėra reikalo įrodinėti, kad tokios padėties negalima laikyti normalia. Reikia tik pageidauti, kad šis reikalas būtų kaip galima greičiau pertvarkytas ir tais pačiais reikalais privalomuosius įsakymus leisti pavesta vienai kuriai nors įstaigai. Kam tai pavesti — apskričių viršininkams ar savivaldybėms — kitas klausimas, kurį čia šiuosyk svarstyti netenka. Šia proga gal tik vertėtų pastebėti, jog reikėtų, kiek tai galima, stengtis sukoncentruoti bent baudimą pagal privalomuosius įsakymus į vienas rankas, nes tada būtų galima pasiekti daugiau vienodumo, teisėtumo ir, gal, teisingumo.

4. *Privalomųjų įsakymų santykis su baudžiamuoju statutu.*

Gal, aš ir klystu, bet man atrodo, kad šis santykis yra gana neaiškus. Daugelis privalomųjų įsakymų sprendžia tuos pačius klausimus, už kuriuos bausmės jau yra numatytos Baudžiamajame statute. Pavyzdžiui, visi apskričių viršininkai yra išleidę privalomųjų įsakymų, kuriais draudžiama triukšmą kelti, peštis viešose vietose, visuomenės rimtį ardyti, pasirodyti girtam ir, apskritai, nepadoriai elgtis viešoje vietoje. Šie nusikalstamieji darbai yra numatyti Baudžiamojo statuto 262, 280 ir 284 str. Tokiu būdu privalomaisiais įsakymais išimama iš teismo kompetencijos dalis Baudž. statute numatytų nusikalstamųjų darbų. Ir daugiau tolygių, kaip čia nurodytieji, pavyzdžių būtų galima suminėti. Čia tuoj kyla du klausimai: 1) ar galima leisti privalomuosius įsakymus tais klausimais, kurie jau numatyti Baudžiamajame statute? ir 2) ar beveikia tie Baudžiamojo statuto straipsniai, kuriuose numatytieji nusikalstamieji darbai baudžiami pagal privalomuosius įsakymus?

Imkime pirmąjį atsitikimą. Atrodo, kad, formaliai į šį reikalą žiūrint, nebūtų kliūčių tai daryti, t. y., leisti privalomuosius įsakymus tvarkyti tiems reikalams, už kuriuos numato bausmes Baudžiamasis statutas. Įstatymų leidėjas, leisdamas įstatymus, kurie suteikia teisę administracijos organams leisti privalomuosius įsakymus, juk žinojo, kad nemaža tų reikalų, kuriuos pavedė tvarkyti privalomaisiais įsakymais administracijos

organams, yra numatyti Baudž. statute. Vadinasi, įstatymų leidėjas rado tikslinga dalį nusikalstamųjų darbų išimti iš teismo kompetencijos arba bent suteikti teisę už juos bausti ir teismui ir administracijos organams. Man rodos pakankamai logiškas būtų aiškinimas, jog privalomuosius įsakymus galima leisti tik tiems reikalams tvarkyti, už kuriuos bausmių nenumato Baudž. statutas ar kiti baudžiamieji įstatymai. Jei baudžiamajame įstatyme yra numatyta tam tikra bausmė už kokį nors nusikalstamąjį darbą, nebetikslinga tuo pačiu reikalu leisti priv. įsak., už kurio nepildymą įstatymo numatytoji sankcija dažniausiai neatitinka Baudž. statuto straipsnių sankcijų, ir tuo pačiu suspenduoti atitinkamus Baudž. statuto nuostatus, nes tai sudaro nereikalingą painiavą.

Antruoju klausimu, mūsų teismai iki šiol laikėsi pažiūros, kad privalomieji įsakymai negali pakeisti Baudž. statuto atitinkamų straipsnių ir už tuos pačius nusikalstamuosius darbus galima bausti tiek administraciniu, tiek teismo keliu. Tačiau paskutiniu laiku, kaip teko patirti, kai kurie teismai pradėjo grąžinti apskričių viršininkams policijos atsiunčiamus protokolus ar kvotas dėl nusikalstamųjų darbų, numatytų Baudž. statuto 262, 280 ir 284 straipsniuose, aiškindami, jog, esant tuo pačiu reikalu privalomajam įsakymui, šie straipsniai nebeveikia. Kuo pagrindžiama tokia išvada, nežinau, bet reikia manyti, jog dėsniu, kad vėlesnis įstatymas, kuris sprendžia tą patį reikalą, pakeičia ankstesnįjį. Milicijos įstatymas suteikė apskričių viršininkams teisę leisti privalomuosius įsakymus visuomenės tvarkai ir ramybei palaikyti ir numatė už jų nepildymą bausmę. Taigi, tuo pačiu išėmė iš teismo kompetencijos baudimą už šios srities nusikalstamuosius darbus. Ar būtų galima laikyti tokią pažvalgą pakankamai pagrįsta*), kitas klausimas, kurį tektų skyrium panagrinėti, tačiau reikia konstatuoti tai, kad dėl šio klausimo nesutvarkymo gyvenime kyla daug neaiškumų ir nereikalingų nesusipratimų. Jei laikysimės pažvalgos, jog už

*) Čia tik būtų galima pasakyti, jog su nuomone, kad tie baudž. statuto straipsniai, kuriuose nurodytiems nusižengimams bausti yra išleisti ir privalomieji įsakymai, yra visiškai nustoję galios, sunku būtų sutikti. Tačiau, kad jie neveikia tuo laiku, kada veikia tuo pačiu reikalu privalomasis įsakymas ir, jam nustojus veikti, vėl automatiškai „atgauna" savo galią, tokia pažvalga atrodo turinti rimtą pagrindą.

tuos pačius nusikalstamuosius darbus galima bausti arba teismo keliu arba administraciniu būdu, kaip iki šiol būdavo, turėsime pripažinti, kad toks dvilypumas yra nepageidautinas.

Tarp kitko, tenka nurodyti, jog Baudžiamajame statute yra per 70 straipsnių, kurie numato bausmę už nesilaikymą įstatymu ar privalomuoju įsakymu nustatytų taisyklių. Kada buvo leidžiamas Baudžiamasis statutas, veikė tokia tvarka, jog savivaldybės organų leidžiamieji privalomieji įsakymai neturėdavo administracinės sankcijos (ž. Miestų sutvarkymo įstatų 103—113 str., rusų įst. rinkinio II t.). Dabar gi daugumas privalomųjų įsakymų turi tokią sankciją. Dėl to ir kyla klausimas, ar tie Baudž. statuto straipsniai, kurie numato bausmę už privalomųjų įsakymų nepildymą, begali būti taikomi? Pavyzdžiui, ar galima nubausti už švaros nepalaikymą pagal Baudž. stat. 207 str., kai nusižengta Priv. įsak. švarai palaikyti? O šis klausimas yra gana svarbus, turint galvoje tą aplinkybę, kad baudžiant už priv. įsakymo nuostatų nepildymą tenka sykiu pritaikyti ir Baudž. statuto 37 str. nuostatus, o tai gali padaryti tik teismas. Jei teismas negali bauti už aukščiau nurodytus nusikalstamuosius darbus, tai nėra kaip pritaikyti minėtojo 37 str. nuostatus. Toliau, Baudžiamosios teisenos įstatai numato, jog visais tais atvejais, kada įstatymas leidžia kokius nors veiksmus administracijai atlikti piliečio sąskaiton, padarytosios išlaidos gali būti išieškomos tik teismo keliu. Imkime tokį pavyzdį. Pasiremdama Medicinos policijos įstatų 640, 646 str., policija galėtų nuvalyti savininko sąskaiton gatvę ar kiemą, jei jis pats to nedarytų. Išlaidas tokiu atveju galėtų išieškoti tik teismo keliu (Baudž. teis. įst. 1217 str.). Jei prieinama išvados, kad už švaros nepalaikymą baudžiamosios bylos teisme kelti negalima, o tenka bausti administraciniu būdu, tuomet nelieka kito kelio, kaip ieškoti padarytas išlaidas civiliniame teisme, kas praktikoje padarytų beveik neįmanoma sėkmingesnę kovą su kai kuriais nusižengimais.

Turint galvoje tai, kas buvo pasakyta, tenka prieiti išvadą, jog reikia aiškiai aptarti priv. įsak. santykį su kitais baudžiamaisiais įstatymais. Tiesa, baudžiamajame statute yra numatytos bausmės ir už tokius nusikalstamuosius darbus, kurie savo juridine prigimtimi yra tokie, jog už juos bausti, gal, tikslingiau būtų pavesti administracijos organams. Tai galima padaryti, tačiau reikia vienąsyk užbrėžti aiškią ribą tarp tų nusi-

kalstamųjų darbų, kurie baustini teismo ir kurie administracijos organų.

5. *Baudimas teismo tvarka už privalomųjų įsakymų nepildymą.*

Kelti klausimą, ar galima bausti pagal Baudž. statuto 138 str. už privalomojo įsakymo nepildymą, atrodo, būtų nerimtas dalykas, turint galvoje tai, kad jau 20 metų, kai mūsų teismai tokias bylas sprendžia ir jų turi toli gražu netaip jau maža. Tačiau paskutiniu laiku gyvenimas jį iškėlė ir anksčiau ar vėliau teks jį galūtinai išspręsti. Mat, paskutiniu laiku kai kurie apylinkės teismai pradėjo atsisakinėti spręsti bylas už privalomųjų įsakymų nepildymą. Atsisakymą motyvuoja taip: Baudž. stat. 138 str. numato bausmę už priv. įsak. nepildymą, jei už tai bausmė įstatyme nenumatyta. Tuo tarpu beveik visi tie įstatymai, kurie suteikia administracijos organams teisę leisti privalomuosius įsakymus, numato ir sankcijas už jų nepildymą. Taigi ir bausti už tai turi ne teismas, o atitinkami administracijos organai.

Sunku būtų pasakyti, jog taip galvojantieji neturi pagrindo. Kada buvo išleistas Baudžiamasis statutas, daugumas privalomųjų įsakymų neturėjo administracinės sankcijos. Pvz., Miestų sutvarkymo įstatai nenumatė bausmės už jų nepildymą. Bet, kai pas mus teisė bausti už tai buvo numatyta aukščiau minėtuose įstatymuose, reikėtų sutikti, jog Baudž. stat. 138 str. kėtis (apimtis) žymiai susiaurėjo, tačiau jis visai galios nenustojo, nes dar ir dabar yra leidžiami privalomieji įsakymai, už kuriuos įstatymas nenumato bausmės. Tai privalomieji įsakymai, išleisti pasiremiant Statybos įstatais (Įst. rinkinio XII t.), ir priv. įsakymai normuoti toms sritims, kurių nemini Įstatymas apie savivaldybių privalomųjų įsakymų leidimą ir pildymą, bet apima Miestų sutvarkymo įstatų 108 str. (Įst. rink. II t.). Tačiau jeigu privalomasis įsakymas yra išleistas pasiremiant tokiu įstatymu, kuris numato sankciją už įsakymo nepildymą, reikėtų sutikti, jog tais atvejais negalima bausti pagal Baudž. stat. 138 str.

Tiesa, šį klausimą prieš dešimtį metų aiškino Vyriausiasis Tribunolas, kuris tada pasisakė, jog už privalomojo įsakymo nepildymą teismas bausti gali tik tuo atveju, jei privalomajame įsakyme pasakyta, kad bus baudžiama arba administraciniu bū-

du, arba teismo keliu. Tokią išvadą Vyr. Tribunolas tada priėjo, samprotaudamas taip: Įstatymas apie savivaldybių priv. įsakymų leidimą ir pildymą nepanaikino Miestų sutvarkymo įstatų, kurie numatė, jog už tų įsakymų nepildymą baudžia teismas. Mūsų įstatymas tik praplėtė savivaldybių teises, leisdamas joms ir pačioms bausti. Bet, jei savivaldybė priv. įsakyme nenumatė, jog gali bausti ir teismas, tokiu atveju galima bausti tik administraciniu būdu (žiūr. 1929.VI.7 d. spr. byloje Nr. 142).

Toks Vyr. Tribunolo nusistatymas tikslingumo atžvilgiu gali sukelti abejojimų. Jei savivaldybėms palikta teisė pasirinkti, kokiu būdu bausti už priv. įsakymo nepildymą, nebūtų pagrindo pačiame privalomajame įsakyme žymėti, jog gali būti baudžiama dvejopu būdu. Atrodo, kad, perduodant bylą spręsti teismui, baustino asmens interesai dėl to ne tik nė kiek nenukenčia, bet, priešingai, jam dar naudingiau, nes teisme jis turi daugiau garantijų, jog byla bus teisingai išspręsta, negu jų turėtų, sprendžiant ją administracijos organui. Taigi, atrodo, nėra pakankamo pagrindo teigti, kad byla negali būti atiduota teismui spręsti, jei pačiam įsakyme tai įsakmiai nenurodyta, o iš esmės savivaldybė tokią teisę turi. Tačiau, Vyr. Trib. sprendime pareikšta nuomonė taikytina tik savivaldybių leidžiamiems priv. įsak., bet ne apskričių viršininkų, kuriems priv. įsak. leisti teisę suteikią įstatymai numato tik administracinį baudimą.

Kokia padėtis kartais susidaro dėl to, kad negalima už visų priv. įsak. nepildymą kelti bylų teisme. Sakysime, nekilnojamojo turto valdytojas ar savininkas, dvasininkas nubaudžiamas už sanitarijos nuostatų, numatytų priv. įsakyme, nepildymą. Baudos geruoju nemoka. Pakeisti jos areštu negalima, nes pagal Konkordatą su Šv. Sostu arešto bausmę galima įvykdyti tik tada, jei nubaudžia teismas. Taigi, jei už priv. įsak., išleisto apskr. v-ko, nepildymą negalima bausti pagal Baudž. stat. 138 str., tai tokiais atvejais, kaip čia paminėtasis, nėra prasmės bausti administraciniu būdu.

6. *Valdžios ar savivaldybės įstaigų nusižengimai privalomųjų įsak. nuostatams.*

Privalomųjų įsakymų kai kuriems nuostatams, kurie uždeda prievolių nekilnojamojo turto savininkams ir valdytojams,

nesykį nusižengia ir valdžios ar savivaldybės įstaigos. Ypač dažnai tai atsitinka kai kurioms savivaldybėms. Ar galima bausti už priv. įsak. nepildymą ir ką bausti?

Tokiais atvejais, kiek man žinoma, apskričių viršininkai paprastai nebaudžia administraciniu būdu, o kelia bylą teisme pagal Baudž. stat. 138 str. įstaigos ūkio vedėjui, nes iki šiol bent teismai už priv. įsak. nepildymą pagal šį straipsnį bausdavo. Kaune kartą buvo iškelta byla už švaros nepalaikymą pagal Baudž. stat. 138 str. visiems trims miesto valdybos nariams (tada burmistro institucijos dar nebuvo). Vieną kartą už priv. įsak. švaros palaikymo reikalų nepildymą savivaldybės ūkio vedėjas buvo patrauktas tieson, kaip už tarnybinį nusižengimą, ir teismas jį nubaudė.

Neliečiant praktikos sunkumų, susidarančių tokiais atvejais, kol išaiškinamas atsakingas pareigūnas, ir kitų, tenka pasakyti, jog reikėtų sutikti su pažvalga, kad netikslinga bausti valdžios ar savivaldybės pareigūnus už priv. įsak. nepildymą. Baudžiant galėtų įvykti net kurioziškų atsitikimų. Sakysime, burmistrui tektų bausti savo ūkvedį ar net patį save..., o apskrities viršininkui — kurį nors vidaus reikalų ministerijos direktorių.

Tačiau ne tai svarbu. Juk vykdyti privalomųjų įsakymų reikalavimus yra tarnybinė įstaigos viršininko ar ūkvedžio pareiga. Jei jis jų nevykdo, yra apsileidęs. Taigi, turėtų ir atsakyti tik drausmės būdu arba teisme už tarnybinį apsileidimą (Baudž. stat. 639 str.). Tarp kitko, reikia nurodyti, kad nevisados gali būti kaltas valdžios įstaigos viršininkas už priv. įsak. nuostatų nepildymą. Ką jis gali padaryti, jei, pavyzdžiui, neatleidžiama kreditų švarai palaikyti arba teatleidžima jų per maža?

Praktikoje pasitaikytų nemaža atsitikimų, kada nežinia būtų kaip pasielgti. Imkime štai tokį pavyzdį. Valstybės tarnautojas, važiuodamas tarnybos reikalais, pats vairuoja automobilį ir sąmoningai važiuoja neleistinu greitumu. Už ką jis turi būti baudžiamas: už peržengimą Viešaisiais keliais judėjimo įstatymo, kuris tokį važiavimą draudžia ir numato adm. baudimą, ar už tarnybinį nusižengimą (per didelės valdžios pasisavinimą?). Kažin, ar šiuo atveju bus tarnybinis nusižengi-

mas, o už nusižengimą Viešaisiais keliais judėjimo įstatymui teismas bausti negali — baudžiama adm. būdu.

Taigi, kaip matome iš to, kas buvo pasakyta, šis reikalas reikėtų sutvarkyti.

7. *Baudžiamųjų nutarimų dėl priv. įsak. nepildymo skundimas.*

Milicijos įstatyme, kuris suteikia apskričių viršininkams teisę leisti privalomuosius įsakymus, nieko nepasakyta apie jų apskundimą. Dėl to kai kurie apskričių viršininkai laikėsi nuomonės, jog jų baudžiamieji nutarimai šiuo reikalu yra galutini ir gali būti tuojau vykdomi. Tačiau Vidaus Reikalų Ministerija laikosi pažiūros, jog jie gali būti skundžiami vadovaujantis dėsniu, jog kiekvieną administracinį aktą galima apskųsti aukštesniam administracijos organui.

Įstatymas apie savivaldybių privalomųjų įsakymų leidimą ir pildymą numato sudėtingesnę tokių nutarimų skundimo tvarką, kuri šiuo metu yra nebetekusi savo praktiškos reikšmės, nes Vyriausiasis Tribunolas išaiškino, jog savivaldybės organų baudžiamieji nutarimai dėl priv. įsak. nepildymo turi būti skundžiami Vietos savivaldybės įstatymo 320, 322 ir 326 str. numatyta tvarka, taigi, pirmiausia apskrities viršininkui, paskiau vidaus reikalų ministrui ir pagaliau, teisėtumo atžvilgiu, Vyr. Tribunolui (ž. Vyr. Trib. 1937.IV.22 d. visuotinio susirinkimo nutarimą B. Benčelio byloje).

Ir štai kokia susidaro padėtis. Jei policija, rašydama protokolą dėl nusižengimų švarai palaikyt, pritaikys apskrities viršininko priv. įsakymą, galės pasiskųsti dėl nubaudimo tik vienai instancijai — vidaus reikalų ministrui. O jeigu pritaikys tuo reikalu išleistą savivaldybės įsakymą, galės apsiskųsti dviem apeliacinėms instancijoms ir vienai kasacinei — Vyr. Tribunolui. Žinoma, nubaustajam yra daug patogesnė paskutinė tvarka. Tačiau šitokia tvarka nepraktiška, nes neleidžia pasiekti to tikslo, kuriuo kaip tik pateisinamas administracinis baudimas — greit nubausti ir bausmę vykdyti. Dabar, kada apylinkės teismas gali padaryti galutinius sprendimus, čia greičiau gali būti išspręsta byla, kaip nubaudus savivaldybei pagal savo privalomąjį įsakymą.

8. *Teisena byloms dėl privalomųjų įsakymų nepildymo.*

Iš įstatymų, numatančių administracinį baudimą, tik keletas turi bylų kėlimo ir sprendimo teiseną, o daugumas pasitenkina nurodymu, kam ir per kiek laiko galima apskųsti baudžiamąjį nutarimą. Su privalomaisiais įsakymais dar blogiau — čia nėra jokios teisenos. Dėl to susidaro kebli padėtis. Tenka iš analogijos taikyti kai kuriuos Baudžiamosios teisenos įstatymo nuostatus ir Baudž. stat. bendrosios dalies dėsnius. Pavyzdžiui, sprendžiant bylą pirmą sykį galima šiek tiek vadovautis ta tvarka, kuria vadovaudamasis teismas baudžia teismo įsakymu, bet baudž. teisenos nuostatai nebepritaikomi sprendžiant skundą dėl administracinio baudžiamojo nutarimo. Teismuose apeliacinėje instancijoje paprastai sprendžia kolegialinis organas. Tuo tarpu administracinėse bylose spręsti skundus dėl nubaudimo pagal priv. įsak. nėra sudaryta jokio kolegialinio organo. Dažniausiai juos sprendžia vienas asmuo. Tik paskutiniu laiku, Vyriausiajam Tribunolui išaiškinus, kad skundai dėl Sav. priv. įsakymų nepildymą turi būti sprendžiami Vietos savivaldybės įstatymo tvarka, juos sprendžia kolegialinis organas — tam tikra komisija Vidaus Reikalų Ministerijoje, nes visiems Sav. įst. numatytiems skundams spręsti yra speciali komisija. Tačiau taip yra tik su skundais dėl Sav. privalomųjų įsakymų, o jei nubaudžia apskrities viršininkas, skundą sprendžia vienas asmuo — referentas. Taigi ir šiuo atveju didelis nevienodumas.

Kalbant šiuo klausimu, tarp kitko, tenka nurodyti, kad iš analogijos sunku pritaikyti pasenėjimo dėsnius, neaišku, kaip galėtų būti taikomi mažamečių ir nepilnamečių pakaltinamumo nuostatai, jų proto tyrimo tvarka ir kt. Tačiau šio klausimo esmė glūdi ne čia, ar tas arba kitas baudžiamosios teisės ar teisenos dėsnis pritaikomas administracinėse bylose arba ne. Svarbu, kad nėra nuostatų, kurie įpareigotų tos analogijos laikytis. Dėl to galima elgtis savo nuožiūra.

9. *Išvados.*

Suglaudžiant visa, kas buvo pasakyta, tenka padaryti šias išvadas:

1. Pas mus žymu tendencija administracinį baudimą plačiau praktikuoti. Administraciniu būdu pavedama bausti ne tik

už smulkesnius, vadinamus policinius nusižengimus, bet ir už svarbesnius nusikalstamuosius darbu. Jei administracinis baudimas turi tą pliusą, kad greičiau galima nubausti ir bausmę įvykdyti, tai, antra vertus, jis turi nemaža minusų. Dėl to būtų tikslinga rimtai pasvarstyti klausimą, kiek toli galima eiti administracinio baudimo kryptimi. Žinoma, be administracinio baudimo sunku būtų išsiversti, tačiau šioje srityje reikėtų šiek tiek „grįžti atgal". Administraciniu būdu bausti reikėtų tik už smulkius visuomenės rimčiai, tvarkai ir sveikatai nusižengimus, reikalaujančius skubaus reagavimo. Taip pat šiuo būdu galėtų būti baudžiama už kai kurių specialių įstatymų nepildymą. Už visus kitus nusikalstamuosius darbus turėtų bausti teismas. Jei teismuose maža žmonių ir jie neįstengia apsidirbti, reikia jų skaičių padidinti ir, be to, pakeisti kai kuriuos atgyvenusius savo amžių teisenos nuostatus, kurie labai trukdo greitai bylas spręsti, bet negalima stengtis sumažinti teismo darbą su administracijos organų pagalba. Jau dabar apskrities viršininkas yra „pusė teisėjo", o ką jis darys, jei bus išleista dar keliolika įstatymų, pagal kuriuos jis turės bausti? Juk jis turi pakankamai kitų darbų?

2. Reikia užbrėžti aiškią ribą tarp teismo ir administraciniu būdu baudžiamųjų nusikalstamųjų darbų. Jei randama, kad kai kuriuos Baudžiamajame statute numatytus nusikalstamuosius darbus tikslingiau būtų išimti iš teismo kompetencijos, reikia tai padaryti, kad nebūtų nereikalingos painiavos, kokia dabar yra. Dabar daug neaiškumų kyla ne tik dėl privalomųjų įsakymų, bet ir kai kurių įstatymų, kurie numato administracinį baudimą, santykio su Baudžiamuoju statutu. Kaip būdingą pavyzdį galėčiau nurodyti Baudž. stat. 231 str. Išleidus Viešaisiais keliais judėjimo įstatymą, jis nebegali būti taikomas jau bent už mechaniškų susisiekimo priemonių vairuotojų nusižengimus, nes sunku rasti atsitikimą, kada tokios susisiekimo priemonės valdytojas nusižengdamas „neužkliūtų" už kokio nors minėtajam įstatymui vykdyti taisyklių straipsnio. Tuo tarpu iki šiol teismai tebesprendžia bylas už nusižengimus minėtajam įstatymui pagal 231 str., nors jį reikėtų laikyti nebeveikiančiu. Galėtų gal tik kilti klausimas dėl jo taikymo už arkliais važiuojančių asmenų neatsargų važinėjimą.

3. Toliau, — reikėtų pagalvoti dėl suderinimo teisėtumo ir tikslingumo principų, administracines bylas keliant. Yra teisininkų, kurie administracines baudas laiko esančiomis tik nusikalstamų darbų užkardymo pobūdžio. Girdi, baudžiama tuo tikslu, kad būtų galima užkirsti kelią kartotis mažesnės svarbos nusikalstamiesiems darbams. Tad, jei baudimu nebus galima pasiekti norimo tikslo, galima už privalomųjų įsakymų nepildymą ir nebausti. Mano nuomone, su tokia pažvalga galima tik iš dalies sutikti. Jei administraciniu būdu bausti bus pavesta tik už mažos svarbos nusižengimus, galima plačiau taikyti tikslingumo dėsnį, bet, jei toks baudimas bus praktikuojamas ir gana svarbiais atvejais, kaip kad dabar yra, čia reikalingas šioks toks aiškesnis šio dėsnio aprėžimas. Kitaip, galėtų žymiai nukentėti teisingumas, nes vieną kaltą galėtų bausti, o kitą nebausti. Čia viskas priklauso nuo baudžiančiojo sąžinės. Aišku, aš nenoriu ir neturiu pagrindo pasakyti, jog tie, kurie baudžia administraciniu būdu prasilenkia su teisingumu, tačiau visi gerai suprantame, kad adminstratorius tai ne teisėjas. Jei administratorius ir sąžiningiausiai elgsis, jam dažniausiai bus daromas priekaištas, jog ne visiems taiko vienodą mastą, nes yra susidariusi pažiūra, kad, administraciniu būdu, baudžiant mažiau paisoma teisingumo. Tokia pažiūra yra, ir su tuo faktu reikia skaitytis, nors ji ir neteisinga būtų.

4. Neatidėliojant reikia išleisti įstatymą, kuris numatytų pagrindinius administracinio baudimo teisenos dėsnius, būtent, bylų kėlimo, sprendimo, sprendimų - nutarimų vykdymo ir kurie baudžiamojo statuto nuostatai turi būti taikomi iš analogijos pilnai ir kurie su tam tikromis išimtimis. Žinoma, geriausia būtų, jei administracinį baudimą sutvarkančiame įstatyme būtų numatyta visa, kas reikalinga, ir nereikėtų vadovautis iš analogijos kitais įstatymais.

5. Būtinai reikia pertvarkyti privalomųjų įsakymų leidimo reikalą. Nenormalus dalykas, kada tais pačiais reikalais privalomuosius įsakymus leidžia du organai. Reikia aiškiai nustatyti, kas kuriuo reikalu gali leisti priv. įsak.

Reikia sudaryti organą, kuris peržiūrinėtų priv. įsak. projektus. Dabar yra taip, kad apskričių viršininkų leidžiamų priv. įsak. projektus peržiūri Vidaus Reikalų Ministerija, nes įstatymas numato, jog galima leisti vidaus reikalų ministro

patvirtintus įsakymus. Tuo tarpu savivaldybės juos leidžia be jokios kontrolės. Dėl to dar ir dabar pasitaiko, jog apskričių tarybos išleidžia privalomųjų įsakymų, kuriuose numato išviečių išmieras ir net storumą lentų, iš kurių jos turi būti padarytos.

6. Atrodo, kad vertėtų pagalvoti, ar nebūtų naudingiau daugiau sukoncentruoti į vienas rankas baudimą už priv. įsak. ar įstatymų, kur numatytas atministracinis baudimas, nepildymą. Tada galėtų būti pasiektas didesnis vienodumas ir, gal, didesnis teisingumas, nes vienas organas nusižengimą tirtų ir bylą keltų, o kitas baustų. Gyvenimas parodė, kad savivaldybės nėra visai tinkamas organas bausti administraciniu būdu. Paskutiniais metais reiškėsi tendencija administracinį baudimą koncentruoti apskrities viršininko rankose.

7. Svarbu suvienodinti administracinių baudžiamųjų nutarimų apskundimo ir skundų sprendimo tvarką. Pageidautina, kad būtų įvesta tokia tvarka, jog už smulkesnius nusižengimus policija baudžia vietoje ir nubaudus skundžiamasi vienai administracinei instancijai, o dėl svarbesnių nusikalstamųjų darbų — dar ir administraciniam teismui ar Vyriausiajam Tribunolui. Apeliacinius skundus turėtų spręsti kolektyvinis organas.

Teisėjas V.

Įstatymas ir gyvenimas.

Teismų santvarkos įstatymas dėl skiriamųjų gynėjų menkai pagerino buvusią iki šiol padėtį. Kalbėsiu apie baudžiamąsias bylas. Baudž. proc. 566 str., teisiamajam skiriamas gynėjas iš prisiekusiųjų advokatų, jiems pritrūkus iš patikimų teismo kandidatų. Nepilnamečių 10—17 metų interesai buvo dar daugiau apsaugoti. Jiems skiriamas gynėjas net neprašant ir iš didesnio gynėjų skaičiaus — be minėtų asmenų, galėjo būti paskirti privatiniai advokatai, teismo tarnautojai ar šiaip patikimi piliečiai, kuriems neuždrausta atstovauti šalims (Baudž. proc. 566[1]). Teismų santv. įst. žymiai apkarpė minėtas kategorijas, palikdamas iš buvusių tik vieną — advokatus. Vargiai tam apkarpymui galima pritarti. Kuo intensyvesnė teisinė pagalba, tuo rimtesnis atrodo teisingumo gyvendinimo reikalas. Šia kryptimi eidamas, T. s. įst. padarė regresą. Žinoma, teoretiškai žiūrint, padaryta reforma sveikintina: iš vienos pu-

sės, neturtingas teisiamasis gauna kvalifikuotą gynėją — advokatą, o, iš kitos, tas gynėjas gina ne veltui, nes 329 str. jam skiriamas atlyginimas pagal taksą iš kaltinamojo. Deja, kalbamieji nuostatai liko vien gražūs žodžiai. Praktikoje po to įstatymo padėtis net pablogėjo. Pagal seną Teismų santv. įst. (398 str.) toks gynėjas (iš pris. advokatų) *ad hoc* jokio atlyginimo negaudavo, bet turėjo šiokį tokį interesą, nes gaudavo proporcingas pris. advokatų skaičiui sumas iš kapitalo, sudaromo iš atskaitomų 10% nuo gaunamo šiaip pris. advokatų atlyginimo pagal taksą. Atseit, toks gynėjas turėjo piniginio ryšio ne su jo byla, bet su abstrakčiu kapitalu. Dabar norima sudaryti kito intereso, jam gali būti priteistas atlyginimas pagal taksą iš kaltinamojo (329 str.). Praktika parodo, kad tai beveik nerealus dalykas. Kas turi bent kokį galimumą pats pasisamdyti advokatą, su prašymu paskirti jam gynėją nesikreipia, vadinasi, kreipiasi beveik išimtinai neturtėliai, o iš tokių nieko negalima gauti. Girdėjau iš advokatų, kad, realizuojant priteistą atlyginimą, tekdavo ir iš savo kišenės primokėti. Reikia pasakyti ir karčios teisybės žodį advokatams. Ar dėl to, kad tokioje byloje jie atlyginimo negauna, ar dėl kitų priežasčių, bet jie nesistengia atsidėję padėti kaltinamajam, ir vien iš jų laikymosi galima numanyti, ar jie esą susitarę su kaltinamuoju ar paskirti. Žinoma, pasitaiko laimingų išimčių. Štai Kaune vienas advokatas, sėdi neveiklus per visą bylą, o prabunda, pasireiškia tik tuomet, kai pirmininkaujantis po prokuroro kalbos siūlo jam atsakyti, o jis atsako tik dviem žodžiais — „prašau išteisinti". Todėl bylose, kur jis stoja susitaręs, iš jo kalbos trykšte trykšta B. pr. 744 str., kuriuo gynėjas savo kalboje aiškina visas tas aplinkybes ir įrodymus, kurie griauna arba silpnina kaltinimus. Arba kitas advokatas, dargi buvęs teisėjas, nežiūrint bylos painumo, pasyviai lydi proceso eigą, neklausinėdamas nė liudytojų, neaiškindamas prieštaravimų, neatsikirsdamas prokurorui, ir taip pat ištaria tik tuos du minėtus žodžius. Tad ir kyla klausimas, kuriems galams buvo skirtas gynėjas: juk su tokiu pat pasisekimu tuos du žodžiu galėjo pasakyti ir pats teisiamasis. Geros valios advokatai sutiks, kad tokių pavyzdžių apsčiai sutinkame kasdieninėje praktikoje. Sutiks taip pat ir su tuo, kad pasamdyto advokato susipažinimas su byla kitoks, negu paskirto. Nepaviršutiniškas, nors pasitaiko tai ir su pasamdytais advokatais. Tokiu būdu įstatymo leidė-

jo tikslas — aprūpinti neturtingąjį kaltinamąjį kvalifikuoto gynėjo pagalba — lieka nepasiektas. Bet ir iš viso nesuprantama, koks buvo reikalas sumažinti skiriamų kaltinamiesiems ginti gynėjų kategorijų skaičių. Nesuprantama, kodėl netinka gynėjų rolei teismo kandidatai ar priv. gynėjai. Teismo kandidatų be aukštojo mokslo jau neturime. Atrinkę iš jų tuos, kurie turi dar šiokį tokį stažą teismuose, galima visiškai patikėti jiems kaltinamųjų gynimą. Sakyčiau, jie net sąžiningiau žiūri į reikalą, nes jiems rūpi pradedamoji karjera ir kad teisėjai būtų apie juos geros nuomonės. Tai galima taikyti ir privatiniams gynėjams. Iš viso koks skirtumas tarp advokatų ir pastarųjų. Žiūrint įstatymo, jokio. Tiek 305, tiek 458 str. sakoma, kad jie, vadovaudamiesi įstatymais, atstovauja bylininkams ir gina kaltinamuosius teismo bylose, taip pat teikia kitokią teisminę pagalbą. Tai kodėl priv. gynėjai turi būti atstumti nuo gynimo. Antra vertus, jie tuo patenkinti, nes yra atleisti nuo nedėkingos gynėjo rolės. Bet kad jie netinka ginti, tai reikėtų paneigti. Jų tarpe yra rimtų su dideliu stažu, net su aukštuoju teisių mokslu asmenų, tai kodėl laikyti visą korporaciją be jokių išimčių netinkama gynėjo pareigoms atlikti? Vien dėl to, kad jie neturi teisės atstovauti šalims Apel. Rūmuose, kaipo pirmojoje instancijoje, ir Vyr. Tribunole? Bet tai neįrodo jų netinkamumo dalyvauti bent apygardos teismuose. Sekdamas tiek metų teismų procesus, drįstu pasakyti, kad teismo kandidatai ir priv. gynėjai rimčiau atlikdavo uždedamas jiems skirtų gynėjų pareigas. Žinoma, priv. gynėjai išmirštanti „kasta“, nes jų priėmimas baigtas 1933.X.31 d., bet, kol jie gyvi, jie, bent jų geriausieji su nemažesniu pasisekimu negu advokatai gali atlikti gynėjų pareigas. Yra dar vienas sumetimas, kalbantis už senosios tvarkos atgaivinimą. Provincija dar ne taip greitai bus aprūpinta advokatais, kad nebūtų keblumo, nuvykus ten teismo sesijai. Dabar, esant išvažiuojamos sesijos vietoje vienam dviems advokatams, jiems užkraunamas kaltinamųjų gynimas ir atimamas galimumas stoti civilinių ieškovų pusėje, ar šiaip jie atitraukiami nuo kitų darbų. Apie trečiąją skiriamųjų pagal B. pr. 566[1] str. gynėjų grupę — šiaip tinkamus pašalinius asmenis — netenka kalbėti, nes bent mūsų valstybėje jie nebuvo skiriami. Tiek to. Manyti, kad šitie sumetimai duotų vaisių ir būtų grąžinta sena tvarka, nevisai praktiška. Galvokime apie

esamos padėties pagerinimą. Yra dvi priemonės. Viena, raginti teismo posėdžiui pirmininkaujančius pranešinėti per teismo pirmininkus Advokatų Tarybai apie netinkamą skirtų advokatų pareigų atlikimą ir antra, — sudaryti advokatams medžiaginio susiinteresavimo. Pirmąją priemonę (tiesa, labai nemalonią) panaudoję, vargiai ką pasiektumėme, nes esą gana sunku aiškiai įrodyti netinkamą pareigų ėjimą: advokatai parodytų gal daugiau judrumo, kiek aktyviau dalyvaudami bylos eigoje ir slystų iš rankų, bandančių priversti juos elgtis su pavestais ginti kaltinamaisiais vienodai, kaip ir iš šalies besikreipiančiais. Lieka antra priemonė. Atitinkami organai turėtų pasvarstyti, iš kur gauti lėšų skirtiesiems advokatams atlyginti. Gal, tas lėšas turėtų valst. iždas pakelti, o pats regreso keliu ieškoti iš kaltinamųjų. Tuomet 329 str. turėtų praktinę reikšmę. Sielotis, kad apsunkinsime v. iždą naujomis išlaidomis, neturėtų būti pagrindo, lygiai kaip mes nesisielojame dėl milijoninių išlaidų policijos, kalėjimo ir šiaip teisingumo aparatui išlaikyti, — jos yra būtinos*). Ta proga pasvarstykime, ar pateisinama skirti gynėjus tik kaltinamiesiems, kuriems gresia bausmė, nelengvesnė kaip sunkiųjų darbų kalėjimas, atseit, apyl. teismams priklausančiose bylose jie neskiriami. Ar gali būti teisybės ieškojimo kelyje ir kaltinamojo likimo atžvilgiu koks skirtumas, kokia bausmė jam gresia, pvz., sunkusis ar paprastasis kalėjimas. Nepamirškime, be to, kad pagal Tautai ir valst. saug. įstatymą 29 str. (V. Ž. Nr. 437) byloje dėl nusik. darbo prieš valst. saugumą papr. kalėjimas sujungtas su tų pačių teisių atėmimu, tuo tarpu tokio kaltinamojo prašymas skirti jam gynėją gali būti ir nepatenkintas. Manau, kad skirtumo nedaroma, o aiškinamasi gynėjų pakankamo skaičiaus neturėjimu. Jei neturime advokato, skirkime teismo kandidatą, priv. gynėją, teisių fakulteto studentą ar šiaip išmanantį dorą pilietį, bet nepalikime kaltinamojo be pagalbos. Reformuokime paveldėtas jau iš rusų pažiūras, kad tik turtingajam bepigu bylinėtis. Kaip bebūtų, bet jau dėl nepilnamečių 10—17 metų, kurių bejėgiškumu atrodė buvo susirūpinęs Baudž. proceso įst. autoriai (ž. 566[1] str. komentarus), nors ir paliko juos be pagalbos taikos teismo bylose, reikėtų papildyti Teismų santv. įstatymą, kad jiems būtų skiriamas gynėjas, nežiūrint bausmės, kuri jiems

*) Prof. Bieliackinas „Baudžiamųjų bylų gynimas" (92 psl.) pasisako už atlyginimą iš Valst. iždo.

gresia. Toliau reikėtų išplėsti teikiamą kaltinamiesiems pagalbą. Dabartinei tvarkai esant, skirtos gynėjo pareigos paprastai baigiasi rezoliuciją paskelbus, t. y., tuo momentu, kai nubaustasis dažnai būna beviltiškoje padėtyje, nori skųsti sprendimą, skundžiasi, kad nemoka parašyti skundo, bet jam atsakoma, kad įstatymas nenumato, kad skundą surašyti gali būti pavesta jį gynusiam posėdyje skirtam advokatui ar specialiai tam reikalui skirtam. Jie paliekami laisvų ir kalėjime sėdinčių šunadvokačių globai. Darosi gaila, ypač nepilnamečių ir suimtųjų. Bet atrodo, kad toks skyrimas neprieštarauja Teismų s. įst. 332 str., tačiau tai reikėtų įsakmiai įstatyme pasakyti, kad neklaidintų advokatams už darbą taksa (V. Ž. 446), kuria advokatams atlyginama tik už stojimą teisme ir tuo pasakoma, kad tolesnių pareigų jie neturi.

Arba imsime iš sudėties bausmių skyrimą. Kokių painių kazusų esama ir kaip kartais sunku išaiškinti nuteistajam sudėtinio sprendimo esmę! Nors pasitaiko ir ginčijamų sprendimų, nuteistasis negali suprasti tų visų apžiojimų, bausmių sujungimo ir pailginimo technikos ir dažnai numoja ranka, reikšdamas tuo savo bejėgiškumą. Tuo tarpu gali būti ir klaidingų sprendimų. Tais atvejais taip pat būtinai reikėtų skirti prašant advokatą ir pakeisti ta linkme įstatymą. Tą patį norėtume pasakyti ir dėl bausmės likusio trečdalio numušimo. Kartais tas trečdalis sudaro ilgoką laiką, ir nusikamavusiam kaliniui svarbu suteikti pagalbos ir padėti įrodyti teismui, kad jis taisosi ir tikrai vertas paleisti iš kalėjimo. Suprantama, kad tas klausimas turėtų būti sprendžiamas teismo posėdyje, dalyvaujant pačiam prašytojui ir advokatui, o ne taip, kaip dabar esti.

Pravartu taip pat pasvarstyti, ar neturėtų būti skiriami advokatai baudž. bylose kasaciniams skundams surašyti (Teismų s. įst. 319 str.). Civ. bylose jie gali būti paskirti (320 str.). Atrodo, kad reikėtų padaryti priešingai, nes civ. bylose šalys daugiau pasiturį.

Žodžiu, atitinkami Teismų santvarkos įstatymo ir Baudž. proceso ir novelų nuostatai turėtų būti rimtai peržiūrėti, pakeisti ir papildyti, kad teikiama kaltinamajam ar nuteistajam pagalba būtų daugiau apčiuopiama ir ne formalinė. Civilinių bylų neliečiu, nes jų srityje tas reikalas mažiau jaučiamas, tačiau pravartu pasvarstyti apie pagalbos civ. ieškovui baudž. byloje teikimą, nes juo dažniausiai būna pats nukentėjęs, ir jei

jis, be to, yra neturtėlis ir mažai išsilavinęs žmogus, tai jam neįmanoma be svetimos pagalbos eiti nusagstytu įstatymų straipsniais, straipsneliais painiu keliu ir pasiekti be skriaudėjo nubaudimo nemažiau svarbios, jo manymu, satisfakcijos — medžiaginės.

Žinoma, *audiatur et altera pars*. Skirtasis gynėjas negali atsisakyti ginti kaltinamąjį, neturi pasirinkimo laisvės, kaip būna laisvai tariantis. O jei jis laiko kaltę įrodyta ir jaučia nusik. darbu ir nusikaltėliu pasibiaurėjimą, kaip galima iš jo reikalauti aktyvaus gynimo? Pasakojama, kad vienas advokatas, gindamas komunistą vienam teisme iš paskyrimo, pasakė, kad jis piktinasi komunistų ideologija ir metodais, kad negali rasti teisinančių kaltinamąjį aplinkybių. Teatleidžia jis man, jei skeptiškai įvertinu jo pareiškimus, nes tuomet atrodytų, kad kiti advokatai solidarizuojasi su komunistais. Tačiau tokio varžymosi dažnai nesti, ypač jei sumokamas geras honoraras. Žinoma, gali būti išimčių ir vertėtų advokatams palikti šiokią tokią laisvę, leidžiant pasirinkti bylas, kitais žodžiais, pakeisti dabartinę tvarką, kai Advokatų Taryba, neatsiklaususi advokato, skiria jį ginti nepriimtinoje dėl tų ar kitų sumetimų byloje. Juk jei nėra įkvėpimo, įsitikinimo, tai ir negalima reikalauti neveidmainiškų, tiesa pulsuojančių argumentų. Posėdžiuose nevisiems aiški advokatų susikeitimo paslaptis, kai, pvz., kaltinamasis atsisako nuo skirto gynėjo, pakišdamas kitą, su kuriuo laisvai susitarta. Vienas advokatas man paaiškino, kad būna kartais šitaip, kad šykštusis kaltinamasis, pabandęs eksploatuoti skirtą advokatą, siūlydamas jam menką atlyginimą ir nesusitaręs, kreipiasi į kitą. Su tuo susitaria ir nuo pirmojo atsisako. Pasirodo ne paslaptis, kad skirtieji advokatai ima iš kaltinamųjų atlyginimą. Žinoma, veikiant senajam Teismų santv. įstatymui, toks pasielgimas sudarytų pagrindą disciplinarinei bylai iškelti, dabar gi, įvedus dėsnį, kad skirtajam gynėjui kaltinamasis atlygina, varžyčiausi pasakyti, ar galima įžiūrėti tokiame veiksme ką nesuderinamo su advokato etika. Yra tik toks pavojus, kad advokatas gali išnaudoti kaltinamąjį ir išgauti iš jo atlyginimą ar pažadą atlyginti. Tokių priemonių panaudojimą, be abejo, reikia laikyti žeminančiu advokato vardą ir persekiotinu.

Kaip bebūtų, advokatas, susitaręs su kaltinamuoju dėl atlyginimo, turėtų apie tai pranešti teismui.

—/—

Vytautas Jurgutis.

Baudžiamojo įstatymo teritorinė galia baudžiamojo kodekso projekte.

Valstybės Tarybos Komisija baudžiamajam kodeksui ruošti, pirmininkaujama Valst. Tarybos vicepirmininko p. J. Papečkio, pradėjo darbą 1938 m. spalių 8 d. Šiuo metu Komisija tvarko Kodekso bendrąją dalį. Kiek žinoma, Komisija yra nusistačiusi, baigus svarstyti Kodekso bendrąją dalį, ją paskelbti.

Nesustodamas čia ties bendrąja Komisijos ruošiamojo projekto charakteristika, noriu, pasinaudojęs maloniu Komisijos pirmininko p. J. Papečkio sutikimu, šiame rašinyje visai konkrečiai pagvildenti tik vieną išbaigtą normų kompleksą, kurio pirmosios radakcijos svarstymas Komisijoje šiuo metu yra baigtas, būtent, tą pirmojo skyriaus dalį, kuri tvarko Lietuvos baudžiamojo įstatymo galią vietos atžvilgiu. Čia priklauso viso 10 straipsnių (nuo 4 iki 13 str.), kuriems šiuo metu rengiamas aiškinamasis raštas. Turiu pažymėti, kad šių straipsnių redakcija toli gražu dar nėra galutinė, joje galės būti ir greičiausiai dar bus pačios Komisijos padaryta pakeitimų tobulinimo ir precizavimo kryptimi, kai, baigus bendrosios dalies pirmąją redakciją, ji bus antruoju skaitymu peržiūrima visumoje. Tos pirmosios redakcijos uždavinys sudaryti tolesnio svarstymo pagrindą. Projekto teksto skelbimas dar šioje svarstymo stadijoje kyla iš noro jau dabar pasidalinti šio naujo ir didelio darbo rūpesčiais su tais iš teisininkų, kuriems baudžiamojo kodekso rengimas svarbus ir įdomus, ir gal būti susilaukti savo darbe jų talkos, kritikos pastabų ir pasiūlymų, spaudoje ar komisijai betarpiškai, talkos, kuri galėtų didžiai padėti projektą svarstant toliau.

Vienkart turiu pažymėti, kad straipsnio autorius nėra įgaliotas čia kalbėti Komisijos vardu ir reiškia tik savo nuomonę, paaiškinimus ir pastabas, už kurių tikslumą atsakomybė tenka tik jam vienam.

Šį kartą straipsnio temą sudaro projekto nuostatai apie baudžiamojo įstatymo teritorinę galią, kitaip tarus, tai, kas paprastai yra vadinama tarptautine baudžiamąja teise. Kaip žinome, tasai vardas nėra visai tikslus, nes šitie nuostatai,

sudarą tos tarptautinės baudžiamosios teisės turinį, nėra nustatomi kurių nors tarptautinių įstatymų leidybos organų, bet pačių kiekvienos valstybės vidaus įstatymų, o taip tie nuostatai vadinami, tradicijos dėka, dėl to, kad jie nustato, kuriomis sąlygomis ir kuriose ribose valstybės vidaus baudžiamieji įstatymai yra taikomi ne tos valstybės piliečiams, bet svetimšaliams, ir nusikaltimams, padarytiems ne tos valstybės teritorijoje, bet už jos sienų, tat, didžiumoje sprendžia savo ir kitos valstybės baudžiamojo įstatymo taikymo koliziją.

Veikiančiame pas mus rusų 1903 m. baudžiamajame statute šito pobūdžio normoms yra paskirti 4 str., 5 str. 4 p., 6, 9, 10 ir 11 str. Peržiūrėdami šias veikiančiojo įstatymo normas ir lygindama jas su naująja tarptautinės baudž. teisės doktrina ir to paties pobūdžio nuostatais naujesniuose Vakarų baudž. kodeksuose, ir turėdami akyse Lietuvos ypatingą geografinę padėtį, tokią skirtingą nuo senosios Rusijos imperijos padėties, kuriai šios statuto normos buvo skiriamos, Komisija jau čia susidūrė su būtinu reikalu padaryti žymių pakeitimų ir praplėtimų, palyginus su veikiančiuoju statutu, tiesa, išsaugojant iš jo turinio, kad ir pakitusia forma, visa, kas tebėra prasminga ir nėra nustoję vertės, pagal pačioje darbo pradžioje Komisijos pareikštą nusistatymą. — Veikiančiųjų normų trūkumus bei nepilnumą iškelsime toliau, projekto straipsnių analizėje.

Nuostatai dėl baudžiamojo įstatymo galios vietos atžvilgiu turi išspręsti visą eilę problemų. Teorija formuluoja valstybės baudžiamajam įstatymui galioti vietos atžvilgiu keturis principus. Visų pirma, *teritorinis* principas, kuriuo valstybės baudžiamasis įstatymas be sąlygų taikomas asmenims, padariusiems nusikaltimą tos valstybės teritorijoje, vis vien, ar tai bus jos piliečiai, ar ne. Tatai pagrindinis principas. Bet to vieno principo nepakanka. Gali būti ne valstybės teritorijoje, už jos sienų, padaryta tokių nusikalstamų darbų, kuriais pakenkiama, padaroma žalos valstybei ar jos piliečiams. Užtat *realinis* principas leidžia taikyti tokiuo atveju valstybės baudžiamąjį įstatymą nusikaltimui, kad ir padarytam užsienyje svetimšalio. Be to, valstybės piliečiai, išvykę į užsienį, gali kartais padaryti ten nusikaltimų, o sugrįžę į savo kraštą negalėtų būti išduoti teisti tai valstybei, kur padarė nusikaltimą, nes savo piliečiai, bendra taisykle, nėra išduodami. Kad šiuo atveju nusikaltėlis neliktų

nenubaustas, *asmeninis* principas leidžia taikyti valstybės baudžiamąjį įstatymą jos piliečiui, padariusiam nusikaltimą užsienyje. Pagaliau, esama tokių nusikaltėlių, pažeidžiančių bendruosius kultūros ir žmoniškumo pagrindus, kurie negali likti nenubausti, vis vien kur ir kas juos padarė. *Universalinis* principas čia leidžia, bent subsidiariai, taikyti valstybės baudžiamąjį įstatymą, jei tik kaltininkas atsidūrė jos teritorijoje, ir tokiam nusikaltimui, kad ir padarytam už jos sienų, vis vien kurioje pasaulio vietoje, kad ir svetimšalio, kad ir nebūtų tuo nusikaltimu padaryta žalos nei pačiai tai valstybei, nei jos piliečiams. Šiuo atveju valstybės baudžiamojo įstatymo galios plotas pasidaro visas pasaulis.

Pozityviajam įstatymui tenka uždavinys apibrėžti kiekvieno tų principų ribas ir taikymo sąlygas bei nustatyti jų tarpusavio santykį, kad sudarytų išsamią be spragų, darnią ir lanksčią sistemą.

Tuose tarptautinės baudž. teisės nuostatuose pirmauja teritorinis momentas, vieta, kur nusikaltimas padarytas. Bet juose esama ir žymaus asmeninio elemento, nes jie nustato valstybės baudžiamojo įstatymo taikymą tiek jos *piliečiams,* tiek ir *svetimšaliams* (abiem atvėjais — nusikaltusiems valstybės teritorijoje ar už jos sienų).

Komisijos projektas pradeda nuo bendro principinio šito asmeninio momento formulavimo:

4 str. — Lietuvos baudžiamasis įstatymas taikomas:

1) kiekvienam Lietuvos ir ne Lietuvos piliečiui, esančiam Lietuvos valstybės teritorijoje, kiek Lietuvos valstybinės teisės arba taptautinės teisės tatai nėra nustatyta kitaip;

2) kiekvienam Lietuvos ir ne Lietuvos piliečiui, esančiam ne Lietuvos valstybės teritorijoje, kiek šio kodekso arba tarptautinės teisės tatai įsakmiai yra nustatyta.

Asmuo, kuris neturi jokios pilietybės ir nuolat gyvena Lietuvos valstybės teritorijoje, taip pat asmuo, įgijęs arba praradęs Lietuvos pilietybę, tokio nusikaltimo[1]) atžvilgiu, kurį·pa-

---

1) Projektas „nusikaltimą" vartoja kaip bendrinę sąvoką, atitinkančią dabar vartojamą „nusikalstamą darbą".

darė prieš tą pilietybę įgydamas arba prarasdamas, Lietuvos baudžiamojo įstatymo taikymo reikalu prilyginamas Lietuvos piliečiui.

Pirmasis šio str. punktas nustato Lietuvos baudž. įsatymo taikytinumą *visiems* asmenims, esantiems Lietuvos valstybės teritorijoje, tat, teritorinį principą. Iš to principo tėra galimos tik dviejų rūšių asmeninės išimtys, būtent, tos, kurios nustatytos Lietuvos valstybinės teisės (pvz., 1938 m. Konstitucijos 93 str., kur Seimo narys neatsako už savo kalbas, pasakytas Seimo posėdyje, ir pan.), arba tos, kurios nustatytos tarptautinės teisės (pvz., asmens, turį Lietuvoje eksteritorialumo teisę). Taip bendrai tas dvi klauzules formulavus, atkrenta reikalas pačiame statute tas visas išimtis išsamiai sužymėti, be to, tos pačios klauzulės galios visą laiką, nors konkrečiai anos išimtys ar jų ribos kituose teisės šaltiniuose keistųsi ar atsirastų naujų. Bet tas išimtis išskyrus, Lietuvos baudžiamasis įstatymas privalomas Lietuvoje visiems, be pilietybės skirtumo.

Antras punktas formuluoja Lietuvos baudžiamojo įstatymo galios principą ir už Lietuvos sienų. Principe jis ir ten turi galios visiems be pilietybės skirtumo, bet tik tose ribose ir tomis sąlygomis, kurios įsakmiai yra nustatytos šio kodekso arba tarptautinės teisės. Kas nustatyta šio kodekso, matysime tolesniuose straipsniuose. Tarptautinės teisės numatytieji atvejai bus, pvz., kad ir tie, kurie numatyti 1903 m. BSt. 6, 7 str., ir kiti pan. Šita bendroji klauzulė ir čia atleidžia nuo reikalo pačiame baudž. kodekse fiksuoti visą galimą tokių atvejų įvairumą.

4 str. 2 d. čia pat išveda griežtą ir aiškią ribą Lietuvos piliečiui atskirti nuo ne Lietuvos piliečio visais galimais kolizijų atsitikimais. Pirmiausia, Lietuvos baudžiamojo įstatymo taikymo reikalu Lietuvos piliečiui prilyginamas asmuo be pilietybės, turįs nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje. Šiandien žmonių be pilietybės esama nemaža. Būtų galima visi jie formaliai skaityti svetimšaliais, nes jie nėra Lietuvos piliečiai. Tatai neatsilieptų jų atsakomybei už nusikaltimus, padarytus Lietuvoje, nes čia pilietybė nesvarbu. Kitaip yra, jei tokio asmens be pilietybės nusikaltimas yra padarytas užsienyje. Lietuvos įstatymas neišvengiamai bus taikytinas tik palyginti siaurose ribose svetimšalių darbams, padarytiems ne Lietuvoje. To gal pakanka tiems žmonėms be pilietybės, kurie neturi su Lietuva

tvirto ir pastovaus ryšio, jie galima laikyti svetimšaliais bendra prasme. Kitaip yra su tais, kurie neturėdami jokios pilietybės turi nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje. Jie nebėra paprasti svetimšaliai, bet dažnai — tai aspirantai Lietuvos pilietybei gauti, ir šiaip tvirtai su mūsų kraštu susiję. Užtat jų atsakomybė pagal Lietuvos baudž. įstatymus, net už nusikaltimus, padarytus užsienyje, turi būti nemažesnė, kaip tokia pat Lietuvos piliečių atsakomybė. Jei laikysime juos svetimšaliais, tai už nusikaltimus, padarytus užsienyje, jie atsakytų eventualiai tik pagal realinį ir universalinį principą (plg. žemiau projekto 7, 8, 9, 11 str.), tat siauriau, kaip tokiuo pat atveju Lietuvos piliečiai, kurie atsako platesniu projekto 10 str. Tiesa, svetimšalis galima išduoti tai valstybei, kur nusikalto, bet išdavimas nevisada įmanomas, jam reikia, pvz., ir anos valstybės iniciatyvos ar bent sutikimo. Žodžiu, tokį be pilietybės asmenį laikant svetimšaliu, kartais jis turėtų būti paliktas nebaudžiamas už tokį pat darbą, už kurį Lietuvos piliečiui tenka baustinai atsakyti. Tat, turint galvoje jo tvirtą faktiną ryšį su Lietuva, yra naudinga jo atsakomybę Lietuvos baudžiamiesiems įstatymams sulyginti su tokia pat Lietuvos piliečio atsakomybe. Šita prasme jo atsakomybę praplėtus, yra teisinga leisti ir jam naudotis ta juridine apsauga, kuri teikiama saviems piliečiams, būtent, ekstradicijos atžvilgiu jį sulyginti su Lietuvos piliečių, t. y. neišduoti jo taip pat, kaip ir Lietuvos piliečio.

Be to, ta pati 4 str. 2 d. įsakmiai sprendžia ir koliziją, kuri gali kilti, kai nusikaltimas buvo padarytas kaltininkui esant Lietuvos piliečiu, yra teisiamas tada, kai kaltininkas jau yra tos pilietybės nustojęs, ir atvirkščiai, kai nusikaltimą darydamas kaltininkas dar nebuvo Lietuvos piliečiu, bet iki teisimo tą pilietybę įgijo (pvz., ištekėjo už Lietuvos piliečio), abiem atvejais atsakomybės ir baudžiamojo įstatymo reikalu laikydamas kaltininką Lietuvos piliečiu. Čia iš dalies perkeltas B. Pr. Įst. 582 str. nuostatas.

Tolesni straipsniai konkretizuoja ir apibrėžia 4 str. principe formuluotas normas. Tų straipsnių redakcija, metodo atžvilgiu, stengiasi kiekvienai kategorijai vienoje vietoje pateikti visas įstatymo taikymo sąlygas, kad nereikėtų jų ieškoti po visus straipsnius. Tik du dalykus, kuriuos vienodai tektų kartoti visoje eilėje straipsnių, redakcija „išneša už skliaustų“, į atskirus str. (plg. žemiau 12 ir 13 str.).

Pirmiausia dviem straipsniais apibrėžiamas Lietuvos baudžiamojo įstatymo taikymas pagal teritorialinį principą.

5 str. — Lietuvos baudžiamasis įstatymas taikomas nusikaltimui, padarytam Lietuvos valstybės teritorijoje.

Nusikaltimas, padarytas Lietuvos vandens arba oro laive, laikomas padarytas Lietuvos valstybės teritorijoje.

Nusikaltimas laikomas padarytas Lietuvos valstybės teritorijoje, jei jis visas ar iš dalies yra joje įvykdytas arba jei jo padariniai įvyko ar turėjo joje įvykti.

6 str. — Asmuo, padaręs Lietuvos valstybės teritorijoje nusikaltimą, teisiamas Lietuvos teismo, nors būtų jau buvęs teistas ne Lietuvos teismo. Jei toks asmuo yra atlikęs visą ar dalį ne Lietuvos teismo paskirtos bausmės, tai Lietuvos teismas atliktą bausmę paskaito į savo skiriamąją bausmę, o kai to negali padaryti, tai bausmę lengvina.

Jei baudžiamoji byla, už nusikaltimą ne Lietuvos piliečio padarytą Lietuvoje, Lietuvos vyriausybės prašymu jam iškelta ne Lietuvos teisme, ir jis to teismo yra galutinai išteisintas, arba to teismo paskirtą bausmę atlikęs, arba ta bausmė jam neįvykdyta dėl amnestijos, malonės ar senaties, tai Lietuvos teismo jis už tą nusikaltimą nebaudžiamas, o jei jis bausmės nėra atlikęs arba atlikęs tik jos dalį, tai bausmė arba likusi jos dalis teismo sprendimu vykdoma Lietuvoje.

Projektas pats neapibrėžia „valstybės teritorijos" sąvokos, palikdamas tatai bendrosioms tarpt. teisės normoms, bet užtat projektas įsakmiai nustato, kada nusikaltimas laikomas padarytas Lietuvos valstybės teritorijoje. Be teritorijos siaura prasme, čia priklauso ir nusikaltimas, padarytas Lietuvos vandens ar oro laive, vis vien, kur jis bebūtų. Kartais čia galima kolizija su kitos valstybės kompetencija, pvz., nusikaltimas padarytas Lietuvos laive, stovinčiame svetimame uoste, 5 str. 2 d. toks nusikaltimas yra padarytas Lietuvos teritorijoje, bet to uosto valstybės įstatymais jis yra padarytas šios teritorijoje, nes jos teritoriniuose vandenyse. Čia lygiai kompetentingos abi valstybės taikyti savo baudžiamąjį įstatymą, o koliziją sprendžia toliau 6 str., kuriuo mūsų teismas tokio nusikaltimo kaltininką visada turės bausti, tik į savo skiriamą bausmę paskaityti ir tą bausmę, kurią jis yra atlikęs pagal ne Lietuvos teismo sprendimą. Taip pat 5 str. 3 d. sprendžia tuos atvejus, kur nusikaltimo tik dalis realizuota Lietuvoje. Čia vietos atžvilgiu svarbu

du dalykai: toji vieta, kur padaryti *vykdymo* veiksmai, nors tatai būtų tik jų dalis (rengiamųjų veiksmų vieta, jei tik jie patys nėra baudžiami kaip delicta sui generis, čia dėmesin neįmami), ir toji vieta, kur įvyko nusikaltimo padariniai (arba kur jie turėjo įvykti, jei darbas nebūtų likęs tik pasikėsinimas). Jei tų vykdymo veiksmų padaryta Lietuvoje arba jei Lietuvoje įvyko nusikaltimo padariniai (pvz., šovus per valstybės sieną, Lietuvoje nušautas žmogus), toks nusikaltimas projekto laikomas padarytas Lietuvos teritorijoje ir todėl Lietuvos baudž. įstatymas taikytinas be sąlygų, nepareinamai nuo to, kad kita to nusikaltimo dalis realizuota už Lietuvos sienų, kad kaltininkas ten teistas ar ne, kad anos vietos įstatymai tokį darbą baudžia ar nebaudžia. Jei esama to nusikaltimo nors tokio saito su Lietuvos valstybės teritorija, jis projekto laikomas visas padarytas Lietuvos teritorijoje.

Jei nusikaltimas padarytas Lietuvos teritorijoje, jam be sąlygų visais atvejais turi būti pritaikytas Lietuvos baudž. įstatymas, nepareinamai nuo kaltininko pilietybės (4 str. 1 d. 1 p.), nepareinamai nuo to, ar buvo jis už tą patį darbą teistas ir baustas ne Lietuvoje (6 str. 1 d.). Užsienio teismo sprendimas čia nekliudo savaimingai pritaikyti Lietuvos įstatymą tiek sprendžiant bylos iškėlimo klausimą (darbas dėl to nelaikomas res iudicata), tiek darbo kvalifikacijos bei skiriamosios bausmės atžvilgiu, su ta išimtimi, visai teisinga, kad teismas, skirdamas bausmę, privalo atitinkamai atsižvelgti į kaltininko už tą darbą jau atliktą užsienio teismo sprendimu bausmę, paskaitydamas ją į savo skiramąją bausmę ar ją lengvindamas. Pačios paskaitymo taisyklės nustatytos skyriuje apie bausmių skyrimą bei keitimą. — Tie vienu atveju 6 str. 2 d. daro išimtį iš besąlyginio Lietuvos baudž. įstatymo taikymo, būtent, kai svetimšalis užsienyje, pačių mūsų prašymu, buvo nubaustas už nusikaltimą, padarytą Lietuvos teritorijoje. Tatai neretai gali pasitaikyti, sakysime, tuo atveju, kai kita valstybė nesutinka mums išduoti Lietuvoje nusikaltusio savo piliečio. Prašymas jį nubausti suponuoja mūsų pripažinimą to sprendimo. Užtat jei toks asmuo vėliau patektų į Lietuvą, jam nereikės atsakyti pas mus iš naujo, tik jei jis dar nebūtų atlikęs visos bausmės ar jos dalies, ji būtų jam įvykdyta Lietuvoje, teismo sprendimu (ne dėl bylos esmės, o tik dėl atliktinos bausmės ekvivalento) tatai nustačius.

Tolesni straipsniai konkretizuoja 4 str. 1 d. antrąjį punktą, būtent, apibrėžia atsakomybę už nusikaltimus, padarytus ne Lietuvoje. Pirmiau eina tie straipsniai, kurie lygiai liečia tiek Lietuvos piliečius, tiek ir svetimšalius, o toliau tie, kurie skiriami tik Lietuvos piliečiams ar tik svetimšaliams.

7 str. pagal realinį principą surašo visą eilę nusikaltimų, baustinų Lietuvos įstatymu dėl jų ypatingos svarbos Lietuvos valstybei.

„Lietuvos baudžiamasis įstatymas taikomas Lietuvos ir ne Lietuvos piliečiui, padariusiam ne Lietuvos valstybės teritorijoje:

1) nusikaltimą Lietuvos valstybės vidaus arba išorės saugumui bei krašto gynimui;

2) nusikaltimą, kuriuo kaltininkas dėjosi pakenkti Lietuvos valstybės viešajam organui ar jo pareigoniui (.... str.);

3) nusikaltimą, kuriuo kaltininkas dėjosi pakenkti Lietuvos valstybės turtui, pajamoms arba kreditui;

4) nusikaltimą, padarytą melagingu parodymų (....str.) ar melagingu pareiškimu (.... str.);

5) nusikaltimą, padarytą Lietuvos valstybės pareigonio, einant jam tarnybinę pareigą arba piktam panaudojant tarnybinį įgaliojimą.

Šitais atvejais, kaltininkui atlikus bausmę visą arba jos dalį ne Lietuvoje, Lietuvos teismas paskaito jam tatai į savo skiriamąją bausmę“.

Kaip matyti iš paliktų tuščių vietų, į galutinę šito straipsnio redakciją teks dar grįžti baigus svarstyti ypatingąją dalį, ir konkrečiai pažymėti kai kuriuose punktuose ypatingosios dalies straipsnius. Tačiau ne visur bus galima tatai padaryti. Kai kuriuos punktus teks palikti bendrojo pobūdžio, nes kitaip nukentėtų jų lankstumas: jie turi apimti ne tik tas normas, kurios yra kodekso išleidimo metu, bet ir visą tos rūšies nusikaltimų grupę (sakysime, 1 p. arba 5 p) iš karto automatiškai apimant visus vėlesniuosius pakeitimus ar papildymus. 1903 m. B. St-o 11 str. yra tas didelis trūkumas, kad jis šitokiam reikalui kaip tik pavartojo išsamaus straipsnių sužymėjimo metodą, ir rezultatai išėjo nekokie. Nusikaltimų valstybei skyrius buvo Lietuvos novelomis žymiai pakeistas. Išbrauktas B. S-to III skyrius, su juo iš 11 str. iškrito atitinkami straipsnių nurodymai. B. S-to papildymu ir pakeitimu bei kitomis novelomis formu-

luota visa eilė naujų nusikaltimų valstybei sudėčių. Nauji straipsniai neįtraukti į B. S-to 11 str., užtat praktiškai mūsų įstatymais visi tie nauji nusikaltimai nėra galima bausti pagal Lietuvos įstatymą (nes ir jiems reikia taikyti bendras B. S. 10 str. 1 p. sąlygas), jei tik jie padaryti už Lietuvos sienų. Dėlto tokių darbų represijai yra tekę griebtis ad hoc leidžiamų įstatymų, kaip pvz., org-cijų, sudarytų okup. Lietuvoje ar svetimose valstybėse dalyviams ir jų pad. bausti įstatymas. Tuo atžvilgiu pranašesnis yra bendrųjų formulių metodas, kurio ir laikosi Komisijos projektas.

7 str. suminėtiems nusikaltimams Lietuvos baudž. įstatymas taikomas ne tik nepareinamai nuo kaltininko pilietybės, bet taip pat ir nepareinamai nuo įstatymų tos vietos, kur nusikaltimas padarytas (net jei svetimos valstybės įstatymai to darbo nebaudžia) ir nepareinamai nuo to, ar kaltininkas jau buvo už tą darbą nubaustas užsienyje. Tik spręsdamas bylą iš naujo Lietuvos teismas turės į savo skiriamą bausmę paskaityti tiek ano bausmės, kiek kaltininkas yra atlikęs pagal užsienio teismo eventualų sprendimą (7 str. 2 d.).

Šio straipsnio platumą bent kiek siaurina 12 str. (plg. žemiau) nuostatas, kuriuo bylos dėl šių nusikaltimų, padarytų užsienyje, keliamos tik Teisingumo Ministrui įsakius (išskyrus tik 7 str. 5 p. — tarnybinius nusikaltimus — dėl kurių bylos keliamos bendra tvarka būtinai).

Jei 7 str. tikslas saugoti viešuosius valstybės interesus nuo nusikalstamų pažeidimų užsienyje, tai privačius asmenis realiniu principu užsienyje apsaugoja projekto —

9 str. — Lietuvos baudžiamasis įstatymas taikomas ne Lietuvos piliečiui, padariusiam ne Lietuvos teritorijoje nusikaltimą, kuriuo dėtasi pakenkti Lietuvos piliečio ar teisinio asmens teisėms arba turtui, jei tas nusikaltimas laikomas nusikaltimu ir jo padarymo vietoje ir jei kaltininkas neišduodamas kitai valstybei.

Nusikaltimo vietos įstatymui šiuo atveju numatant lengvesnę bausmę, Lietuvos įstatymu skiriamoji bausmė lengvinama.

Skirtingai nuo B. St. 9 str. 2 d. 1 p., projekto 9 str. įsakmiai apsaugoja ne tik Lietuvos pilietį kaip fizinį asmenį, bet dar ir Lietuvos teisinio asmens teises bei turtą. Šiaip, ribų atžvilgiu, palyginus su 7-uoju str., projekto 9 str. yra siauresnis,

nes tokius darbus baudžia tik tuo atveju, kai jie laikomi nusikalstamais ne tik Lietuvos įstatymo, bet ir tos vietos įstatymo, kur padaryti (identiškos normos principas, plg. B. St. 10 str. 1 p.), be to, jei nusikaltimo vietos įstatymas numato lengvesnę bausmę, tai skiriamoji bausmė lengvinama. Iš viso šito straipsnio konstrukcija yra subsidiariška, nes pirmenybę priklauso ne Lietuvoje bausti, bet išduoti tai valstybei, kurioje nusikaltimas padarytas, be to, pagal 13 str. (bendrą visai eilei kitų straipsnių) kaltininkas nebaudžiamas Lietuvoje, jei jau buvo už tą nusikaltimą nubaustas užsienyje.

Universalinį principą realizuoja projekto 8 str., kuris sužymi visą sąrašą nusikaltimų, baustinų Lietuvos įstatymu vis vien kas ir kur juos padarė.

„Lietuvos baudžiamasis įstatymas taikomas Lietuvos ir ne Lietuvos piliečiui, kuris ne Lietuvos valstybės teritorijoje nusikalsta:

1) jūrų plėšikavimu;

2) pinigų, banknotų, kitų ženklų, turinčių mokamąją vertę, arba vertybinių valstybės popierių padirbimu;

3) vergų prekyba;

4) moterų arba vaikų prekyba;

5) narkotikų prekyba;

6) pornografijos leidinių prekyba;

7) teroristinės arba kitos, galinčios sukelti visuotinį pavojų priemonės pavartojimu;

8) tuo, už ką kitų įstatymų tam tikri nuostatai arba tarptautinės sutartys numato bausti pagal Lietuvos įstatymus.

Šis straipsnis taikomas tik tais atsitikimais, kai kaltininkas neišduodamas kitai valstybei (ekstradicija)".

Didžiumai šitų nusikaltimų represijai organizuoti yra sudarytos ar dar rengiamos tarptautinės konvencijos (dėl vaikų ir moterų prekybos, opiumo prekybos, vergų prekybos, pinigų padirbimo, kovos su terorizmu ir kt.), prie kurių prisidedančios valstybės pasižada solidariai kovoti su tais nusikaltimais. Įrašius kodeksan tokio turinio straipsnį, kaip šis, visi tie nusikaltimai, kiek jie Lietuvos įstatymų yra numatyti, pasidaro ir be formalaus prisidėjimo prie atitinkamų konvencijų, baustini pagal Lietuvos baudž. įstatymą, nepareinamai nuo kaltininko pilietybės, nuo tos vietos, kur nusikaltimas padarytas, ir net tuo atveju, kai nusikaltimo vietos įstatymų tie darbai nėra bausti-

nai uždrausti, nes jų baustinumas šiuo atveju sprendžiamas vien Lietuvos įstatymu. Sikrtumas su B. St. 9 str. 2 d. 1 p. (kuriuo B. S-tas turi galios kiekvienam svetimšalio ne Lietuvoje padarytam didžiajam nusikaltimui) tas, kad projekto 8 str. nusikaltimas nebūtinai turi būti didysis B. St-o prasme, be to, projektas nestato identiškosios normos reikalavimo (B. St. 10 str. 1 d. 1 p.). Be to, projekto konstrukcija ir čia subsidiari — pirmenybė visada teikiamą ekstradicijai, užsienyje už tą darbą jau nubaustas kaltininkas Lietuvoje nebaudžiamas (plg. žemiau 13 str.), ir byla keliama Teis. Ministro įsakymu (12 str.), žodžiu, to straipsnio paskirtis neleisti dėl formalių įstatyminių kliūčių kurio nors tokio nusikaltimo kaltininkui palikti nenubaustam, kai jis nubausti yra teisinga ir būtina.

Šio straipsnio 8 p. numato galima tą sąrašą dar papildyti naujų, panašaus turinio konvencijų ratifikavimu ar specialių įstatymų išleidimu.

Tokio pat subsidiarinio ir atsarginio pobūdžio eventualiai spragai užpildyti ir taikyti Lietuvos baudž. įstatymą universaliuoju principu skiriamas projekto 11 str.:

„Lietuvos baudžiamasis įstatymas taikomas ne Lietuvos piliečiui, padariusiam ne Lietuvos teritorijoje tokį nusikaltimą, kuris Lietuvos įstatymu yra numatytas bausti ne mažiau kaip 4 metais sunkiojo kalėjimo ir dėl kurio kaltininkas Lietuvos teise turėtų būti išduotas kitai valstybei, jei šiam išdavimui įvykdyti atsirado kliūčių.

Lietuvos baudžiamasis įstatymas taikomas ir tuo atveju, kai toks nusikaltimas Lietuvos ir ne Lietuvos piliečio padarytas tokioje vietoje, kuri nepriklauso jokios valstybės teritorijai".

1 d. numato atsarginį galimumą tam atvejui, kai kaltininkas juridiniai yra išduotinas kitai valstybei teisti, bet esama kliūčių ekstradicijai įvykdyti, pvz., kita valstybė neleidžia išduodamojo parvežti tranzitu, nėra su ta valstybe, kurioje nusikaltimas padarytas, nei ekstradicijos sutarties nei abišalumo praktikos ir pan. Žodžiu, kai padėtis tokia, kurioje išduotinas nusikaltėlis nei išduoti neįmanoma, nei Lietuvoje nesant šito straipsnio nebūtų galima nubausti, pvz., kai svetimšalis padarė užsienyje ne kurį 8 str. pažymėtą nusikaltimą, bet tyčios nužudymą. Patikrinus, ar tas nusikaltimas toks, kuris mūsų įstatymu sudaro pagrindą ekstradicijai (toji sąlyga čia liečia tik paties nusikaltimo juridinę kvalifikaciją, t. y., reikia, kad nusikal-

timas būtų baustinas nemažiau kaip kalėjimu mūsų ir tos valstybės, kur jis padarytas, įstatymų, kad nebūtų toks politinis nusikaltimas, dėl kurio išdavimas neleidžiamas, bet nesvarbu procedūros sąlygos — išdavimo sutarties ar abišalumo praktikos buvimas ar nebuvimas, ir pan., pasidaro galima, esant reikalui, kaltininkas nubausti Lietuvoje, ir neretai šitas nuostatas gali praversti. — Bet kadangi šitas atsarginis nuostatas tėra reikalingas tik svarbesniems atsitikimams, tai projektas jį apibrėžia tik darbams, Lietuvos įstatymų numatytiems bausti ne mažiau kaip 4 metais sunkiojo kalėjimo.

2 d. tomis pačiomis sąlygomis (4 metų sunk. kal. minimali bausmė ir nusikaltimas, atitinkąs ekstradicijos sąlygas, tačiau čia su tuo skirtumu, kad nereikalingas, nes neįmanomas reikalauti, jo baustinumas padarymo vietoje) numato bausti tokį nusikaltimą, kuris padarytas vietoje, nepriklausančioje jokios valstybės teritorijai. Ta 2 d. subjektu numato tiek Lietuvos pilietį, tiek ir ne Lietuvos pilietį, tuo tarpu 1 d. kalba tik apie ne Lietuvos pilietį (plg. tokią pat ir 9 str. konstrukciją, aukščiau). Taip daroma dėl to, kad 11 str. 1 d. ir 9 str. atvėjais Lietuvos piliečio atsakomybė pakankamai plačiai yra apimta pagal asmeninį principą projekto 10 str., dėlto būta reikalo užpildyti spragas tik dėl svetimšalių atsakomybės. 11 str. 2 d. atveju tiek Lietuvos piliečiai, tiek svetimšaliai yra lygioje padėtyje, nes 10 str. Lietuvos piliečio atsakomybę už nusikaltimą, padarytą užsienyje, daro priklausomą nuo to darbo baustinumo jo padarymo vietos įstatymuose, tat 11 str. 2 d. atvejų neapima.

Visa eilė peržiūrėtų straipsnių numato galimumą, realiniu ir universaliniu principu, bausti pagal Lietuvos įstatymus nusikaltimus, padarytus už Lietuvos sienų, bet kur pasaulyje, kad ir svetimšalių ne Lietuvos piliečių. Dalis tų nusikaltimų liečia tiesiog Lietuvos valstybės ar jos piliečių interesus, kita dalis — jų neliečia. Gal kas galėtų pasakyti, kad projektas perplačiai stengiasi pagauti viso pasaulio nusikaltėlius ir juos pats bausti. Tačiau tas priekaištas čia vis dėlto netiks. Visų pirma, jau minėjome tų nuostatų subsidiarumą, jie taikomi tik kai kaltininko nėra galima atiduoti kam priklauso. Antra vertus, juose esama svarbaus kriminalpolitinio momento — jie tik būdami įrašyti, tik teikdami galimumą bausti Lietuvoje įvairius svieto perėjūnus ir tarptautinius nusikaltėlius net už nusikal-

timus, padarytus svetur, sėkmingai apsaugos mūsų kraštą nuo tokių žmonių apsilankymo, nes šie vengs to krašto, kuriame gali tekti atsakyti dargi už senus darbelius, ir vengdami neieškos Lietuvoje prieglaudos, o tatai išeis mums tik į naudą. Pagaliau, šitų, palyginti plačių turinio ribų atžvilgiu, nuostatų taikymą projekto daromas fakultatyvus. Tatai nustato —

12 str. — Nusikaltimų, numatytų 7 str. 1—4 p., 8, 9 ir 11 straipsniais, bylos gali būti keliamos tik Teisingumo Ministrui įsakius.

Numatyto 9 straipsniu nusikaltimo bylai iškelti reikalingas, be to, dar ir nukentėjusio asmens skundas.

Šitas straipsnis, kaip matome, neliečia 7 str. 5 p. (tarnybinių nusikaltimų užsienyje) ir 10 str. (Lietuvos piliečių nusikaltimų užsienyje), kur bylos keliamos bendra tvarka, būtinai. Priešingai, visais kitais atvejais kelti byloms dėl nusikaltimų, padarytų užsienyje, daugiau tinka oportuniteto ar tikslingumo principas. Patys tie straipsniai, kurie leidžia tuos nusikaltimus bausti Lietuvos įstatymu, turi uždavinį organizuoti tikslingą jų baudžiamąją represiją, o tikslinga ji bus tik tuo atveju, kai bus pavartota ten, kur esama tikro reikalo, ir ypač kai nebus prievolės būtinai ją vartoti mechaniškai, nors reikalo nėra. Sakysim, nevisada būtų tikslinga 7 str. būtinai kelti bylą, ypač ne Lietuvos piliečiui, bet antra vertus būtina yra turėti tasai straipsnis, kad tikrajam reikalui esant iš įstatymų pusės nebūtų kliūties bylai iškelti. Dėlto projektas, kaip ir daugelis kitų naujųjų baudž. kodeksų ir kai kurie senesnieji (plg. vokiečių Str. G. B. 4 str. 3 d.), čia bylos kėlimo tikslingumo klausimą kiekvienu atskiru atveju paveda spręsti Teisingumo Ministrui, kaip prokuratūros vyriausiam organui ir vienkart politinio pobūdžio organui, nes, sprendžiant tikslingumo klausimą, neretai gali turėti nemažos svarbos ir politinis keltinos ar nekeltinos bylos aspektas.

Nusikaltimams, pažeidžiantiems privačius interesus (9 str.), reikalingas dar ir nukentėjusių asmenų skundas, nes nėra prasmės ex officio kelti tokias bylas, kurių iškėlimu patys nukentėję nesuinteresuoti.

Dar nesame pažiūrėję asmeniniu principu nustatytos Lietuvos piliečių atsakomybės už jų nusikaltimus, padarytus užsienyje. Šitą klausimą sprendžia projekto —

10 str. — Lietuvos baudžiamasis įstatymas taikomas Lietuvos piliečiui, padariusiam ne Lietuvos valstybės teritorijoje tokį nusikaltimą, kuris yra nusikaltimas ir jo padarymo vietoje ir dėl kurio kaltininkas, jei jis būtų ne Lietuvos pilietis, Lietuvos teise galėtų būti išduotas kitai valstybei.

Nusikaltimo vietos įstatymui šiuo atveju numatant lengvesnę bausmę, Lietuvos įstatymu skiriamoji bausmė lengvinama.

Šitas straipsnis esmėje atitinka B. St. 9 str. 1 d. Platesnės Lietuvos piliečių atsakomybės ribos užsienyje padarytus nusikaltimus yra koreliacijoje su jų neišdavimu svetimai valstybei teisti[1]). Neišduodama savo piliečių, Lietuva turi pati juos, kaip savo piliečius, bausti už jų darbus, padarytus užsienyje. Ta koreliacija pažymima pačiame projekto tekste, nes nusikaltimai, už kuriuos Lietuvos piliečiai turi atsakyti Lietuvoje, yra tie patys, dėl kurių svetimšalis būtų išduotas. Tat, ekstradicijos sąlygos nustato ir tos atsakomybės ribas. Jei Lietuvos svetimšalis, užsienyje padaręs kitai valstybei politinį nusikaltimą, neišduodamas tai valstybei teisti, tai ir Lietuvos pilietis, užsienyje padaręs tokį pat nusikaltimą, Lietuvoje nebus teisiamas (palg. B. St. 10 str. 1 d. 4 p.). Šiaip statoma sąlyga, kad darbas būtų nusikaltimas tiek Lietuvos, tiek ir tos valstybės, kur padarytas, įstatymu. Nusikaltimo vietos įstatymo numatyta tam darbui lengvesnė bausmė sudaro pagrindą būtinai palengvinti Lietuvos įstatymu skiriamąją bausmę (plg. B. St. 10 str. 2 d.).

Projekto 10 str. santykis su specialiais 7, 8 ir kt. straipsniais yra visai aiškus, nes esant specialaus straipsnio sąlygoms tas specialus straipsnis visada taikomas, kad ir nebūtų buvę kurių nors bendrojo straipsnio spalvų.

Pagaliau, tiek 10 str., tiek ir kai kurie kiti straipsniai tėra taikomi tik tuo atveju, jei kaltininkas už tą nusikaltimą nėra dar nubaustas užsienyje, o jei jis užsienyje atliko dalį bausmės, tai tatai paskaitoma jam į Lietuvos teismo skiriamąją bausmę. Tatai nustato —

---

[1]) Tiesa, siauru mastu projektas daro iš neišdavimo savų piliečių vieną išimtį, būtent, 18 str. 2 d. nustato: „Lietuvos pilietis išduodamas tik tuo atveju, kai tatai abišalumo pagrindu yra numatyta sutartimi Lietuvos su valstybe, kuri reikalauja išduoti“.

13 str. — Kaltininkas už nusikaltimą, numatytą 8—10 str., nebaudžiamas Lietuvoje, jei ne Lietuvos teismo yra galutinai išteisintas, arba to teismo paskirtą bausmę atlikęs, arba ta bausmė jam nevykdyta dėl amnestijos, malonės ar senaties.

Jei kaltininkas atliko ne Lietuvos teismo jam paskirtos bausmės dalį, tai Lietuvos teismas šią dalį jam paskaito į savo skiriamąją bausmę.

Šis straipsnis, kaip bendras keliems aukščiau žiūrėtiems nuostatams, yra išskirtas į atskirą straipsnį, nes kitaip būtų tekę jis kartoti keletą kartų. Medžiagos jam pateikė iš dalies B. St. 10 str. 1 d. 2 ir 3 p. ir 2 d., ypač 2 d. konstrukcija sutampa su B. St. 10 str. 2 d. nuostatais. Jis išsaugoja čia teisingą ne bis in idem principą, ir dar kartą akcentuoja minėtųjų straipsnių subsidiarinį pobūdį, nustatydamas, kad jais kaltininkai baustini Lietuvoje tik tuo atveju, jei dar nėra už tą patį darbą nubausti užsienyje.

Tai tokie yra Komisijos projekto pirmosios redakcijos nuostatai apie teritorinę Lietuvos baudžiamojo įstatymo galią. Šio rašinio pastabos nėra nei jų komentaras, nei paaiškinamasis raštas, kuriems būtų reikalinga žymiai daugiau precizijos. Čia norėta tik pailiustruoti šitą projekto nuostatų kompleksą ir schematiškai nužymėti tų straipsnių tarpusavį sąryšį bei turinį. Straipsnio rėmai neleidžia čia ilgiau sustoti. Čia neįmanoma nurodyti visos tos medžiagos, kuri panaudota redaguojant šių nuostatų kiekvieną paskirą dalį ar net fragmentus. Komisija savo darbe turi akyse bendrąją baudžiamosios teisės doktriną, pozityviąją mūsų baudžiamąją teisę ir, pagaliau, svarbesniuosius kitų kraštų, ypač naujuosius, baudžiamuosius kodeksus, jų projektus ar paskirus baudžiamuosius įstatymus. Iš jų čia paminėtini italų 1930 m. Codice Penale, danų 1930 m. baudž. kodeksas, vokiečių baudž. statuto projektai, prancūzų 1934 m. baudž. statuto projektas, lenkų 1932 m. baudž. statutas, rumunų 1936 m. baud. st., ir pagaliau, seniausias modernaus Europos baudžiamojo kodekso projektas, šiuo metu tapęs naujausiu baudžiamuoju kodeksu šveicarų 1937 m. gruodžio 21 d. baudžiamasis kodeksas, rengtas nuo 1893 m., tat apie 45 metus. — Projektas stengiasi ne mechaniškai visą tą gausią medžiagą surinkti, bet iš jos studijų ir visų elementų kurti savaime nuoseklią ir darnią sistemą. Kaip tatai vyksta, parodo, kad ir šis, čia pagvildentas, projekto nuostatų apie baudž. įstatymo

teritorinės galios institutą pavyzdys. Dar kartą reikia pažymėti, kad tatai tėra tik pirmoji teksto redakcija, dėl kurio dar per anksti sakyti noli tangere, ir kurios paskirtis būti tolesnio svarstymo pagrindu.

—/—

Dr. M. Anyšas.

Direktorijos „Policinis paliepimas darbo taikai Klaipėdos krašte užtikrinti ir palaikyti".

1936 ligi 1938 m. seimelio dauguma pakartotinai priėmė darbui apsaugoti įstatymus, kurių tikslas buvo suvaržyti naujų darbo jėgų kėlimąsi iš Didž. Lietuvos į Klaipėdos kraštą. Įstatymai buvo gubernatoriaus vetuoti, nes, jo nuomone, jie buvo priešingi Lietuvos valstybės konstitucijai ir Klaipėdos krašto statutui. 1938 m. pabaigoje, svarstant įstatymą paskutinį kartą, seimelyje buvo girdėti reikalavimų, šitą dalyką sutvarkyti policinio paliepimo keliu, jeigu ir ateityje gubernatorius darbo įstatymus vetuotų. Pasibaigus seimelio kadencijai, direktorija 1938 m. lapkričio 10 d. išleido šį policinį paliepimą („Valdžios Žinios" Nr. 113):

a) Įvedamos darbo kortelės. Ateityje gali būti priimami į darbą tik tokie darbininkai, kurie turi tos savivaldybės sąjungos darbo leidimą, kurios apygardoje yra darbo vieta. Išimtis daroma tokiems darbininkams, kurie atlieka aukštesnės rūšies patarnavimus. Apskrityse darbo leidimų reikia tik priimti į pramonės ir verslo įmones.

b) Darbo leidimas teturi būti duodamas, jeigu darbininkas įrodo, kad jis darbo įstaigos apygardoje bent nuo 1937 m. sausio mėn. 1 d. nuolat gyvena.

c) Esant darbininkų trūkumui, terminuoti darbo leidimai gali būti duodami ir be įrodymo, jog jis nuo 1937 m. sausio mėn. 1 d. nuolat gyvena, jeigu darbininkas įrodo, jog jis turi sveikatos ir doros atžvilgiu tinkamą butą. Klaipėdos mieste, darbo įstaiga, staiga atsiradus

būtinam reikalui, šitą įrodymą pristatyti gali nereikalauti.

Policiniam paliepimui vykdyti pr. m. gruodžio mėn. 5 d. instrukcija (Valdžios Žinios Nr. 113), šitas paliepimas taikomas ne tiktai nenuolat dirbantiems darbininkams, bet ir visiems dirbantiesiems, kaip antai: prekybininkams ir raštinių tarnautojams, tarnams ir tarnaitėms, namų sargams ir t. t. Šitas paliepimas netaikomas:

a) grynai žemės ūkio įmonėms,

b) aukštesnės rūšies patarnavimų tarnybos santykiams,

c) mokiniams, jeigu tam teisėtieji asmens mokymo laikui yra sudarę tvarkingą mokymo sutartį arba yra susitarę tokią mokymo sutartį sudaryti neilgiau kaip per 4 savaites. Jeigu tokia mokymo sutartis nesudaroma, tai leista dirbti, tik turint darbo leidimą.

Iškyla klausimas, ar direktorija, aplamai, buvo kompetentinga tokį policinį paliepimą išleisti, ir ar jis suderinamas su veikiančiais įstatymais, ypatingai su valstybės konstitucija.

Direktorija remiasi 1883 m. liepos mėn. 30 d. įstatymo apie bendrą šalies valdymą (Gesetz über die allgemeine Landesverwaltung) §§ 137 ir 139, kurių nuostatais provincijos oberprezidentas yra kompetentingas kelioms apskritims, jeigu jos priklauso įvairioms valdymo apygardoms (Regierungsbezirke), daugiau negu vienai valdymo apygardai arba visai provincijai, išleisti galiojančių policijos paliepimų ir, jų nevykdant, dėti pabaudas ligi 150 markių.

Tą pačią kompetenciją turi Regierungsprezidentas kelioms apskritims arba visai valdymo apygardai.

Tokiam paliepimui išleisti provincijos oberprezidentui reikia gauti provincijos tarybos ir, jeigu jis išleidžiamas regierungsprezidento, apygardos tarybos sutikimą. Skubotais atsitikimais oberprezidentas arba regierungsprezidentas yra kompetentingi išleisti policinį paliepimą be minėtų organų sutikimo. Tuo atveju jie turi gauti minėtų organų sutikimą per 3 mėnesius policinį paliepimą paskelbus. Jeigu jie šitą sutikimą negautų, jie turi policinį paliepimą panaikinti.

Šitie nuostatai nustato formalinę kompetenciją. Direktorijos jau iš seniau aiškindavo, kad ta oberprezidento paliepimų teisė yra perėjusi jai. Apygardos tarybos (Bezirksausschuss) kompetencija, 1920.IX.21 „paliepimu apie pertaisymą Vyr.

Krašto Valdžios“ (Valdž. Ž. 41 nr.), priklauso Klaipėdos administracijos teismui (Verwaltungsgericht). Šituo atsitikimu jo sutikimas policiniam paliepimui išleisti jau iš anksto yra duotas.

Policinis paliepimas toliau paremtas įstatymo apie policinį valdymą (Gesetz über die Polizeiverwaltung) §§ 6, 12 ir 15. Vietos policijos įsakymams 6 § priklauso, be kito:

> asmenų ir turto apsauga, susisiekimo saugumas ir tvarka viešose gatvėse, keliuose ir t. t., tvarka ir įstatymiškumas viešai susirenkant didesniam skaičiui amenų, gyvybės ir sveikatos apsauga ir viskas, ką kaimų ir jų gyventojų ypatingu interesu, policija turi tvarkyti.

Šitas paragrafas labai tiksliai apibrėžia policinių paliepimų materialinę kompetenciją. Bet jų tarpe nerandame nė vieno nuostato, iš kurio būtų galima išvesti kompetenciją tvarkyti darbo reikalus, siaurinant darbo arba verslo laisvę. § 12, rodosi, pasako, kad regierungsprezidento įsakymai (§ 11) gali liesti šio įstatymo 6 § pažymėtus ir visus kitus reikalus, kuriuos policiškai tvarkyti kaimų apygardų apystovai reikalauja. Iš 6 §, vis dėlto, neįmanoma daryti išvadą, kad tariamoji oberprezidento bėdos paliepimo teisė būtų tokia plati, kad būtų galima tvarkyti darbo reikalus, siaurinant darbo laisvę. Vokietijoje ir Klaipėdos krašte veikia verslo įsakymas, garantuojąs verslo laisvę. Ją, pavyzdžiui, galėtų suvaržyti tik įstatymų keliu, bet jokiu būdu ne oberprezidentas bėdos paliepimu. Tą patį galima pasakyti ir apie darbo laisvės suvaržymą.

Svarbiausias, betgi, yra minėto įstatymo 15 §. Jis nustato, kad policiniuose įsakymuose (§§ 5 ir 11) negali būti dedami nuostatai, kurie nesuderinami su įstatymais arba aukštesnės instancijos paliepimais.

Šitas nuostatas labai susiaurina policinių paliepimų leidimo galią. Čia aiškiai pasakyta, kad tokie išleidžiamieji paliepimai turi likti galiojančių įstatymų rėmuose. Tai rodo, kad policinių paliepimų kėtis (apimtis) yra labai siauras, jis gali reikalą tvarkyti tik esamų įstatymų ribose, arba kokį nors naujai iškilusį apsireiškimą. Įstatymas eina dar toliau. Policinis paliepimas negali prieštarauti aukštesnės instancijos paliepimams, vadinasi, kiekvienas galiojąs aukštesnės intencijos paliepimas savaime sustabdo policinio paliepimo galią.

Jau keletą kartų Klaipėdos krašto direktorijos mėgino panaudoti bėdos paliepimo teisę tvarkyti darbo reikalus. Tie paliepimai, gubernatoriui įsikišus, direktorijų vėl buvo panaikinti.

Policinis paliepimas išleistas tvarkyti darbininkų dalykui, kurio nepavyko sutvarkyti vetuotais įstatymais. Jie buvo vetuojami dėl to, kad pažeidė valstybės konstitucijos 52 str. Neginčytina, kad valstybės konstitucija galiojo ir Klaipėdos kraštui (statuto 6 str.). Konstitucijos 52 str., pilietis turi teisę visoje valstybės teritorijoje duoti arba imti darbo savo pasirinkimu, taip pat pasirinkti ūkinio veikimo sritį ir rūšį. Valstybė gali įstatymu varžyti šitą teisę valstybės saugumo sumetimais. Gubernatoriaus tuometine nuomone, toks krašto seimelio priimtame įstatyme nustatytas darbui duoti ar imti laisvės suvaržymas išeina iš vietinių organų kompetencijos (statuto 6 str.), o tokiu atveju veikia gubernatoriaus veto teisė, nes, statuto 16 str., gubernatorius turės veto teisę prieš visus seimelio priimtus įstatymus, jei jie išeina iš krašto organų kompetencijos, kaip tat numatyta statute arba jei eina prieš statuto 6 str. nuostatus.

Toliau statuto 7 straipsnyje pasakyta, kad dalykai, kurie, statutu, nepriklauso Klaipėdos krašto vietinių organų kompetencijai, priklausys tik Lietuvos respublikos kompetentingiems organams. Iš to buvo daroma išvada, kad Klaipėdos krašto seimelis neturi kompetencijos įstatymu suvaržyti darbo laisvę, kuri buvo garantuota valstybės konstitucija. Statuto 5 str. 5 pastr., seimeliui, rodosi, priklauso socialinė apsauga ir darbo įstatymai, bet jie negali pažeisti viršuj minėto konstitucijos principo. Ir statuto 6 straipsnis pasako, kad, nesant priešingų nuostatų statute, Klaipėdos krašto organai vykdys savo galią, kaip ji yra pripažinta šiuo statutu, prisitaikydami prie Lietuvos konstitucijos principų.

Pagaliau, šitas paliepimas išleistas aiškiai apeiti statute garantuotai gubernatoriaus vetavimo teisei. Taip praktikuojant, galima bėdos paliepimais tvarkyti visus ginčijamus dalykus ir gubernatoriaus veto teisę padaryti iliuzorišką. Tokia plati bėdos paliepimų galia visiškai išeina iš bėdos paliepimo teisės ribų ir darosi įstatymų leidžiamu veiksmu, kuriuo turi rūpintis ne direktorija, bet įstatymų leidimų organas — seimelis.

Iš to, kas pasakyta, matyti, kad direktorijos paliepimas išeina iš galiojančių įstatymų ribų ir kad todėl direktorija nebuvo kompetentinga išleisti paliepimą su tokios rūšies darbo laisvės suvaržymu.

Kokių priemonių šituo atsitikimu turi atskiri piliečiai ir centro vyriausybės organas — gubernatorius.

Paliepimas patektų į teismą tuo atveju, kai pilietis, paliepimo nevykdydamas, būtų direktorijos nubaustas. Reikalui perėjus I ir II instanciją, jis, turėdamas juridinio ginčo pobūdį, galėtų atsidurti ir Vyr. Tribunole, kurio sprendimas atskiru atsitikimu būtų galutinis, o tolesnėje eigoje turėtų principinę galią. Iš administracinės pusės gubernatorius galėtų veikti direktoriją, kad ji įsakymą panaikintų. Jei ji to nedarytų, gubernatoriui liktų politinė bausmė, direktorijos pašalinimas ir jos pakeitimas tokia direktorija, kuri ginčijamą paliepimą panaikintų.

—/—

A. Gailiušis.

Taikos sutarčių, teismo protokoluose surašytų, žym. mokesčiu apmokėjimas.

Naujasis Žym. mok. įst. (V. Ž. Nr. 595) pradėjęs veikti nuo š. m. sausio mėn. 1 d. nustatė naują tvarką taikos sutartims, teismo posėdyje surašytoms, apmokėti paprastuoju žyminiu mokesčiu. Veikusiuose iki tol rusų laikų Žym. mok. įstatuose šios tvarkos nebuvo. Iki š. m. sausio mėn. 1 d. visos taikos sutartys, surašytos teismo posėdžio protokolų forma, nuo žym. mokesčio buvo atleistos, vis tiek kokia buvo tokios sutarties objekto vertė. Pagal šiandien veikiantį Žym. mok. įst., kiekviena taikos sutartis, vis tiek, kokia forma ji surašyta, apmokama žym. mokesčiu. Jei taikos sutartis surašyta ne teisme ir jos dalyku eina turtas ar prievolės, tai proporcingu 1 % žym. mok. turto ar prievolės vertės. Jeigu tokia sutartis sudaroma teismo posėdžio protokolo forma, taip pat jei sutarties dalykas yra be vertės, tai — paprastuoju 5 Lt žym. mok. už kiekvieną sutartį (Žym. mok. įst. tarif. 38 Nr.). Tik baudžiamose bylose, kur galima taikintis, teismai 5 Lt žym. mok., už taikos sutartis neima. Žemiau bus kalbama tik apie civilines bylas.

Pradėjus taikyti teismuose veikiantį šiandien žym. mok. įstatymą ir reikalauti už kiekvieną teismo protokole surašytą sutartį po 5 Lt žym. mok., kilo teismams sunkumų, pildant Civ. teis. įst. kai kuriuos straipsnius, ir greit pasirodė šios tvarkos netobulumai. Civ. teis. įst. 70, 177 str. tiesiog uždeda teisėjams pareigą kiekvienoje byloje stengtis šalis sutaikinti ir leidžia imtis iniciatyvos, nurodant tikrus, teisėjo nuomone, tam būdus. Teisėjas, ragindamas šalis susitaikinti, tuo pačiu turi paraginti sumokėti ir 5 Lt žym. mok. už sutartį. Toks dvejopas bylininkų raginimas jiems sudaro įspūdį, jog teisėjas yra suinteresuotas valst. iždo pelnu. Be to, tose bylose, kur, šalims susitaikinus, tenka grąžinti teismo mokestį ir paimti iš jų naują 5 Lt žym. mok., susidaro tokia padėtis, kad teismas viena ranka duoda, o kita ima atgal.

Jei Civ. teis. įst. rodo daug palankumo besitaikinantiems bylininkams, tai apie veikiantį Žym. mok. įstatymą to pasakyti negalima. Pagal Civ. teis. įst. (206^{6}, 1357 str.), jei šalys susitaikina, joms grąžinamas teismo mokestis, taikintis leidžiama visu bylos eigos metu, susitaikinančioms šalims teikiama pirmenybė posėdyje ir nereikia laukti bylos nagrinėjimo eilės ir kt. lengvatos.

Pradėjus veikti naujam Žym. mok. įst., pats taikinimo procesas žymiai pasunkėjo. Besitaikindami bylininkai dažnai padaro vieni kitiems didelių nuolaidų ir nė vienas nebenori mokėti 5 Lt arba tiesiog neturi posėdyje pinigų. Būna taip kartais, kad viena šalis griežtai atsisako mokėti 5 litus žym. mok. Jai geriau, kad bylą teismas spręstų, nes ji, vis tiek, tikisi bylą laimėti ir gauti ne tik ieškomą sumą, bet ir bylosenos išlaidas. Tokiu būdu tai šaliai mokėti žym. mokestį nėr jokio intereso. Priešinga šalis sutiktų taikintis, bet yra neturtinga ir posėdyje sumokėti 5 Lt negali. Tokiu būdu tenka bylą spręsti ir neturtingąją šalį daugiau paspausti, nes, be pagrindinės sumos, reikia dar ir bylosenos išlaidos atiteisti. Panaši padėtis susidaro, kur atsakovas neturtingas.

Paprastai teisėjas visados stengiasi šalims palengvinti susitaikinti ir, jei tik galima, apseiti be 5 Lt žym. mok., apeinant įstatymą. Bet tai galima tik tada, jei šalys čia pat teisme atsiskaito galutinai. Tada teisėjas gali nerašyti taikos sutarties, bet, šalims prašant, bylą nutraukti visam laikui, pritaikęs Civ.

teis. įst. 4 str. Tose bylose, kur reikia būtinai surašyti į sutartį sąlygas, 5 Lt žym. mokestis neišvengiamas.

Pasitaiko taip, kad atsakovas sutinka sumokėti žym. mokestį, bet prašo tą mokestį išreikalauti per policiją, nes posėdyje neturi pinigų. Vėliau beieškant paaiškėja, kad atsakovas yra neturtingas ir visą susirašinėjimą policija grąžina teismui su neturto aktu. Šiuo atsitikimu teismas lieka apgautas. Klausimas kaip su tokia taikos sutartimi reikia pasielgti — ar gali ji likti neapmokėta ar reikia žym. mokestį išieškoti iš priešingos šalies? Reikalauti iš priešingos šalies, kuri griežtai atsisakė tą mokestį mokėti, būtų neteisinga. Belieka, rodos, teismui tik pranešti Mokesčių Departamentui, kad įtrauktų neišsigalintį bylininką į valstybės iždo skolininkų sąrašą.

Kyla klausimas, kaip su taikos sutarčių apmokėjimu žym. mokesčiu, jeigu viena šalis veda bylą neturto teisėmis? Ar tokioje byloje posėdyje sudarytos taikos sutartys apmokėtinos irgi žym. mok. ir ar reikia atsižvelgti į tai, kuri šalis apsiima tą mokestį apmokėti? Bet paskutiniu atveju žym. mok. visados apsiims sumokėti neturtingoji šalis, ir bylose, kur pripažinta neturto teisė, 5 Lt žym. mok. visai išnyks, nes, kaip tas mokestis turi būti paskirstytas tarp bylininkų, įstatymas nenustato. Jeigu tarti, kad tą mokestį turi mokėti šalys per pusę, tada išeis, kad tose bylose taikos sutartys būtų apmokamos tik 2,5 Lt, kuriuos sumokėtų šalis, nesinaudojanti neturto teise. Jeigu gi tą mokestį visą ar dalį užkrauti šaliai, nesinaudojančiai neturto teise, tuomet ji dažnai visai atsisakys taiką daryti.

Apylinkės teismuose daugiausia yra smulkių bylų. Smulkiose bylose lengviau šalys ir taikinasi, negu bylose, kur ieškiniai yra stambūs. Bet smulkiose bylose 5 Lt žym. mokestis yra didelė sunkenybė ir sudaro nemažą dalį ieškinio. Pagal veikiantį Žym. mok. įst. visi dokumentai, jeigu jų dalyko vertė yra ne didesnė kaip 20 Lt, nuo žym. mokesčio atleidžiami (Str. 2 p.). Reikia manyti, kad ir taikos sutartys, teismo posėdžio protokole surašytos, jeigu jų dalyko vertė nepranešа 20 Lt nuo žym. mok. irgi atleidžiamos. Bet tenka pasakyti, kad taikos sutartims ši suma (20 Lt) aiškiai per maža. Be to, pvz., kitas sutartis, ne taikos, jeigu jų vertė bus 100 Lt, reikės apmokėti tik 1 Lt proporcingo žym. mok., o tokia pat taikos arba dar mažesnės vertės sutartis turės būti apmokėta 5 Lt žym. mok. Čia jau visai nenuoseklu ir net neteisinga. Taip pat kyla neaišku-

mų, taikos sutarčių vertę nustatant, — ar sutarties vertė nustatytina pagal iškelto ieškinio dydį ar pagal susitartą sumą. Pvz., ieškinys įkainotas 35 Lt, šalys susitaikino posėdyje už 20 Lt. Kyla klausimas, ar tokia sutartis apmokėtina žym. mokesčiu? Rodosi, tenka atsakyti neigiamai.

Reikia atsiminti, jog bylininkai į teismą ateina nusistatę vienas kitam nedraugiškai. Dažnai santykiai būna labai įtempti, ir taika tarp jų gana sunkiai vyksta. Besiderėdamos šalys viena kitai padaro kartais didelių nuolaidų, ir, kai teisėjas dar pareikalauja iš kišenės išimti 5 Lt žym. mokesčio už sutartį, tai dažnai abi šalys atsisako juos mokėti, nes ir taip tariasi viena kitai daug nusileidusios. Norint sutaikinti, reikia teisėjui vesti derybas, kuri šalis mokės žym. mokestį. Tam gaištama posėdyje laikas, kurio ir taip maža būna. Jau pasitaikė praktikoje nevienas atsitikimas, kad tik dėl 5 Lt (kartais net ir dėl 2,5 Lt) neįvyko taika. Neįvykus taikai, bylininkų santykiai palieka įtempti, byla nueina į antrą teismo instanciją, o iš to teismams daugėja darbo. Šalims susitaikinus vienoje byloje, paprastai, likviduojamos ir visos kitos bylos.

Negalima į teisme sudaromas taikos sutartis žiūrėti kaip į visas kitas paprastas sutartis, kurioms mokestinių lengvatų nereikia daryti. Į teismą šalys tik tada kreipiasi, kai laisvai susitarti nebegalima dėl didelių nuomonių skirtumų. Paprastai teismo pagalbos šaukiasi tik bėdos prispirti žmonės. Teisėjui tarpininkaujant, taikos derybos irgi nelengvai vyksta, — šalių interesai būna dažnai skirtingi ir sunkiai suderinami.

Tvirtinimas, jog žym. mokestis už teisme surašytas taikos sutartis tam reikalingas, kad piliečiai kartais tyčia šią procedūrą panaudoja, norėdami išvengti mokesčius mokėti, dabar veikiančios tvarkos nepateisina. Niekas neis į teismą su smulkiu ieškiniu, norėdamas išvengti mokėti mokesčius. Be to, pagal dabar veikiančią tvarką, mažesnės vertės negu 500 Lt teisme surašyta sutartis brangiau kainoja, kaip darant ją už teismo sienų. Norint, kad piliečiai neišnaudotų teismo taikinimo procedūros mokesčiams išvengti, užtektų imti žym. mokestį tik nuo tokių taikos sutarčių, kurių vertė yra stambi. Bet tokiose bylose retai ir susitaikinama. Be to, imti tektų ne 5 Lt, bet žymiai didesnius mokesčius, nes 5 Lt mokestis, jei kam yra intereso apeiti didelių mokesčių mokėjimą, nuo to negali atgra-

syti. Valst. iždo pajamos už taikos sutartis, teismo protokolų forma surašytas, niekad nebus didelės, todėl ir šiuo atžvilgiu tas naujai įvestas mokestis savęs nepateisina.

Taigi, ar nereikėtų grąžinti seną tvarką, kad taikos sutartys, teismo protokolų forma surašytos, nuo žym. mokesčio visai atleidžiamos.

——/——

Pr. Vasiliūnas.

Paderminiai turtai ir jų užrašymas testatamentais pagal Civ. įst. X t. 1 d.

Paderminiais turtais Civ. įst. X t. 1 d. 399 str. laikomi ne tik paveldėjimo keliu atitekę turtai, bet ir visi kiti įsigyti teisėtu būdu turtai, kurie įsigyjusiam būtų tekę ir paveldėjimu.

Iš šio nuostato prasmės nesunku suprasti įstatymo leidėją turėjus tikslo tik tam tikro luomo turėtus turtus. Tuo labiau, kad įstatymo leidėjas nustatęs paderminių turtų sąvoką ir šiems turtams kalbamus testamentinius suvaržymus (1068, 1068^{1-2} str.), taip pat ir dovanų aktais suvaržymus (967 str.), drauge nustatė ir tai, kad testamentu galima užrašyti tik turtą, turėtą nuosavybe (1018 str.). Nuosavybės teisę nekilnojamam turtui teturėjo bajorijos luomo padermės. Kiti, vadinamieji valstiečiai iki 1906 m. 9/XI įstatymo paskelbimo tų teisių savo turtui neturėjo. Tad aišku, kurių padermių turtams įstatymas numatė kalbamuosius testamentinius suvaržymus. Šiandien pas mus nebesant to luomo, kurio padermėse įstatymo leidėjas turėjo tikslo išlaikyti kalbamaisiais suvaržymais jų turėtus turtus, ir 1906 m. 9/XI įstatymo valstiečiams įsigijus nuosavybės teises į jų valdomas žemes, kyla klausimas: ar, dabartinei valstybės santvarkai esant, veikia įstatymo nuostatai, liečią tuos luomus, kurių pas mus nebėra; ar paderminiai turtai, pagal 399 str., nėra nustoję savo paskirties, ir ar paderminių turtų sąvoką gali apimti valstiečių skirtinės žemės, įsigytos 1906.9/XI įstatymu?

Vyr. Tribunolas anksčiau tuo klausimu buvo taręs, kad pagal 399 str. paderminį turtą sudaro visokie turtai, taigi, ir valstiečių skirtinės žemės (1924/191), bet vėliau pasisakė, kad vals-

tiečių skirtinė žemė, įsigyta 1906.9/XI įstatymu, negali būti laikoma paderminiu turtu, tad jų neliečia ir paderminius turtus liečią suvaržymai (1926/346 ir k.). Tuo išaiškinimu, 1906.9/XI įstatymu įsigytojo skirtinė žemė nėra paderminis turtas tą žemę įsigyjusiam, bet jo įpėdiniams toji žemė jau bus paderminis turtas, nes įpėdiniai tą žemę paveldi bendru įstatymu, tad jiems, tą žemę rikiuojant testamentais, reikia laikytis ir visų įstatyme numatytų testamentinių suvaržymų. Aiškindamas paderminių turtų užrašymą naminiu testamentu, Vyr. Tribunolas yra pasisakęs, kad Lietuvoje, esant įstatyme (1068^2 str.) numatytų įstaigų tuos testamentus saugoti, juo visai negalima esą paderminio turto užrašyti. (1930/99; 31/286 ir k.).

Ar pagrįsta ta nuomonė?

Jei įstatymo leidėjas prie paderminių turtų neskiria buv. valstiečių skirtines žemes, tai 399 str., apskritai, negali liesti vėliau atitekusių nuosavybėn 1906.9/XI įstatyymu valstiečių skirtinių žemių. Taigi, jų neliečia ir įstatyme numatyti paderminių turtų testamentiniai suvaržymai (1068, 1068^{1-2} str.), ir nors jos vėliau ir pereina paveldėjimo keliu įėpdiniams. Priešingas teigimas, rodosi, nebus suderintas su įstatymo paskirtimi ir jojo tikrąja prasme. Įstatymo leidėjas paderminių turtų turėtojams buvo suteikęs tam tikrų „bajoriškų“ paskirčių, kad „lengviausiu“ perleidimo būdu (dovanų aktais, testamentais) nepatektų į kitų padermių ir luomų rankas; 1906 m. 9/XI įstatymas, suteikęs valstiečiams nuosavybės teisę į jų tol laikytas žemes, nėra suteikęs tiems pat valstiečiams tų bajoriškų privilegijų ir titulų bei paskirčių, kuriuos buvo suteikęs paderminių turtų turėtojams. Kad nustatant suvaržymus paderminius turtus perleisti, įstatymas turėjo prieš akis tik bajorijos turtus, bet ne valstiečių žemes, matyti iš to, kad įstatymas įpareigoja testatorių ir naminį testamentą numatytomis 1068^{1-2} str. sąlygomis atiduoti bajorijos luomo globos įstaigoms saugoti. Bajorijos globos įstaigomis galėjo naudotis tik bajorijai priklausą padermės ir jų šeimos nariai, bet ne valstiečiai.

Vyr. Tribunolas, aiškindamas, ar naminiu testamentu galima užrašyti paderminį turtą, taria, kad, nesant Lietuvoje įstaigų, numatytų Civ. įst. 1068^2 str., negalima naminiais testamentais užrašyti tų turtų (1930/99 ir kit.). Tačiau sunku su tuo sutikti. Jei nesudarytos įstaigos, numatytos Civ. įst. 1068^2 str.,

į kurias testatorius naminį testamentą turėjo padėti, negalima daryti išvados, kad tuo naikinamas įstatymas, leidžiąs minimą turtą užrašyti naminiu testamentu. Atsižvelgiant į luomų panaikinimo faktą, tenka daryti priešingas teigimas, būtent: panaikinusi luomus, pripažinusi visų piliečių lygias teises prieš įstatymus, valstybė tuo pat yra ir panaikinusi visus buvusius luominių, taigi, ir paderminių turtų kalbamus testamentinius suvaržymus, bet ne atvirkščiai.

Be to, Civ. įst. 1068[2] str. nieko nepasako, ką bajorijos globos įstaigos su joms įteiktais testamentais turi daryti; kiti įstatymai taip pat to nenumato. Iš to eina, kad šio naminio testamento įteikimas sakytoms globos įstaigoms teturi tik pasitikėjimo reikšmę, kad tikrai testamentas yra paties testatoriaus valios reiškėjas, jo valia surašytas. Bet tą pat pasitikėjimo klausimą mūsų teismai nustato teisme, apklausinėdami liudytojus (1050 ir sek. str.). Tokį liūdytojų apklausinėjimą teismas daro, tvirtindamas naminį testamentą, ar jis būtų buvęs įteiktas sakytoms bajorijos luomo įstaigoms ar ne būtų. Sunku suprasti, kuria prasme mūsų teismų praktika taria, kad, nesant tų įstatyme (1068[2] str.) numatytų globos įstaigų, negalima ir kalbamųjų testamentų laikyti tikrais.

Tenka pasisakyti, kad padermių turtas tinka tik luominės valstybės santvarkoje, nes ir pati paderminio turto sąvoka yra kilusi iš senesnių laikų, kai atskiros padermės valdėsi savarankiškai ir nustatinėjo savo šeimos santykius tarpusavyje. Lietuvos valstybės santvarka, sunku sutikti, kad yra teisiniai tie iš rusų užsilikę įstatymo nuostatai, kurie jų turimus turtus skirsto į įsigytinius ir paveldėtus, nes mūsų įstatymas nuosavybės teisę saugo ir nenumato apręžtos nuosavybės.

—/—

V. Burkevičius.

Lietuvos notariato veikimo dvidešimties metų sukaktis.

Teisingumo ministro P. Leono 1919.I.11 įsakymu buvo paskirti pirmieji mūsų naujoje valstybėje notarai, iš viso 18, po 9 kiekvienai teismo apygardai: Suvalkų ir Kauno. Pirmasis vyr. notaro tvirtinimo reikalingas, lietuviškasis aktas surašytas buvo *1919 m. kovo 17 d.* Kelmės notaro Igno Rudavičiaus. Tad 1919 m. kovo 17 dieną ir pradėjo veikti mūsų notariatas. Kadangi notariatas yra teismo įstaiga, o notarai — teismo pagalbiniai organai, kuriems nekilnojamojo turto daiktines teises tvarkant pavestas yra žymus vaidmuo, tai ši data yra minėtina kartu su visu mūsų teismų dvidešimtmečio sukakties minėjimu. Ta proga naudinga ir įdomu, kad ir trumpai, prisiminti, kaip po karo šioje srityje mūsų pradėta gyventi, kas nuveikta ir ką šiandien turime.

1919.I.9. įstatymas — Laikinasis Lietuvos notariato sutvarkymas, gyvenęs ilgus „laikinus" 14 metų, nustatė šias Notariato įstatymo atmainas: notarus skiria, kur randa reikalo, ir atleidžia teisingumo ministras; jie gauna iš valstybės iždo algą ir turi mokėti, be lietuvių kalbos, dar vieną vietos kalbą, o už savo darbą jie ima pagal taksą atlyginimą iždui, pasilikdami sau 25 nuošimčius.

Dešiniojoje Nemuno pusėje veikė 1866 m. balandžio 14 d. „Položenije o notarialnoj časti" (1—217² str.), įterptas į Įst. Rink. XVI t. 1 dalį.

Užnemunėje pasiliko jau per šimtą metų amžiaus turintieji 1818 ir 1825 m. „Ipotečnyje Ustavy", susidedą iš dviejų atskirų įstatymų: 1818.IV.14/26 Nekilnojamųjų turtų nuosavybės įtvirtinimo, privilegijų ir ipotekų įstatymas ir 1825.VI.1/13 Privilegijų ir ipotekų įstatymas. Šių įstatymų autentišku tekstu laikomas lenkų tekstas. Be to, čia 1875 m. buvo praplėstas nurodytosios „Položenije o notarialnoj časti" papildymas (218—270 str. str.). Tai yra ipotekos santvarka.

Palangos ir Kretingos apylinkėse notariatas buvo pagrįstas nuo 1889 m. kalbamosios čia „Položenije o notar. časti" 271—377 str. str. (VI skyrius: „O notarialnoj časti v gubernijach Pribaltijskich"). Tai ir buvo ipoteka.

Nuo 1923 m., pradėjus veikti Klaipėdos krašto konvencijai, notariato sistemų skaičius mūsų valstybėje padidėjo dar viena, kad ir turinčiame pilną savo teismų autonomiją autonominiame krašte. Čia notariato darbą ir notarų tarnybinę padėti tvarko buv. Prūsijos įstatymas ir „Klaipėdos Krašto Valdžios Žiniose“ paskelbti keli vadinamieji „paliepimai“ apie: 1) leidimą teismo referendarams eiti notarų pareigas (1923 m. Nr. 73), 2) disciplinarinį notarų teismą (1924 m. Nr. 45), 3) notarų antspaudus (1925 m. Nr. 77) ir kit., nekalbant apie atskirus krašto direktorijos paliepimus, išleistus infliacijos ir kitų įvedimo metų, pertvarkant notarų taksas ir pan.

Iš to matyti, kaip atsirado pas mus iš viso keturios notariato srityje skirtingos santvarkos, o, neskaitant autonominės provincijos, — trys: dvi ipotekinės ir viena „kriepostnaja“.

Kaune, 1883 m. prie Kauno Apygardos Teismo buvo įsteigtas ir Kauno Notariato Archyvas (vyresniojo notaro įstaiga), veikęs be pertraukos iki 1915 m. rusų valdžios evakuacijos. Mūsų šis archyvas faktiškai buvo atgaivintas 1919 m., tik vokiečių okupacijai pasibaigus. Pirmojo Kauno Apygardos Teismo vyresniojo notaro J. Linarto pirmas „tvirtinis“ aktas buvo sudarytas, jo patvirtintas, 1920 m. kovo 30 d.

Apie Vyr. Notariato 18 metų veikimą Lietuvoje (1920——1937) verta prisiminti, nurodžius ir jo darbo teisinę konstrukciją. Surašęs nuosavybės teisių nekilnojamajam turti įtvirtinimo, perleidimo ar suvaržymo aktą, notaras apie tai praneša vyr. notarui, kuriam nevėliau kaip per metus nuo surašymo dienos to akto išrašas iš notaro knygų turi būti pristatytas patvirtinti. Aktas įgyja galios, vyr. notarui jį patvirtinus; tuo dalyvių sudarytoji pas notarą sutartis darosi viešojo pobūdžio, „tvirtiniu“ dokumentu. Tvirtindamas aktą, vyr. notaras žiūri, ar jis yra formaliai teisėtas, ar savo turiniu neužgauna valstybės bei pašaliniu, akte nedalyvaujančių, asmenų interesų, ir ima reikalingus, valstybės iždui priklausančius, įmokesnius. Vyr. notaro patvirtinimo būtinai reikalingi notarų surašytieji žemės pirkimo pardavimo, įkeitimo, dovanojimo, pasidalinimo bei atidalinimo aktai; kai kada to reikalingi ir užpardavimo, nuomos ir statybos sutartys. Be to, vyr. notaras *žymi* pripažinimo rejestruose žemės reformos įstatymu imamos ir duodamos žemės dokumentus, žemės tvarkymo įstaigų planus, pripažinimo liudijimus, „duotuosius“ aktus (iš varžytynių įgytam turtui), kaimų

sueigų nutarimus, činšo teisės žyminius, teismo sprendimus ir kit. Žemės savininkams buvo duodami, paskoloms gauti, vadinamieji „įkeitimo liudijimai“ ir iš archyvo įvairūs senų dokumentų nuorašai, ištraukos, pažymėjimai. Čia registruojami visi įstatymo nustatyta tvarka dedamieji turtui draudimai ir suvaržymai. Įstaigos darbas yra apygardos teismo tiesioginėje priežiūroje; jos vidujis gyvenimas reguliuojamas Kauno Apygardos Teismo patvirtintu statutu („nuorodu“). Visus Vyr. notaro nutarimus leidžiama skųsti tam apygardos teismui, prie kurio veikia jo įstaiga (visi skundai ėjo tik Kauno Apyg. Teismui). Notarai savo įstaigose atlieka darbą Teisingumo Ministerijos ir teismo priežiūroje ir turi reikalo notariato archyve tiek, kiek jų aktai reikalingi patvirtinimo ir gauti iš rejestrų ir bylų įvairioms aktų surašymui reikalingoms žinioms. Notarai surašo bendrų civilinių ir notariato įstatymų numatyta tvarka įvairius pareikštinius ir notarinius aktus, duoda iš savo knygų nuorašus bei ištraukas, liudija jų tikrumą, tvirtina parašus, patikrina dokumentų pareiškimo laiką, įteikia, kam reikia, visokius raštus ir pareiškimus, sudaro vekselių protestų aktus, ima saugoti dokumentus ir k. p. Dėl notarų tarnybinių veiksmų galima skųstis taip pat apygardos teismui. Vietose, kur notarų nėra, teisingumo ministro įsakymu, kai kurias jų funkcijas pavedama atlikti apylinkės teisėjams.

Ši „tvirtinė“ notariato veikimo tvarka po 1928 m., kada ji buvo Latvijoje panaikinta, pas mus buvo užsilikusi, kaipo vienintelė pasaulyje „istorinė liekana“.

„Papildomu Lietuvos notariato sutvarkymo įstatymu“ (L. V. Ž. Nr. 18) radikaliai buvo pakeista: įkeisto kredito įstaigoms ir kitiems turto perleidimo ir draudimo naikinimo tvarka (be skolintojo sutikimo); činšo teisėmis valdomos žemės savininkų teisių įrodymas; kaimo sueigų nutarimų (1910.VI.4 įst.) sudarymas; turto įkainojimas ir dar šis tas ryšium su Žemės reformos įstatymo vykdymu. Paskutinis esminis „Položenije o notar. časti“ „lopymas“ su nauja taksa pradėjo veikti (V. Ž. Nr. 399) 1932 m. gruodžio 1 d. Jame padaryti kartu ir keli gana svarbūs nusistovėjusios per 14 metų tvarkos pakeitimai: notarų kontorų skaičių valstybėje nustato dabar ministrų kabinetas; notarai algos nebegauna.

Taip atrodo mūsų notariato teisiniai pagrindai, atlikus svetimosios teisės recepciją ir savajam gyvenimui juos pritaikius.

Reikia pasakyti, kad praktikoje nuo šių teoretinių pagrindų kartais kiek ir nukrypta: Palangos Kretingos apylinkėse, buv. Kuršo gubernijos teritorijoje visus žemės aktus, tikslingumo sumetimais, neturint reikalingų žemės knygų, daryta bendrąja Kauno krašto tvarka.

1921—1922 m. iš Rusijos buvo grąžinti — Maskvoje 1920. VII.12 pasirašyta taikos sutartimi — evakuotieji ten 1915 m., dėl karo, vyr. notariato rejestrai, rinkiniai, knygos ir bylos, be kurių normalus notariato darbas, aišku, nebuvo įmanomas. 1926 m. liepos - gruodžio mėn. vyr. notaro Burkevičiaus pastangomis atliktas buvo didelis ir sunkus, seniai savo eilės laukęs, pagrindinis archyvo medžiagos sistematizavimo bei apsaugojimo ir patalpų pertvarkymo darbas; archyvas, kur daugybei raštų grėsė jau žuvimo pavojus, iš pamatų buvo sutvarkytas ir apsaugotas. Jame yra gana daug didelės svarbos įvairių senų žemės dokumentų, knygų ir raštų, pradedant daugmaž nuo 1879 metų (ir senesnių), lotynų, lenkų ir rusų kalbomis rašytų. Jų sąrašas po to mūsų pirmą kartą viešai buvo paskelbtas 1927 m. pradžioje, ir tuo jie pasidarė žinomi ir prieinami tiek mūsų teisininkams, tiek visai plačiajai visuomenei.

Mūsų Vyr. Notariatas parodė ryškią augimo ir plėtojimosi tendenciją nuo 1924 metų, dėl žemės reformos ir žemės tvarkymo įstatymų intensyvaus vykdymo, žemės banko didelės veiklos, Lietuvos Latvijos sienos nustatymo (1921.VII.9 Konvencijos § 9), padidėjusio — gyvenimui po karo atsigavus — iš archyvo įvairių senų dokumentų pareikalavimo, turto apyvartos ir bendro dėl to aktų skaičiaus didėjimo ir kit. pan. Patvirtintų aktų skaičius 1926 m. — 3153, 1927 — 5458 (turto vertė: 1926 m. — 38.469.375 Lt, 1927 — 45.689.260 Lt). Iš rusų laikų apyskaitų matyti, jog aktų buvo tvirtinama: 1905 m. — 398, 1906 — 619, 1907 — 1069, 1908 — 1471, 1910 — 2000. Reikšmingas ir bendras bylų augimo vaizdas: 1925 — 7.000, 1926 m. — 10.000, 1927 m. — 29.000 ir 1928 m. pirmame pusmetyje — 28.000.

Įstaigos etatinių tarnautojų bendras skaičius, pvz., per trumpą septynerių metų (1924—1930) laikotarpį irgi išaugo nuo 14 ligi 65 žmonių. Be to, 1920—1928 m. nuolat buvo ir laisvai samdomų tarnautojų. 1925—1938 kontorų skaičius išaugo nuo 18 iki 34, o Užnemunėje tuo pat laiku iš 7 — 10. Notarų pareigas einančių teisėjų skaičius pagal Not. įst. 2 str. kasmet

labai svyruoja: nuo 2 iki 16: 1931—1933 m. — 2, 1938 m. — 16. Pirmais mūsų notarais 1919 m., kaip jau nurodėme, buvo paskirti viso 18 žmonių: 9 Kauno apygardai ir 9 — Užnemunei. Šie skaičiai apie 4 kartus padidėjo dešiniojoje Nemuno pusėje ir apie $1^1/_2$ kartų — Suvalkų krašte. Klaipėdos krašte, kur notarų pareigas eina ir advokatas, jų skaičius 1936—1938 m. laikotarpyje — iš viso apie 14 — yra kaip ir stabilizuotas, nerodęs pastebimo keitimosi.

Vyr. notarais yra buvę: I. Linartas (1920.II.16—1926.VI. 1,), V. Burkevičius (1926.VI.25—1928.VII.7), I. Dargis (1928. VIII.15—1930.I.1), M. Šlenys (1930.I.1—1930.VI.23), J. Indrišiūnas (1930.VII.15—1932.VI.14), V. Augulis - Kazlauskas (1932.VII.1—1933.XII.1), J. Kubilius (1933.XII.1—1936.X.15) ir K. Dargis (1937.I.1—1938.I.1). Archyvas 1929 m. persikėlė į tinkamesnes patalpas naujuosiuose Teisingumo Ministerijos rūmuose.

Apie notarų asmeninę sudėtį, kurių šiandien D. Lietuvoje turime iš viso 44 ir Klaipėdos krašte 14, tenka pasakyti štai ką. Iš visų 18 pirmųjų, 1919 m. paskirtųjų notarais, Kauno apygardoje paliko tik vienas (Telšių notaras p. Mitkevičius). Keli (Kauno — Barauskas, Raseinių — Vrubliauskas ir Panevėžio — Liutkevičius), savo pareigas beeidami, mirė, o penki likusieji dėl įvairių priežasčių šiaip iš savo vietų yra pasitraukę. Suvalkų apygardoje pirmykštieji paskyrimai buvo visai nevykę: atrodo, kad nė vienas jų tada notaro pareigų eiti ir nepradėjo, ir visų jų pavardės, kaipo notarų, mums liko nežinomos. Tik bendras notarų skaičius Suvalkų kraštui iš karto buvo numatytas gana tikslus ir pastovus (10). Toks pat skaičiaus pastovumas jaučiamas ir Klaipėdoje (apie 14). Kalbant apie notarų asmens kvalifikacijas, mokslo cenzą ir tarnybos stažą, teoretinį pasiruošimą, tai čia tenka konstatuoti gana savaimingą mūsų gyvenimo vaizdelį, per dešimtmetį beveik visai nepasikeitusį, labai menką jų tarpe teisininkų skaičių: Kauno apygardoje — apie 20%, o Šiaulių, Panevėžio ir Marijampolės apygardose dar mažesnį, vos — 10%. Išimtį sudaro klaipėdiečiai (100%). Faktas, reikia pripažinti, liūdnokas, ypač palyginus su teismo ir kitomis vadybomis ir girdint kalbas apie mūsų jaunųjų diplomuotų teisininkų tariamą perteklių. Šis reikalas mūsų gyvenime, nežiūrint Not. įst. 15 str. aiškaus reikalavimo, liko kaip ir užmirštas.

Užnemunėje daug žemės turtų, ypač smulkesniųjų ten į ipotekos knygas dėl įvairių priežasčių visai nebuvo įtraukta. Tų vadinamųjų „neipotekuotų“ nekilnojamųjų turtų perleidimas ėjo labai primityvia tvarka, įgyjėjų ir trečiųjų asmenų interesus menkai teapsaugojant.

Pirmasis Lietuvos notarų suvažiavimas, įvykęs Kaune 1920 m. balandžio mėn. 19 ir 20 d., dalyvaujant ir Suvalkų krašto notarams (iš viso buvo atvykę 15 notarų ir vyresnysis notaras), konstatavo daug trūkumų notariate bei reikalingų šalinti nenormalumų ir pareiškė pageidavimą paruošti naujo, vieningo visai valstybei, notariato įstatymo projektą, kviečiant į šį darbą ir notarus. Antrasis notarų suvažiavimas 1928 m. spalių mėn. 27 ir 28 d. Kaune dar rado savo darbo sferoje nemaža senų, nepašalintų, ir naujai atsiradusių spragų. Kilo daug visokių sumanymų tiek oficialinėse, tiek privačiose sferose, ypač kai paaiškėjo, jog greitu laiku radikalinės, plačios reformos įvykdyti dėl daugybės priežasčių negalima. Buvo pareikštas net gana motyvuotas pasiūlymas palikti kol kas ilgesniam laikui senąją santvarką, padidinti vyresniųjų notarų skaičių, paskyrus du naujus vyr. notarus: prie Šiaulių ir Panevėžio Apygardos Teismų. Tačiau įvykusiame 1930 m. birželio mėn. 3 d. Teisingumo Ministerijoje Kauno, Šiaulių ir Panevėžio Apygardos Teismo ir notariato atstovų pasitarimu galutinai buvo nusistatyta to nedaryti, bet atitinkamai gyvenimo reikalavimui padidinti Kauno notariato archyve tarnautojų skaičių.

Einant prie vienos, visai valstybei bendros, tobulesnės notariato santvarkos įvedimo, reikėjo atlikti nemažą paruošiamąjį darbą. 1924—1925 m. Teisingumo Ministerijoje buvo išverstas iš rusų kalbos, prof. Vl. Mačiui vadovaujant, 1906 m. Rusijos ipotekos įstatymo („Votčinnyj Ustav“) projektas. 1927—1928 m. prof. K. Šalkauskio buvo, Teisingumo Ministerijos pavedimu, pagamintas ipotekos knygų įstatymo sumanymas, laikantis Šveicarijos civilinio kodekso ZGB, rusų „Votčinnyj Ustav'o“ projekto ir vokiečių BGB mums tinkamų nuostatų. K. Jablonskio išversti buvo ir Suvalkų krašte tada veikusieji 1918 ir 1825 metų Ipotekos įstatai. Ministrų kabineto 1930 m. vasario 18 d. nutarimu, Valstybės Tarybai buvo pavesta paruošti naują ipotekos įstatymo projektą. Naujojo, seniai visų laukto, pastato esminės dalys buvo pagaliau išvestos. Ipotekos teisės žinovo L. Ciplijausko ir komisijų pastangomis, atskiromis ir su-

jungtomis jėgomis, šis didelis darbas per kelis metus (1932—1935) buvo nuveiktas. Kartu Teisingumo Ministerijos ėjo ir senųjų įstaigų atitinkamas pertvarkymas. Nuo 1935.XI.1 Užnemunėj veikiančiu Ipotekos įstaigų įstatymu (V. Ž. 499) Marijampolės Apygardos Teismo Ipotekos Skyrius liko panaikintas ir visos jo bylos ir knygos perduotos naujiems Kauno, Alytaus, Marijampolės, Vilkaviškio, Seinų ir Šakių apskričių ipotekos skyriams. Dabar šie skyriai atsirado čia kiekvienoje apskrityje, prie apylinkės teismų, su savo raštinėmis ir archyvais. Naujas ipotekos įstatymas buvo paskelbtas 1936.XII.4 ir veikia nuo 1938 m. sausio 1 d. Nuo tos dienos ir vyresnysis notariatas panaikintas, o jo turtas tenka atitinkamoms ipotekos įstaigoms.

Lietuvos notariato 20-mečio sukaktuvių, 1939.III.17 dieną Suvalkų krašte 1918 m. ipotekos įstatymai yra visai jau nustoję veikti, o 1866 m. Notariato įstatymo dar vienas kitas §§ kad ir tebegyvuoja automatiškai, kaip ir iš inercijos, bet tai jau yra tik neišvengiamas, pereinamųjų dienų laikotarpio, paskutinis jo alsavimas. Jau metus ir kelius mėnesius stovi šiandien naujai pastatytieji, kad ir ne visai apgyventieji dar, faktiškai vos tepradedą veikti Ipotekos įstatymo rūmai, kuriems priklauso ateitis.

——/——

A. Grajevskis.

Ar ne per toli einama?

Neseniai „Lietuvos žinių“ 292 Nr. 1938 m. ir vėl dabar šių metų 35 Nr. buvo įdėtas straipsnelis „Kova su degtindaryste“, kuriame atpasakojamas projektuojamas „Akcizų ir finansinių monopolių“ įstatymo pakeitimas.

Numatoma atleisti nuo bausmės už „naminės“ gėrimą ir net premijuoti 50 litais, jeigu apie tą viešėjimą - ragavimą buvo iš anksto raštu pranešta policijai, kuri ir susekė šį nusikalstamąjį darbą.

Paskaičius šitą žinutę, turi kilti klausimas — ar ne per toli einama toje kovoje, kuri tiesiog veda prie tolesnio ištvirkimo

ir galutinio doros netekimo — biauriai šnipinėjant plačios minios tarpe vardan finansinio monopolio pasisekimo?

Ar galima griauti tą menką pasitikėjimo kaimynu laipsnį, kuris užsiliko mūsų žmonių tarpe, skatinant kaimyną judošišku būdu įsiterpti į artimų žmonių tarpą, prisivaišinant ir pranešant iš anksto policijai, kad, girdi, apsilankytų tenai tuo metu?

Tegul verčiau finansinis monopolis atpigina degtinės kainą — tai ir pelno bus jam daugiau ir žmonės moraliai ir sveikatingumo atžvilgiu nenukentės.

Kova su degtindaryste varoma valstybės vardu ir todėl neturėtų atitolti nuo švaresnių kovos būdų, nes ne visos priemonės gali pateisinti tikslą.

Blaivybės propaganda, įsisąmoninimas, auklėjimas ir mokykla — kur kas vertingesnės tam priemonės, nes nebus pakertama šaka, ant kurios patys sėdime.

—/—

A p ž v a l g a.

Teisininkų draugijos 1939 m. sausio 28 d. visuotinio susirinkimo, PROTOKOLAS.

Einančiam pirmininko pareigas pakvietus, susirinkimas, valandėlei atsistojęs ir susikaupęs, pagerbė draugijos mirusius: garbės narį Petrą Leoną ir narius Augulį ir Bortkevičių.

Susirinkimui pirmininkavo draugijos garbės narys prof. dr. Janulaitis, sekretoriavo — V. K. Čepas.

I. Valdybos ir revizijos komisijos pranešimai ir apyskaitų tvirtinimas.

a) Pranešimai.

Valdybos vardu pranešimą padarė vald. sekretorius p. Brazinskas. Draugija leidžianti vis tobulėjantį „Teisės" žurnalą, taip pat „Teisininkų Kalendorių". Palaikomi glaudūs santykiai su Estijos ir Latvijos teisininkų draugijomis, naujai užmegzti santykiai su Vokietijos teisininkų draugija. Buvo surengtos 6 atskirų prelegentų paskaitos. Išsiuntinėta anketa draugijos nariams, prašant pasiūlyti rūpimus draugijos susirinkimuose apsvarstyti klausimus. Suorganizuotos sekcijos baudžiamosios ir civilinės teisės klausimams tirti. Priimta 20 naujų narių. Palaikomi ryšiai su draugijos skyriais Šiauliuose ir Marijampolėje. Skaitomos teisės populiarizacijos paskaitos per radijofoną, 1938 m. gale draugijos pirmininkas p. Gudauskis pasitraukė iš pareigų ir jo pareigas iki valdybos kadencijos galo eina vald. vice-pirmininkas p. Butkys, o į valdybą įėjo jos kandidatas p. Grigaitis.

„Teisės" žurnalo reikalu, susirinkimui pageidaujant, pranešimą padarė jos redaktorius p. Byla. Žurnalo 1938 m. išėję 1000 puslapių, t. y. 200 p. daugiau, nei 1937 m. Bendradarbiai yra pastovūs, nors atjaučiama jau paskelbtų draugijos narių mirtis. Ilgainiui atsiranda naujų bendradarbių iš jaunesniųjų, iš apylinkės teisėjų. Aukštesniųjų teismų magistratūra mažiau bendradarbiauja, nors jaučiamas pageidavimas, kad ir vyresnieji rašytų, straipsniuose sudorodami tą medžiagą, su kuria susiduria, spręsdami bylas.

Piniginiais reikalais pranešimą padarė vald. iždininkas p. Z. Toliušis. 1938 m. draugija turėjusi 32.411,67 Lt pajamų ir 14.595,55 Lt išlaidų. Tokiu būdu saldo 1939 m. sausio 1 dienai siekė 17.816,12 Lt aktyvo. Palyginus su pereitais metais, saldo padidėjęs maždaug 3.000 litų. Draugijos išleistų knygų ir „Teisės" komplektų sukrauta „Spaudos Fonde" už 74.835,50 Lt.

Revizijos komisijos vardu pranešimą padarė jos pirmininkas p. Sugintas. Piniginis stovis visiškai atitinkąs vald. iždininko pateiktą apyskaitą ir padarytą pranešimą. Draugijos ižde atliekamų pinigų sumai vis augant ir pasiekus per 17.000 Lt, galima būtų praplėsti visą draugijos veikimą. Valdyba, draugijos įstatų 29 §, turėjusi padaryti per metus bent 12 posėdžių, o padariusi tik 7. Įstatų 65 §, valdyba ir revizijos komisija turėję prižiūrėti ir patikrinti draugijos skyrių veiklą, tačiau to nebuvę padaryta, kadangi ryšiai su skyriais esą silpni. Pagaliau, iš vald. posėdžių protokolo nematyti,

kad būtų buvę apsvarstyti visi pereitame visuotiniame susirinkime iškelti pageidavimai.

b) Dėl pranešimų kalbėjo:

P. Tumėnas. Jei draugija turi ižde laisvų 17.000, galima tik pasidžiaugti. To padarinys — puikiai stabilizavosi „Teisės“ žurnalas ir „Teisininkų Kalendorius“. Veikimas visada remiasi lėšomis ir atskirų žmonių iniciatyva. Tegul didėja draugijos lėšos, kol atsiras proga stipriau jai intelektualiai pasireikšti. Konkrečiai, reiktų prašyti valdybą surasti naujų būdų rinktis draugijos nariams, kad galima būtų, kad ir po mažiau, bet dažniau susitelkti ir svarstyti teisinio gyvenimo klausimus. Tada ir „Teisei“ lengviau atsirastų naujų bendradarbių. Tada draugija, gal, daugiau net naujų leidinių galėtų išleisti — originalinių ar verstinių. Tokie pobūviai padėtų pakelti atskiro teisininko intelektualinį lygį, kas yra viso kolektyvo garbės klausimas. Draugijos patalpose pageidautina rasti naujosios užsienio teisinės literatūros, kurios negali įsigyti atskiri asmenys.

P. Milčinskas prašo suteikti žinių apie draugijos knygyną.

P. Byla — vald. knygininkas — praneša, kad iš viso knygyne tėra apie 15 suaukotų knygų, o šiaip, knygynas nepapildomas naujomis knygomis.

P. Bieliackinas pastebi, kad turėti patalpą, savotišką teisininkų klubą, nėra draugijos tikslas. Jos tikslas yra sekti mūsų įstatymų plėtrą. Reiktų, kad valdyba pasirūpintų gauti ruošiamų įstatymų projektus ir juos pateiktų, kaip medžiagą, susirinkimų diskusijoms. Tam reikalui valdyba galėtų pakviesti atskirą referatų komisiją.

c) Valdybos žodis.

Valdybos vardu atsako e. pirmininko pareigas p. Butkys. Kad saldo nemažėja, pastebėjusi ir valdyba. Buvo kilęs sumanymas paskelbti teisinių rašinių konkursą ir tam reikalui paskirti premijų. Bet susilaikyta. Galima bus kitaip sunaudoti turimas lėšas, gal, padažninant „Teisę“ ir p. Posėdžiavusi valdyba daug daugiau, negu yra protokoluotų posėdžių. Protokoluojami tik tie posėdžiai, kuriuose yra kas nors nutarta. Jei posėdžiai pasibaigdavo, pasiinformavus ar ką pasvarsčius, jie nebūdavo protokoluojami. Valdyba negalėjusi siųsti savo narių į skyrių susirinkimus, kadangi skyriai nesiunčia iš anksto pranešimų. Paskutiniame visuotiniame susirinkime iškelti pageidavimai buvo visi apsvarstyti. Daugumas jų nebuvo įvykdyta, bet tai tik todėl, kad susiduriama su nenugalimais sunkumais, pvz., patalpos įsigijimo klausimu. Referatų komisija ateityje galėtų palengvinti valdybos darbą.

d) Balsavimas.

Vienam susilaikius, niekam nebalsavus prieš ir likusiems balsavus už, susirinkimas priėmė pateiktą veikimo apyskaitą.

II. 1939 m. sąmatos ir veikimo plano priėmimas.

Draugijos iždininkas p. Z. Toliušis pateikia 1939 m. sąmatos projektą, kuriuo numatoma turėti 15.900 Lt pajamų ir tiek pat išlaidų. Naujai val-

dybai teksią laikytis jau tradicija virtusio veikimo plano, gal, tik jį kiek pagyvinant ir paintensyvinant.

P. Navasaitis siūlo paieškoti būdų, kad 1939 m. galima būtų duoti „Teisininkų Kalendorių“ priedu „Teisės“ prenumeratoriams.

P. Milčinskas atkreipia dėmesį į tai, kad, gal, nereiktų skelbti rašinių konkurso, nes būsią ir nesveikų varžybų ir dalis autorių būsią be reikalo apkrauti darbu. Geriau planingai parinkti verstinius veikalus ir susitarti su vertėjais kiekvieno atskiro veikalo reikalu. Panašiai reiktų tartis ir su originalinių veikalų autoriais.

Niekam nepasisakius prieš, veikimo planas ir sąmata priimti, pavedant naujai valdybai apsvarstyti iškeltus pasiūlymus.

III. Valdybos, revizijos komisijos ir garbės teismo rinkimai.

Visų pirma viešu balsavimu išrinkta balsams skaičiuoti komisija iš p. p. Uogintienės, Stankevičiūtės ir Naujoko.

Į valdybą slaptu balsavimu išrinkti p. p. Z. Toliušis, Butkys, Byla, Brazinskas ir Stankevičius. Kandidatais — p. p. Jablonskis, Milčinskas ir Bieliackinas.

Į revizijos komisiją slaptu balsavimu išrinkti p. p. Purėnienė Sugintas ir Baltūsis. Kandidatais — p. p. Mataitis ir V. K. Čepas.

Į garbės teismą slaptu balsavimu išrinkti p. p. Ciplijauskas, Tumėnas ir Sleževičius. Kandidatais — p. p. S. Leonas ir M. Čepas.

IV. Sumanymai.

P. Purėnienė pageidauja, kad draugijos nariams būtų suruoštos ekskursijos į kalėjimus ir į darbo stovyklą.

P. Tumėnas nurodo, kad draugijos patalpos klausimas galėtų būti nesunkiai išsprendžiamas, jeigu galima būtų pasinaudoti esamomis teismo įstaigų patalpomis, kurios būna užimtos tik iki 14 valandos. Draugija jomis naudotųsi, be abejo, tik popietinėmis valandomis.

P. Navasaitis pageidauja, kad būtų įtaisyta draugijos turtų knyga, į kurią būtų surašyti visi neišparduoti draugijos leidiniai. Tada paaiškėtų, ar nereiktų išleistas knygas ir „Teisės“ komplektus perkainoti, kad jie pasidarytų lengviau įperkami.

P. Z. Toliušis pareiškia, kad leidinių kainų neverta atpiginti, nes, vis vien, naujų pirkėjų mažai teatsiras. Tas, kam rūpi kuris klausimas, ieškos atitinkamos knygos ir mokės vertą kainą.

P. Milčinskas siūlo prie „Teisės“ žurnalo leidžiamų sprendimų numeraciją tęsti ne penkmečiais, bet iki pasiekiant tam tikrą skaičių, pvz., 500 ar 1000.

Nebeatsirandant daugiau norinčių iškelti naujų sumanymų, susirinkimo pirmininkas 20 val. 30 min. uždarė susirinkimą.

——/——

Žinios apie bylų eigą.

I. Bylų eiga Vyr. Tribunole ir jo Klaipėdos skyriuje 1938 met.

Bylų rūšys	Liko bylų neišspręs- ligi 1938 sausio 1 d.					Įstojo naujų					Išspręsta					Liko bylų neišspręstų ligi 1939 sausio 1 d.				
	II inst.		III inst.		Viso	II inst.		III inst.		Viso	II inst.		III inst.		Viso	II inst.		III inst.		Viso
	Apel.	Kitok.	Kasac.	Kitok.		Apel.	Kitok.	Kasac.	Kitok.		Apel.	Kitok.	Kasac.	Kitok.		Apel.	Kitok.	Kasac.	Kitok.	
Civilinių	—	—	115	17	132	—	—	806	499	1305	—	—	841	488	1329	—	—	80	28	108
Baudžiamųjų ..	—	—	415	8	423	—	—	854	183	1037	—	—	635	181	816	—	—	634	10	644
Viso ..	—	—	530	25	555	—	—	1660	682	2342	—	—	1476	669	2145	—	—	714	38	752
Klaipėdos Krašto Skyrius.—																				
Civilinių	—	—	18	108	126	—	—	39	331	370	—	—	47	270	317	—	—	10	169	179
Baudžiamųjų ..	—	—	2	24	26	—	—	100	94	194	—	—	99	80	179	—	—	3	38	41
Viso ..	—	—	20	132	152	—	—	139	425	564	—	—	146	350	496	—	—	13	207	220

II. Bylų eiga Apeliaciniuose Rūmuose 1938 metais.

Bylų rūšys	Liko bylų neišspręstų ligi 1938 sausio 1 d.				Įstojo naujų bylų				Išspręstų				Liko bylų neišspręstų ligi 1939 sauso 1 d.			
	I inst.	II inst.	Kitokių	Viso	I inst.	II inst.	Kitokių	Viso	I inst.	II inst.	Kitokių	Viso	I inst.	II inst.	Kitokių	Viso
Civilinių	—	38	17	55	—	22	63	85	—	32	58	90	—	28	22	50
Baudžiamųjų ..	15	427	7	449	46	1000	543	1589	43	818	547	1408	18	609	3	630
Viso ..	15	465	24	504	46	1022	606	1674	43	850	605	1498	18	637	25	680

III. Bylų eiga Didž. Lietuvos Apygardų Teismuose 1938 metais.

Apygardos	Bylos	Liko bylų neišspręstų ligi 1938 m. sausio. m. 1 d.			Įstojo naujų bylų			Išspręsta			Liko bylų neišspręstų ligi 1939 m. sausio m. 1 d.		
		I inst.	II inst.	Viso	I inst.	II inst.	Viso	I inst.	II inst.	Viso	I inst.	II inst.	Viso
Kauno	Civilinių	46	1493	1539	44	3391	3435	80	2872	2952	10	2012	2022
	Baudžiamųjų ..	593	4256	4849	1044	3589	4633	1115	4828	5943	522	3017	3539
	Viso ..	639	5749	6388	1088	6980	8068	1195	7700	8895	532	5029	5561
Šiaulių	Civilinių	52	1431	1483	9	2737	2746	27	2876	2903	34	1292	1326
	Baudžiamųjų	392	2049	2441	822	2873	3695	687	2429	3116	527	2493	3020
	Viso ..	444	3480	3924	831	5610	6441	714	5305	6019	561	3785	4346
Panevėžio	Civilinių	1	805	806	3	1585	1588	1	1573	1574	3	817	820
	Baudžiamųjų	176	1135	1311	497	1835	2332	539	2300	2839	134	670	804
	Viso ..	177	1940	2117	500	3420	3920	540	3873	4413	137	1487	1624
Marijampolės	Civilinių	1	205	206	8	1179	1187	5	1127	1132	4	257	261
	Baudžiamųjų	140	1108	1248	424	1610	2034	406	1745	2151	158	973	1131
	Viso ..	141	1313	1454	432	2789	3221	411	2872	3283	162	1230	1392
Viso	Civilinių	100	3934	4034	64	8892	8956	113	8448	8561	51	4378	4429
	Baudžiamųjų	1301	8548	9849	2787	9907	12694	2747	11302	14049	1341	7153	8494
	Viso ..	1401	12482	13883	2851	18799	21650	2860	19750	22610	1392	11531	12923

IV. Bylų eiga Apylinkės Teismuose 1938 metais.

Apylinkės Teismo pavadinimas / Apygarda	Liko neišspręstų bylų 1938 metų sausio 1 d.			Pradėta naujų bylų			Baigta bylų			Liko nebaigtų bylų 1939 m. sausio m. 1 d.		
	Civil.	Baudž.	Viso	Civil.	Baudž.	Viso	Civil.	Baudž.	Viso	Civil.	Baudž.	Viso
Kauno Apygarda:												
1. Alytaus	480	423	903	2657	5202	7859	2786	5026	7812	351	599	950
2. Grinkiškio ..	164	110	274	979	1109	2088	909	1050	1959	234	169	403
3. Jurbarko	73	35	108	1114	1209	2323	1122	1196	2318	65	48	113
4. Kaišiadorių ..	295	373	668	907	1409	2316	953	1547	2500	249	235	484
5. Kauno	3128	2772	5900	12691	18127	30818	12680	18286	30966	3139	2613	5752
6. Kėdainių	248	187	435	1129	1453	2582	1104	1392	2496	273	248	521
7. Raseinių	200	220	420	1639	1844	3483	1740	1968	3708	99	96	195
8. Širvintų	226	226	452	484	755	1239	619	837	1456	91	144	235
9. Trakų	145	105	250	924	1741	2665	933	1751	2684	136	95	231
10. Ukmergės ..	591	392	983	1459	2035	3512	1673	2136	3809	377	309	686
11. Vilkijos	157	140	297	1031	1905	2936	1113	1961	3074	75	84	159
12. Želvos	100	78	178	587	878	1465	615	906	1521	72	50	122
V i s o ..	5807	5061	10868	25601	37685	63286	26247	38056	64303	5161	4690	9851
Šiaulių Apygarda:												
13. Joniškio	248	118	366	1391	1489	2880	1411	1501	2912	228	106	334
14. Kelmės	376	315	691	1307	1540	2847	1329	1559	2888	354	296	650
15. Kretingos	111	84	195	1475	2206	3681	1469	2176	3645	117	114	231
16. Pakruojo	109	114	223	757	848	1605	735	875	1610	131	87	218
17. Mažeikių	203	94	297	1032	1338	2370	1073	1377	2450	162	55	217
18. Žem. Naum. ..	212	154	366	971	1201	2172	989	1127	2116	194	228	422
19. Papilės	250	210	460	899	1311	2210	987	1400	2387	162	121	283
20. Plungės	129	143	272	832	962	1794	796	954	1750	165	151	316
21. Radviliškio ..	110	53	163	837	923	1760	795	918	1713	152	58	210
22. Rietavo	134	150	284	798	1136	1934	787	1140	1927	145	146	291
23. Sėdos	406	107	513	829	1117	1946	830	1113	1943	405	111	516
24. Skaudvilės ..	263	208	471	1082	1346	2428	1146	1337	2483	199	217	416
25. Skuodo	72	58	130	1001	964	1965	1005	983	1988	68	39	107
26. Šiaulių	321	231	552	3146	4130	7276	3080	4141	7221	387	220	607
27. Šilalės	441	56	497	1183	1513	2696	1334	1398	2732	290	171	461
28. Tauragės	251	99	350	1217	1620	2837	1246	1521	2767	222	198	420
29. Telšių	362	532	894	1229	1605	2834	1250	1719	2969	341	418	759
30. Varnių	145	87	232	771	869	1640	799	857	1656	117	99	216
V i s o ..	4143	2813	6956	20757	26118	46875	21061	26096	47157	3839	2835	6674
Panevėžio Apyg.:												
31. Anykščių	86	53	139	862	1402	2264	851	1402	2253	97	53	150
32. Biržų	232	143	375	1070	1007	2477	1145	1447	2592	157	103	260
33. Dusetų	212	124	336	550	644	1194	570	680	1250	192	88	280
34. Kupiškio	75	34	109	1169	1970	3139	1188	1992	3180	56	12	68
35. Molėtų	170	104	274	768	1145	1913	765	1093	1858	173	156	329
36. Panevėžio ..	452	420	872	2903	4239	7142	2901	4157	7058	454	502	956
37. Pasvalio	402	142	544	874	812	1686	975	767	1742	301	187	488
38. Rokiškio	293	220	513	1679	2541	4220	1636	2588	4224	336	173	509
39. Utenos	102	36	138	1516	2112	3628	1433	2061	3494	185	87	272
40. Vabalninko ..	47	17	64	447	496	943	447	500	947	47	13	60
41. Zarasų	482	197	679	574	904	1478	752	832	1584	304	269	573
V i s o ..	2553	1490	4043	12412	17672	30084	12663	17519	30182	2302	1643	3945
Marijampolės Ap.:												
42. Kalvarijos ..	42	33	75	798	1083	1881	751	1077	1828	89	39	128
43. Kazlų Rūdos	25	29	54	524	1308	1832	533	1320	1853	16	17	33
44. Kybartų	124	232	356	567	931	1498	567	981	1548	124	182	306
45. Marijampolės	137	174	311	1518	2790	4308	1446	2829	4275	209	135	344
46. Kud. Naum. ..	81	94	175	729	866	1595	707	877	1584	103	83	186
47. Prienų	182	123	305	798	1349	2147	861	1347	2208	119	125	244
48. Seinų	337	210	547	669	1073	1742	704	1128	1832	302	155	457
49. Seirijų	153	95	248	799	1227	2026	846	1245	2091	106	77	183
50. Šakių	167	127	294	1149	1112	2261	1142	1117	2259	174	122	296
51. Vilkaviškio ..	87	138	225	1102	1038	2140	1076	1040	2116	113	136	249
V i s o ..	1335	1255	2590	8653	12777	21430	8633	12961	21594	1355	1071	2426
Visose Apygardose	13838	10619	24457	67423	94252	161675	68604	94632	163236	12657	10239	22896

V. Tardytojų 1938 metų bylų eigos žinios.

Eil. Nr.	Tardytojai	Liko bylų nebaigtų 1938 m. sausio mėn. 1 d.	Viso per metus buvo bylų	Baigtų bylų	Liko bylų nebaigtų 1939 m. sausio mėn. 1 d.
1	Ypatingojo Tard. Krulicko	3	9	12	—
2	„ „ Navicko	—	23	17	5
3	„ „ Vasiliausko ..	5	8	12	1
	Viso	8	40	41	6
	Kauno Apygarda				
4	Apygardos Tard. Balvočiaus	1	18	17	—
5	„ „ Buroko	5	3	4	4
6	„ „ Ciglerio	2	16	14	4
7	„ „ Krygerio	5	1	2	4
8	„ „ Lurje	2	12	11	3
9	„ „ Riboko	2	17	13	6
10	„ „ Zimano	2	4	3	3
11	„ „ Žalio	2	4	2	4
	Apylinkės Tardytojai				
12	Alytaus I	7	179	181	5
13	Jurbarko	11	94	92	13
13	Aukštadvario	13	143	149	7
15	Kaišiadorių	11	134	130	15
16	Kauno I	12	193	178	27
17	Kauno II	14	99	104	9
18	Kauno III	17	226	204	39
19	Kauno IV	27	188	187	28
20	Kauno V	42	211	216	36
21	Kauno VI	15	159	161	13
22	Kėdainių	27	240	237	30
23	Merkinės*)	10	10	12	8
24	Raseinių	18	145	159	4
25	Ukmergės I	6	188	185	9
26	Ukmergės II	11	135	139	7
	Viso	262	2419	2400	278
	Šiaulių Apygarda				
27	Apygardos Tard Klaipėdoje	15	30	37	8
28	„ „ Šiauliuose	5	19	16	8

*) Merkinės Tard. Kamera nuo 1938 m. kovo mėn. 1 d. panaikinta.

Eil. Nr.	Tardytojai	Liko bylų nebaigtų 1938 m. sausio mėn. 1 d.	Viso per metus buvo bylų	Baigtų bylų	Liko bylų nebaigtų 1939 m. sausio mėn. 1 d.
29	Apylinkės „ Joniškio	16	216	220	12
30	„ „ Kelmės	12	167	158	21
31	„ „ Kretingos	43	359	372	30
32	„ „ Kuršėnų	41	171	188	24
33	„ „ Mažeikių	24	178	195	7
34	„ „ Šiaulių I	22	438	383	77
35	„ „ Šiaulių II	56	179	205	30
36	„ „ Šilalės	9	207	176	40
37	„ „ Tauragės	61	247	279	29
38	„ „ Telšių	29	294	279	44
	Viso	333	2505	2508	330
	Panevėžio Apygarda				
39	Apygardos Tard. Šiauliuose	9	12	14	7
40	Apylinkės „ Biržų	11	137	117	31
41	„ „ Kupiškio	22	151	149	24
42	„ „ Panevėžio I	45	174	160	59
43	„ „ Panevėžio II	43	157	175	25
44	„ „ Pasvalio	14	110	121	3
45	„ „ Rokiškio	20	159	146	33
46	„ „ Utenos I	12	154	151	15
47	„ „ Utenos II	20	140	149	11
48	„ „ Zarasų	28	136	131	33
	Viso	224	1330	1313	241
	Marijampolės Apygarda				
49	Apygardos Tard. Marijampolėje	3	10	11	2
50	Apylinkės „ Alytaus II	17	199	204	12
51	„ „ Marijampolės I	7	196	197	6
52	„ „ Marijampolės II	7	224	217	14
53	„ „ Kud. Naumiesčio	11	93	99	5
54	„ „ Šakių	11	108	102	17
55	„ „ Vilkaviškio	19	170	166	23
56	„ „ Seinų	25	84	99	10
	Viso	100	1084	1095	89
	Visose Apygardose	927	7378	7357	944

Civilinės teisės anketa.

1937 m. sausio 30 d. L. Teisininkų Dr-jos visuotiniame susirinkime P. Stravinskas nurodė, kad Lietuvos civilinės teisės kodifikacija, kuri jau Valstybės Taryboje dirbama, reikalaujanti plačiųjų mūsų teisininkų sluoksnių gyvo pritarimo ir mokslinės paramos. Jis pasiūlė Teisininkų Dr-joje įsteigti sekciją rengiamojo Lietuvos Civilinio Kodekso teisinei medžiagai rinkti. Prof. P. Leonui pasiūlius, buvo nutarta P. Stravinsko sumanymą perduoti Dr-jos Valdybai apsvarstyti („Teisė" 1937 m., 37 nr., 153—154 p.).

Dr-jos valdyba, vykdydama visuotinio susirinkimo nutarimą, sudarė sekciją (komisiją) civilinės teisės klausimams nagrinėti. Sekcijos pirmininku išrinktas Vyr. Tribunolo Teisėjas Č. Butkys, nariai — prof. K. Šalkauskis ir adv, S. Bieliackinas. Civilinės teisės komisija pradžioje nutarė pasitenkinti parengdama teisininkams atsišaukimą — anketą dėl civ. kodekso projekto („Teisė" 1938 m., 41 nr., 145 p.).

Svarbiausias anketos tikslas — surinkti visų teisininkų praktikų nuomones dėl veikiančiųjų įstatymų trūkumų ir jų pageidavimus bei nurodymus, kaip šie klausimai turėtų būti sutvarkyti.

Anketa buvo išsiuntinėta drauge su „Teisės" 38 nr. Atsakymai turėtų būti atsiųsti **ne vėliau kaip iki 1939 m. birželio 1 d.** Tuo būdu ligi nustatyto termino liko, palyginti, nedaug laiko.

Netenka abejoti, kad visi teisininkai pritarė sakytajai anketai. Bet to dar per maža. Labai svarbu, kad į anketą būtų laiku ir tinkamai atsakyta. Būtų gera, jei Teisininkų Dr-jos Valdyba rastų būdų, kad civilinės teisės anketa būtų sėkmingai įvykdyta.

Al. M.

—/—

Juridinės literatūros naujienos.

Recenzijos

1. J. Lappo. **1588 metų Lietuvos Statutas.** *II tomas. Tekstas. XLVIII+516 p. Kaunas, 1938 m. Švietimo Ministerijos Knygų Leidimo Komisijos leidinys Nr. 497.*

„Teisės" Nr. 39 (360—362 p.) buvo trumpai apžvelgtas J. Lappos veikalo I t. (1 ir 2 d.). Tame tome yra Statuto tyrinėjimas. Antrame veikalo tome yra išleistas kritiškai išžiūrėtas Statuto tekstas. Reikalas turėti tokį tekstą buvo jau visiškai pribrendęs. Viena, visi Trečiojo Lietuvos Statuto leidimai jau yra pasidarę bibliografinė retenybė. Antra, nė vienas tų leidimų neduoda visai tikslaus Statuto teksto. Šiuo atžvilgiu išimties nesudaro nė pirmas, originalinis Statuto leidimas, atspaustas 1588 m. Vilniuje, Mamoničių spaustuvėje. Mat, jau seniai buvo pastebėta, kad tarp to leidimo atskirų egzempliorių yra skirtumų, keičiančių atskirų Statuto nuostatų prasmę. J. Lappos nuomone, tai pasidarę todėl, kad lygia greta buvo renkamos ir spaudžiamos kelios to paties leidimo serijos. Pagal pastebėtus

skirtingumus pirmojo leidimo užsilikusius egzempliorius J. Lappo suskirstė trimis grupėmis („nabory").

1588 m. Statuto tiksliam tekstui nustatyti veikalo autorius ištyrė pirmojo jo leidimo 34 egzempliorius. To tyrimo būdai ir eiga smulkiai išdėstyti veikalo pratarmėje. Dabar mums pateikto leidimo pagrindan yra padėtas buv. Maskvos Istorijos Draugijos („Moskovskoje Obščestvo Istorii i Drevnostej Rossijskich") Statuto egzemplioriaus tekstas.

Naujo leidimo uždavinys yra duoti teisingą 1588 m. Statuto tekstą. Bet čia turėta galvoje to Kodekso istorinio ir istoriškai teisinio tyrinėjimo tikslai. Naujas Statuto leidimas nėra skirtas filologiniam tyrinėjimui. Todėl senosios grafikos ypatumai jame nėra pažymėti. Senasis Kirilinis šriftas pakeistas naujuoju rusų šriftu. Kai kurios senosios raidės („jusai", „zielo", „zemlia" ir t. t.) pakeistos atitinkamomis naujomis rusų raidėmis. Raidiniai Kirilinio rašto skaičių ženklai pakeisti arabiniais skaitmenimis. Senojo rašto sutrumpinimai (vadinamosios abreviatūros) gražinti, „titlai" (sutrumpinimų ženklai) atidengti, raidės, atspaustos viršum teksto eilučių („vzmioty"), nukeltos į raidžių eilutes, į tinkamas vietas. Aišku, kad visa tai tik palengvina teksto skaitymą, o jo tikslumo nesumažina. Statuto kalba palikta sena. Skyrybos ženklai sužymėti ne taip, kaip senajame Statuto leidime, bet pagal teksto prasmę.

Leidimo autorius pažymi, kad imasi sau atsakomybę už Statuto nuostatų ir žodžių teisingą pateikimą. Leidimo autoriaus archeografinis prityrimas, jo ilgas bei kruopštus darbas ir jo nuoširdus atsidėjimas Lietuvos istorijos tyrinėjimams sudaro tvirtą laidą, kad mums yra pateiktas teisingas ir patikimas Statuto tekstas. Tuo tarpu galima būtų pareikšti rezervą dėl skyrybos ženklų, nes, sužymint tuos ženklus „pagal teksto prasmę", jau įžengiama į teksto interpretavimo sritį. Lietuvos Statutas dar nėra pakankamai ištirtas istoriniu ir teisiškai dogminiu atžvilgiais. Todėl, taip žymint skyrybos ženklus, nelengva išvengti kai kurių netikslumų. Bet, kita vertus, reikia turėti galvoje, kad šitą darbą yra atlikęs gilus Lietuvos senovės įstatymų ir teisinių aktų žinovas. Tada lengvai suprasime, kad, sužymėdamas skyrybos ženklus pagal teksto prasmę, jis bus daug prisidėjęs prie Lietuvos Statuto teisinių normų išryškinimo.

Parengęs naują 1588 m. Lietuvos Statuto leidimą, J. Lappo didžiai nusipelnė Lietuvos teisės istorijos mokslui ir jo dėstymui mūsų universitete. Bet ir dar vienu atžvilgiu to leidimo pasirodymas gali būti labai reikšmingas. Turiu galvoje ruošiamą naują Lietuvos Civilinį Statutą. Savaime suprantama, kad naujas mūsų Statutas turėtų sudaryti mūsų teisės istorijos organišką grandį. Todėl iš 1588 m. Lietuvos Statuto reikėtų kruopščiai atrinkti tuos civilinės teisės nuostatus, kurie yra būdingi mūsų tautos teisinei sąmonei ir kurie galėtų tikti net ir pakitėjusioms gyvenimo aplinkybėms. Kritiškai išžiūrėtas Statuto tekstas tą darbą žymiai palengvins. Žinoma, čia reikalingas didžiausias nuosaikumas. Naujas mūsų Civilinis Statutas, nenutraukdamas ryšių su praeitimi, vis tik, savo pagrindinėmis linijomis turėtų rikiuotis į mūsų tautos ateitį, bet ne į praeitį.

Baigdamas apžvalgą, dar norėčiau pareikšti pageidavimą, kad 1588 m. Lietuvos Statutas būtų išverstas į lietuvių kalbą. Tai padarytų jį labiau

prieinamą platesniems teisininkų sluoksniams ir kartu pastūmėtų pirmyn jo nuostatų aiškinimo darbą. Taip pat pravartų pagalvoti ir apie Statuto išvertimą į kurią Vakarų Europos kalbą — naują arba senąją. Tai padarytų jį prieinamą Vakarų Europos mokslui. Gal, tinkamiausia būtų išversti jį į lotynų kalbą. Viena, tą kalbą gerai moka, tur būt, visi teisės istorikai. Antra, Lietuvos Statutas išleistas tais laikais, kai Vakarų Europos jurisprudencijoje vyravo lotynų kalba. Lotynų kalbos vertimas suteiktų jam tam tikrą jo gadynės koloritą. Kadangi Antrasis 1566 m. Lietuvos Statutas yra išverstas į lotynų kalbą, tai ir Trečiojo Statuto lotynų kalbos vertimas nesudarytų ypatingų sunkumų.

Al. M.

2. Vera Figner. **Kai gyvenimo laikrodis sustoja.** *Išvertė Juozas Jurginis. „Mokytojų knygyno" leidimas. 1938 m.*

Autorė rašo apie savo 20 metų kalinimą Šliselburgo tvirtovėj.

Apie Šliselburgo tvirtovę jau 1906 m. buvo rašęs V. Vladimirovas savo veikale *„Očerki sovremenych kazniej"*; ten jis aprašė įvykdymą mirties bausmių Balmašovui, nužudžiusiam vid. reikalų ministerį Sipiaginą, ir Kaliajevui, įvykdžiusiam teroristinį aktą prieš did. kunig. Sergijų Aleksandrovičių. Tą tvirtovę 1909 m. aprašė ir A. S. Prugavinas savo veikale *„V kazematach"*. Nuo 1884 iki 1902 metų ten kalėjo 58 kaliniai, jų skaičiuje ir autorė; nuo 1902 iki 1905 m. — 13 kalinių, t. y., kada iš ten išėjo paskutiniai vadinamieji rusų „narodnavolcai".

1884. X. 12 d. autorė iš Petro ir Povilo tvirtovės buvo nugabenta į Šliselburgą ir ten iškalėjo iki 1904. IX. 29 d. Autorė buvo nuteista 14 „narodnavolcų" byloje.

Tvirtovėje buvo 40 kamerų; į jų vieną, būtent, į 26 nr. pasodino ir autorę. Autorės žodžiais, „kiekvienas, žvilgterėjęs į šitą vienutę, neišvengtų nepamanęs, jog tai karstas". Ji čia tapo jau ne Figner, bet tik numeriu. Kaliniams tam tikromis valandomis buvo leista pasivaikščioti. Vaikščiodavę pavieniui ir tik 1896 m. „už gerą elgėsį" ji gavo pasivaikščiojimo draugę — Ludmilą Volkenštein. Pavasarį joms duodama tvirtovės darže net po dvi lysves. „Pasirodymas jaunų diegelių, pirmasis žalumas mūsų lysvėse teikė, sako autorė, mums neapsakomą malonumą ir kai vasarą pražydo pirmosios gėlės, mes plyšome džiaugsmu, kaip maži vaikai". Taip yra išsiilgęs kalinys gamtos grožybių.

Kalėjime bebūdamas, žmogus negali apsieiti be ryšių su kitais kaliniais, nes „visiškai nebeldžia tik pamišę". Už tuos beldimus sargyba smarkiai bausdavo, bet ir tas nieko nepadėdavo, nes tada „pačiu baisiausiu kankinimo įrankiu kalėjime būtų — tyla".

Penktais kalinimo metais šlisburgiečiai gavo popieriaus — tai buvo reikšmingas įvykis, — sako autorė. Buvo kalėjime ir biblioteka, bet su senomis nuobodžiomis knygomis, kurių kaliniai inteligentai nelabai norėjo skaityti. Jų turimos mokslo ir politikos knygos tvirtovės administracijos

iš jų buvo atimtos ir tik vėliau gerojo tos tvirtovės v-ko Hangardto dėka vėl pasirodė kalėjime.

Pagaliau, leido kaliniams rašyti saviesiems ir gauti iš jų ir laiškus, bet „tik du kartu per metus". „Nežinau, kaip kitiems, sako autorė, bet man malonu matyti artimųjų rašyseną. Kai tik aš metu žvilgsnį į gautą laišką mano galvoj tuojau iškyla išviršinis autoriaus vaizdas, o asociacijos keliu esminiais savo bruožais — ir dvasinis jo atspindys. Laiškai, rašyti mašinėle, tampa beveidžiai".

1893—1894 m. buvo prie tvirtovės įsteigtos dirbtuvės. „Mūsų dirbiniai, kaip inteligentiškų žmonių dirbiniai pasižymėdavo grožiu", nors „anksčiau nė vienas neturėjo rankoj nei kalto, nei oblio".

1903 m. jos motinos prašymo dėka, jos buvo pasigailėta, ir ji turėjo baigti kalėti 1904. IX. 28 d., t. y., po 20 mėnesių išeis iš tvirtovės. Ji tąja būsimąja laisve nesidžiaugė, nes „Laisvė mums ateina per vėlai". Tvirtovėje viso lieka tik 9 kaliniai. Atsisveikindama su jais, ji galvojo tik „apie vietą, apie šį akmeninį maišą, kuriame tiek metų kankinaus, o negalvojau apie gyvuosius žmones, kurie dar lieka kankintis".

Pagaliau, ji vėl Petro ir Povilo tvirtovėje, iš kur ji prieš 20 metų išėjo, „palikusi visas viltis". Ten jai leidžiama pasimatyti su broliu ir seserimis. „Ir čia stovėjau aš, sako autorė, kaip Dikenso romane beprotė senutė, apsirengusi sudriskusiais juodais drabužiais, jau prieš daug metų sulaikiusi laikrodžio rodyklę ties skaitmeniu XII".

Iš tos tvirtovės ją ištrėmė į Archangelsko gub. 1906 m., gavusi progą, ji išvyksta į užsienį, kur ir išgyveno beveik 8 metus. Paryžiuje ji įsteigė komitetą, kuris rūpinosi rusų politiniais kaliniais. Apie rusų kalėjimus ji laikė paskaitas Anglijoje, Belgijoje, Šveicarijoje ir kituose šalyse. Jos brošiūros buvo išverstos į vokiečių, prancūzų, italų ir rumunų kalbas. Did. karui prasidėjus, ji sugrįžo į Rusiją, bet buvo apgyvendinta Žem. Naugarde ir palikta policijos priežiūroje. 1916 m. ji sugrįžo į Petrapilį. 1917 m. rusų revoliucijai įvykus, ji buvo išrinkta amnestijos komisijos pirmininke. Dabar, jau eidama 80 metus, ji dar tebedirba Sovietų Rusijos kultūrinį darbą.

Savo pergyvenimus, išėjusi iš tvirtovės, ji aprašė septynių tomų knygoje **„Po Šliselburgo"**; savo biografiją ir revoliucinį veikimą ji aprašė knygoje **„Laisvė arba mirtis"**.

Minėdama kitus Šliselburgo kalinius, ji pamini ir du lietuvius, būtent: Liudviką, Tomo s., Janovičių, Kauno gub. turtingų dvarininkų sūnų — studentą (116—117 p.) ir S. D. Lukoševičių (118 p.) — studentą gamtininką.

Atsiminimai parašyti vaizdžiai; juose daug įdėta sielos ir gilių pergyvenimų. Reikia atsimint, kad autorė ne buvo šaip jau kalinė — ji buvo Šveicarijoje išėjusi med. gydytojos mokslus, mokanti svetimas kalbas ir šiaip inteligentė moteris. Norintiems arčiau pažinti, nors jau ir senokų laikų kalėjimus ir kalinius, knyga yra skaitytina, nes, tik sulyginę praeitį su dabartimi, galėsime pamatyti, ar mes einame progreso, ar regreso keliu.

Rom. Burokas.

3. **Gimtasai Kraštas.** Leidžia Šiaulių Kraštotyros Draugija. Redaktorius P. Bugailiškis. Prenumerata — metams 5 Lt.

Šiaulių Apygardos Teismo Skyriaus pirmininko P. Bugailiškio iniciatyva 1927.V.15 buvo įsteigta Šiaulių Kraštotyros Draugija. P. Bugailiškio vadovaujama, Dr-ja per palyginti trumpą laiką nudirbo daug darbų gimtojo krašto praeičiai ir dabarčiai, jo gamtai ir kultūrai pažinti, o taip pat jo senovės liekanoms ir istorinei medžiagai apsaugoti. Dr-jos nuveikti darbai yra trumpai suminėti jos 1938 m. išleistame „Šiaulių Metraštyje 1918—1938" (84—86 p.). Savo tikslams pasiekti ir apskritai visam Lietuvos kraštotyros darbui plėsti ir derinti Dr-ja 1934 m. pradėjo leisti specialų kraštotyros organą „Gimtąjį Kraštą", kurio ligšiol yra išėję 20 numerių. Šiais metais sueina 5 metai nuo to žurnalo pirmojo numerio pasirodymo.

„Gimtojo Krašto" turinį sudaro šie nuolatiniai skyriai: 1) kraštotyros bendrieji reikalai, 2) muziejai, 3) mūsų istoriniai paminklai ir praeities medžiaga, 4) etnografija ir liaudies menas, 5) mūsų gamta ir geografija, 6) turizmas ir iškylavimas, 7) kronika, bibliografija, informacijos.

Per keletą metų laikraštis sutelkė nemažą, apie 50 bendradarbių kolektyvą, kurie apsčiai pateikė įvairių straipsnių, studijų, aprašymų. Be visos eilės metodologinio ir organizacinio pobūdžio straipsnių, laikraštyje teikiama daug kruopščiai surinktos medžiagos apie mūsų tautos, ypač liaudies medžiaginę ir dvasinę kultūrą. Randame čia visą eilę straipsnių ir apie mūsų tautos teisinius papročius (P. Bugailiškio, L. Nezabitauskio, J. Baldausko, B. Buračo ir kt.). Ypač pažymėtinas P. Bugailiškio straipsnis apie dorovinių prasižengimų baudžiamuosius papročius (1938 m., 1—2 Nr., 265—267 p.). Jame panaudota medžiaga iš Liet. Teisininkų Dr-jos Šiaulių Skyriaus 1937.X.25 anketos (apie papročių teisę) atsakymų. Reikia tikėti, kad bus taip pat paskelbti tos anketos daviniai ir iš civilinės teisės srities. Tai ypač aktualu dabar, kai ruošiama Civilinio Statuto projektas. Bet čia kyla mintis, ar toji kruopščiai paruošta, 105 klausimų, anketa neturėtų būti plačiau paskleista. Platesniu mastu suorganizavus, paskleidus ir išgarsinus tą anketą, būtų galima žymiai daugiau surinkti paprotinės medžiagos. Nereikia išleisti iš akių, kad ir Lietuvių Tautosakos Archyvas renka teisės paprotinę medžiagą (plg. to Archyvo 1936 m. išleistą „Tautosakos Rinkėjo Vadovą" 8—9, 55, 63—64 ir kit. p.).

Baigdamas apžvalgą, laikyčiau mano rašinio tikslą pasiektą, jei mūsų teisininkai, arčiau susipažintų su „Gimtojo Krašto" varomu darbu, jį visaip paremtų ir jei L. Teisininkų Dr-ja platesniu mastu suorganizuotų ir suaktyvintų teisės paprotinės medžiagos rinkimą.

Al. M.

4. O. O. Gruzenberg. **Vakar.** *Atsiminimai (rusų kalba). Paryžius, 1938 m.*

Įžymus rusų advokatas, dabar emigrantas, p. Gruzenbergas parašė savo atsiminimus.

Tam, kas netarnavo rusų teismuose, tam, kas nepažinojo buv. rusų teistdarystės pagrindų — ji, gal, atrodys nebereikalinga skaitymo. Taip

maną klystų; ten raudona gija eina tų buv. rusų teismų kilnumas, jų Temidos tarnų kuklumas, sąžiningumas, dalyko išmanymas, na, ir humaniškumas. „Per penkiasdešimt metų egzistavimo rusų teismų, sutvarkytų pagal 1864 m. T. S. Į., vargu ar atsiras dešimtis asmenų, kurie, teisėjų pareigas beeidami, buvo savanaudžiai, bet ir pastarieji buvo nelemtos kreatūros iš žemiečių bei miestų išrinktųjų", — sako autorius.

Autoriui, kaip ir kitiems, teko stažuoti. Jo pirmas patronas buvęs Petrapilio įžymybė adv. Mironovas. Bet jam, kaip žydui, tas pris. advokato padėjėjo pareigas tekę eiti net... 16 metų. Čia jis sumini tų laikų advokatūros pažibas, būtent: Spasovičių, Vieros Zasulič gynėją adv. Aleksandrovą, Žukauską, adv. Andrejevskį, Passoverį, Karabčevskį, Plevako ir daug kitų.

Kaip advokatui, jam teko dalyvauti įvairuose žymesniuose procesuose, bet ypač daugelyje tuometinių politinių bylų. Dalis jų yra glaudžiai susijusi ir su tuometine Lietuva bei jos gyventojais. Taip, pvz., Vilniaus karo teisme, gindamas savo klientus, jis susidūrė su vėliau garsiuoju plk. Miasojedovu, vėliau pačių rusų sušaudytu. Čia buvo susiginčyta dėl to, ar žandaras teisme turi pasakyti visa tai, ką žino, ar gali prisidengti „tarnybinės paslapties" skraiste. Rusų Senato, o ypač jo senatoriaus Konio, ir tuometinio karo ministro gen. Kuropatkino buvo pasisakyta tąja prasme, kad „teisdarystei turi nusilenkti viskas", o todėl ir jokios „tarnybinės paslapties" ten negali būti. Vėliau dėl pasakyto teisme buvo nukentėjęs ir pats plk. Miasojedovas, taip apibūdinęs rusų žvalgybą (ochranką) — „Žvalgyba — tai širšių lizdas. Aš jį paliečiau — todėl jis man to niekados nedovanos. Pasidaryčiau revoliucionieriumi, sunkiai nusikalsčiau, tai ir tą man greičiau užmirštų, negu mano duotą parodymą".

Jis taip pat dalyvavo ir Marijampolės byloje, kurioje buvo apkaltinti vietos žydai esą jie su tuometiniu burmistru Geršanavičiumi ir jo padėjėju Bartlingiu priešakyje 1914. IX. 2 d. rėmė atėjusius vokiečius. Visas jo skundimas buvo paremtas totorių imamo Bairaševskio parodymu ir mažai reikšmingu kažkokio Pendrilos (?) parodymu. Bartlingis buvo išteisintas, o Geršanavičius nubaustas 8 metais katorgos. Vyr. Karo teismas, sutikdamas su autoriaus išvedžiojimais, bylą kasavo; vėliau Geršanavičius, 62 metų senis, buvo išteisintas, o pats imamas Bairaševskis buvo apkaltintas šnipinėjęs vokiečių naudai ir tinkamai nubaustas. Apie tą bylą buvo išleista atskira brošiūra „Geršanavičiaus byla"; tas įvykis aprašytas ir rusų rašytojo Korolenkos.

Savo atsiminimuose mini jis ir buv. Kauno apyg. teismo prokuroro padėjėją p. Freinatą, kurio brolis tik už tai, kad 1915 m. vokiškai kalbėjo per „šunų parodą", gavo iki gyvos galvos kalėti katorgoje.

Su dideliu malonumu ir pagarba jis visur mini vyr. karo prokurorą tsm. gen. A. S. Makarenko, kuris ne vieną kartą padėjo jam ištraukti iš mirties nasrų nevieną politinį nusikaltėlį, o ypač did. karo metu. Jis jį taip apibūdina: „Jis žavėjo mane savo protu, grynai menišku nujautimu ir žmonių pažinimu, taip pat sugebėjimu pačius painiausius dalykus išnarplioti."

Adv. Gruzenbergas yra ir garsiosios Beiliso bylos dalyvis. Jis, ją aprašydamas, sako, kad nors toji byla buvo prieš 20 metų, bet jam ji baigėsi tik vakar. Ten, tarp kita ko, jis yra pasisakęs šiuo įsidėmėtinu posakiu, kad „niekas, net gi pats Teisingumo Ministras, negali uždrausti, juo labiau trukdyti tardytojui šaukti į tardymą kaltinamuoju tą asmenį, kurį jis pats randa kaltu" ir kad „nėra nei apgynimo, nei kaltinimo liudytojų. Teisme tik reikia skirti liudytojus, rodančius tiesą, nuo ją slepiančių, ir padorius liudytojus nuo nepadorių". Šioje byloje autoriaus pasakyta kalba yra stenografiškai užrašyta ir buvo įdėta knygoje „Beiliso byla" II t.

Labai šiltai autorius atsiliepia apie a. a. rusų rašytoją Korolenko, apie kurį jis taip sako: „Jis buvo rusų gyvenimo padugnėse; jis kalbėjo, patyrė, kas yra etapai, ištrėmimas, išvaikščiojo net tokius Sibiro užkampius, kur varnas laikomas giesmininku, ir, visgi, išplaukė į viršų gaivus, mylįs ir linksmas".

Su meile jis mini Maksimą Gorkį, Konį, Zarudną, prof. Petražickį ir kt.

Autoriaus atsiminimai parašyti tikrai gražia rusų kalba. Jie vaizduoja mums tų laikų buv. caro Rusijos teismo būtį su jų gerais ir blogais polinkiais; jie parodo mums ir kuria laisve naudojosi tie caristinės Rusijos teismai, kaip jie buvo visuomenės vertinami ir kaip į juos žiūrėjo patys teisininkai.

Autoriui reikėtų prikišti, kad savo atsiminimuose jis nesivadovavo kuriuo nors aiškiu planu, o rašo tai, kas jam šiuo momentu ateina į galvą, t. y., nesilaiko nei savo gyvenimo, nei faktų tikslios chronologijos; dėl to ir skaitantis tuos atsiminimus jaučiasi, lyg buvęs kine, kur rodoma „Foxo" apžvalga, t. y., įvykiai be tarpusavio ryšio. Gruzenbergas buvo įžymus advokatas, bet reikiamas nutylėjimas apie savo laimėjimus būtų ir jam ne pro šalį, išeinant iš žydų išminčių posakio, kad „Daug puikybės mokytam žmogui nepritinka", bet tik būtinas „vienas aštuntadalis..."

Apie jį net yra pasakojamas toks anekdotas: Gruzenbergas, girdi, bijąs eiti paupiais, nes vandenyje galįs pamatyti savo lygmenį, o tas jį supykintų, nes Rusijoje galėjo būti tik vienas Gruzenbergas.

Ši knyga teisininkų, o ypač prokuratūros ir advokatūros atstovų turėtų būti perskaityta.

Rom. Burokas.

—/—

Oficialinė dalis.

I.

Respublikos Prezidento įsakymai.

1. Šiaulių Apyg. Teismo Pirmininkas Napoleonas Morkvienas atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Vyriausiojo Tribunolo Teisėju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 24).

2. Marijampolės Apyg. Teismo Prokuroras Pranas Baranauskas atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Šiaulių Apyg. Teismo Pirmininku nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 25).

3. Ypatingasis Tardytojas Antanas Vaišnys atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Marijampolės Apyg. Teismo Prokuroru nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 26).

4. Kauno Apyg. Tardytojas Motiejus Krygeris atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Ypatinguoju Tardytoju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 27).

5. Panevėžio Apyg. Teismo Pirmininkas Romanas Čerpinskas jo paties prašymu atleistas iš užimamos vietos nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 28).

6. Apeliacinių Rūmų Prokuroras Klemensas Arminas atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Panevėžio Apyg. Teismo Pirmininku nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 29).

7. Vyriausiojo Tribunolo Teisėjas Stasys Gineika atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Apeliacinių Rūmų Prokuroru nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 30).

8. Apeliacinių Rūmų Teisėjas Saliamonas Baltūsis atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Vyriausiojo Tribunolo Teisėju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 31).

9. Kauno Apyg. Teismo Teisėjas Petras Niuneva atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Apeliacinių Rūmų Teisėju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 32).

10. Ypatingasis Tardytojas Jonas Navickas atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Kauno Apyg. Teismo Teisėju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 33).

11. Kauno Apyg. Teismo Prokuroro Padėjėjas Petras Valičenka atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Ypatinguoju Tardytoju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 34).

12. Kauno Apyg. Teismo Pirmininkas Andrius Dubinskas atleistas iš užimamos vietos nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 35).

13. Vyriausiojo Tribunolo Prokuroro Padėjėjas Karolis Žalkauskas atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Kauno Apyg. Teismo Pirmininku nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 36).

14. Vyriausiojo Tribunolo Civ. Skyriaus Pirmininkas Motiejus Čepas jo paties prašymu atleistas iš užimamos vietos nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 37).

15. Vyriausiojo Tribunolo Teisėjas Simanas Petrauskas atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Vyriausiojo Tribunolo Civ. Skyriaus Pirmininku nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 38).

16. Apeliacinių Rūmų Teisėjas Sergijus Dorošukas atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Apeliacinių Rūmų Antrininku nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 39).

17. Apeliacinių Rūmų Prokuroro Padėjėjas Stasys Sasnauskas atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Apeliacinių Rūmų Teisėju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 40).

18. Kauno Apyg. Teismo Teisėjas Adolfas Paulavičius jo paties prašymu atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Apeliacinių Rūmų Prokuroro Padėjėju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 41).

19. Kauno Apylinkės Teisėjas Stasys Zienius atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Kauno Apyg. Teismo Teisėju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 42).

20. Kauno Apyg. Tardytojas Romualdas Burokas atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Kauno Apylinkės Teismo Teisėju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 43).

21. Alytaus Apylinkės Teisėjas Pranas Duoba atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Kauno Apyg. Teismo Teisėju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 44).

22. Panevėžio Apyg. Teismo Teisėjas Vincas Šarka atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Apeliacinių Rūmų Teisėju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 45).

23. Ypatingasis Tardytojas Juozas Vasiliauskas atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Panevėžio Apyg. Teismo Teisėju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 46).

24. Kauno Apyg. Teismo Prokuroro Padėjėjas Antanas Kubilius atleistas iš užimamos vietos nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 47).

25. Panevėžio Apyg. Teismo Prokuroro Padėjėjas Povilas Kubilius atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Panevėžio Apylinkės Teismo Teisėju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 48).

26. Marijampolės Apyg. Teismo Prokuroro Padėjėjas Stasys Miežinis atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Kėdainių Apylinkės Teismo Teisėju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 50).

27. Kauno Apyg. Teismo Tardytojas Stasys Žalys atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Kauno Apyg. Teismo Teisėju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 51).

28. Šiaulių Apyg. Teismo Prokuroro Padėjėjas Valentinas Galdikas atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Tauragės Apylinkės Teisėju nuo 1939 m sausio mėn. 10 d. (Nr. 52).

29. Kretingos Apyl. Teismo Teisėjas Kęstutis Damoševičius atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Šiaulių Apyg. Teismo Teisėju nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Nr. 53).

30. Kupiškio Apylinkės Teisėjas Adomas Dulevičius atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Kretingos Apylinkės Teisėju nuo 1939 m. vasario mėn. 1 d.

31. Utenos Apylinkės Tardytojas Antanas Ragelis jo paties prašymu atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Kupiškio Apylinkės Teismo Teisėju nuo 1939 m. vasario mėn. 1 d. (Nr. 74).

32. Kauno Apyg. Teismo kandidatas diplomuotas teisininkas Juozas Jančiukas paskirtas Utenos Apylinkės Tardytoju nuo 1939 m. vasario mėn. 1 d. (Nr. 75).

33. Tauragės Apylinkės Teisėjas Stasys Ryselis jo paties prašymu atleistas iš užimamos vietos ir pakirtas Panevėžio Apylinkė Teisėju nuo 1939 m. vasario mėn. 1 d. (Nr. 76).

34. Anykščių Apylinkės Teisėjas Antanas Gerulaitis atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Raseinių Apylinkės Teisėju nuo 1939 m. vasario mėn. 1 d. (Nr. 77).

35. Kauno Apyg. Teismo kandidatas diplomuotas teisininkas Antanas Makauskas paskirtas Anykščių Apylinkės Teisėju nuo 1939 m. vasario mėn. 1 d. (Nr. 78).

36. Skuodo Apylinkės Teisėjas Stasys Vaitkevičius atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Telšių Apylinkės Teisėju nuo 1939 m. vasario mėn. 1 d. (Nr. 79).

37. Kauno Apyg. Teismo kandidatas diplomuotas teisininkas Eustakijus Protas paskirtas Skuodo Apylinkės Teisėju nuo 1939 m. vasario mėn. 1 d. (Nr. 80).

38. Panevėžio Apyg. Teismo kandidatas diplomuotas teisininkas Napoleonas - Steponas Paulavičius apskirtas Biržų Apylinkės Teisėju nuo 1939 m. vasario mėn. 1 d. (Nr. 81).

39. Kauno Apyg. Teismo kandidatas diplomuotas teisininkas Antanas Gailiušis paskirtas Kretingos Apylinkės Teisėju nuo 1939 m. vasario mėn. 1 d. (Nr. 82).

40. Apeliacinių Rūmų Teismo kandidatas diplomuotas teisininkas Alfonsas Valiulis paskirtas Tauragės Apylinkės Teisėju nuo 1939 m. vasario mėn. 1 d. (Nr. 83).

41. Kauno Apyg. Teismo kandidatas diplomuotas teisininkas Konradas Aleksandravičius paskirtas Alytaus Apylinkės Teisėju nuo 1939 m. vasario mėn. 1 d. (Nr. 84).

42. Kauno Apylinkės Teismo Teisėjas Klemensas Dargis jo paties prašymu atleistas iš užimamos vietos nuo 1939 m. kovo mėn. 1 d. (Nr. 304).

43. Jurbarko Apylinkės Teismo Teisėjas Edmundas Korzonas atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Kauno Apylinkės Teismo Teisėju nuo 1939 m. kovo mėn. 1 d. (Nr. 305).

44. Seirijų Apylinkės Teismo Teisėjas Aleksandras Jucevičius jo paties prašymu iš užimamos vietos atleistas ir paskirtas Jurbarko Apylinkės Teismo Teisėju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Nr. 341).

45. Kauno Apyg. Teismo kandidatas, diplomuotas teisininkas Jadvyga Žukaitė paskirta Seirijos Apylinkės Teismo Teisėju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Nr. 342).

46. Joniškio Apylinkės Tardytojas Abromas Liasauskas jo paties prašymu atleistas nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Nr. 343) ,

47, Marijampolės II Apylinkės Tardytojas Juozas Motiejaitis jo paties prašymu atleistas nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Nr. 344).

48, Kauno Apyg. Teismo sekretorius, diplomuotas teisininkas Juozas Draugelis paskirtas Joniškio Apylinkės Tardytoju nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Nr. 345).

II.

Teisingumo Ministro įsakymai.

1. Prikomandiruota prie Kauno VI Apylinkės Tardytojo eiti Apylinkės Tardytojo pareigas Kauno Apyg. Teismo kandidatas Jadvyga Žukaitė iš tų pareigų atleista ir prikomandiruota Apylinkės Tardytojo pareigoms prie Kauno I Apylinkės Tardytojo nuo 1938 m. gruodžio mėn. 27 d. (Įsak. Nr. 641).

2. Kauno Apyg. Teismo Teisėjas Anatolius Sokolovas miręs 1938 m. gruodžio mėn. 20 d. išbrauktas iš Teisingumo Ministerijos tarnautojų skaičiaus (Įsak. Nr. 642).

3. Kauno Apyg. Teismo kandidatui Viktorui Užupiui nuo 1939 m. sausio mėn. 1 d. pavesta eiti Apylinkės Teisėjo pareigas ir prikomandiruotas prie Kaišiadorių Apylinkės Teismo (Įsak. Nr. 655).

4. Raseinių Notaras Jonas Dikinis jo paties prašymu atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Kauno III Notaru nuo 1939 m. sausio mėn. 5 d. (Įsak. Nr. 664).

5. Teisingumo Ministerijos Juriskonsultas Vilhelmas Burkevičius jo paties prašymu atleistas iš užimamos vietos ir paskirtas Raseinių Notaru nuo 1939 m. sausio mėn. 5 d. (Įsak. Nr. 665).

6, Advokatas Juozas Bataitis paskirtas Teisingumo Ministerijos Juriskonsultu nuo 1939 m. sausio mėn. 5 d. (Įsak. Nr. 666).

7. Marijampolės Apyg. Teismo kandidatui Saliamonui Puišiui pavesta eiti Apylinkės Teisėjo pareigas ir prikomandiruotas prie Marijampolės Apylinkės Teismo nuo 1939 m. sausio mėn. 10 d. (Įsak. Nr. 2).

8. Marijampolės Apyg. Teismo kandidatas Mykolas Jašinskas prikomandiruotas prie Šakių Apylinkės Teismo Teisėjo pareigoms eiti nuo 1939 m. sausio mėn. 15 d. (Įsak. Nr. 3).

9. Vyriausiojo Tribunolo Teismo kandidatas Domas Stankūnas jo paties prašymu atleistas iš užimamos vietos nuo 1939 m. sausio mėn. 5 d. (Įsak. Nr. 4).

10. Kėdainių Apylinkės Teismas pavestas tvarkyti Kėdainių Apylinkės Teisėjui Stasiui Mieżiniui nuo š. m. sausio mėn. 10 d. (Įsak. Nr, 14).

11. Tauragės Apylinkės Teismas pavestas tvarkyti Tauragės Apylinkės Teisėjui Valentinui Galdikui nuo š. m. sausio mėn. 10 d. (Įsak. Nr. 15),

12, Alytaus Apylinkės Teismas pavestas tvarkyti Alytaus Apylinkės Teisėjui Jonui Katiliui nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 24).

13, Panevėžio Apylinkės Teismas pavestas tvarkyti Panevėžio Apylinkės Teisėjui Povilui Kubiliui nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 25).

14, Biržų Apylinkės Teismas pavestas tvarkyti Biržų Apylinkės Teisėjui Juozui Danulaičiui - Danulevičiui nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 26).

15. Kretingos Apylinkės Teismas pavestas tvarkyti Kretingos Apylinkės Teisėjui Adomui Dulevičiui nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 27).

16. Raseinių Apylinkės Teismas pavestas tvarkyti Raseinių Apylinkės Teisėjui Antanui Gerulaičiui nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr, 28).

17. Telšių Apylinkės Teismas pavestas tvarkyti Telšių Apylinkės Teisėjui Stasiui Vaitkevičiui nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 29).

18. Ypatingųjų ir Kauno Apygardos Tardytojų raštinės administratorium ir tos įstaigos visais ūkio ir raštinės reikalais pavedama rūpintis Ypatingajam Tardytojui Motiejui Krygeriui nuo š. m. sausio mėn. 10 d. (Įsak. Nr. 30).

19. Kauno Apyg. Teismo kandidatas Juozas Mika prikomandiruotas prie Kauno IV Apylinkės Tardytojo, tardytojo pareigoms eiti nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 34).

20. Panevėžio Apyg. Teismo kandidatas Levas Michailišskis priimtas į advokatus su gyvenamąja vieta Dusetuose nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 35).

21. Panevėžio Apyg. Teismo kandidatas diplomuotas teisininkas Vladas Jakubauskas priimtas į advokatus su gyvenamąja vieta Šilalėje nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 37).

22. Jonas Bucevičius jo paties prašymu atleistas iš advokatų nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 39).

23. Diplomuotas teisininkas Icikas Rivkindas priimtas į advokatus su gyvenamąja vieta Rietave nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr, 40),

24. Advokatas Adolfas Balčiauskas perkeltas iš Pasvalio į Šiaulius nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 41).

25, Diplomuotas teisininkas Justinas Lukošius - Lukoševičius paskirtas etatiniu Vyriausiojo Tribunolo teismo kandidatu nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 42).

26. Diplomuotas teisininkas Konstantinas Kojelis paskirtas Apeliacinių Rūmų teismo kandidatu nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 43).

27. Viršetatinis Kauno Apygardos Teismo kandidatas Juozas Petrauskas paskirtas Kauno Apyg. Teismo etatiniu teismo kandidatu nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 44).

28. Viršetatinis Kauno Apyg. Teismo kandidatas Jonas Ivoška paskirtas etatiniu Kauno Apyg. Teismo kandidatu ir pavesta eiti Jurbarko Apylinkės Teismo antstolio pareigos nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 45).

29. Viršetatinis Kauno Apyg. Teismo kandidatas Silvestras Balčiūnas paskirtas etatiniu Kauno Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 46).

30. Viršetatinis Kauno Apyg. Teismo kandidatas Jurgis Gylys paskirtas etatiniu Kauno Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 47).

31. Diplomuotas teisininkas Povilas Šalkauskas paskirtas viršetatiniu Kauno Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 48).

32. Diplomuotas teisininkas Vaclovas Ribikauskas paskirtas viršetatiniu Kauno Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 49).

33. Diplomuotas teisininkas Motiejus Tumašovas paskirtas viršetatiniu Kauno Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 50).

34. Diplomuotas teisininkas Antanas Žukas paskirtas viršetatiniu Kauno Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 51).

35. Viršetatinis Šiaulių Apyg. Teismo kandidatas Marijonas Šnapštis paskirtas Panevėžio Apyg. Teismo etatiniu kandidatu nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 52).

36. Diplomuotas teisininkas Titas Tauruševičius paskirtas Šiaulių Apyg. Teismo viršetatiniu teismo kandidatu nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 53).

37. Diplomuotas teisininkas Antanas Paliukas paskirtas viršetatiniu Panevėžio Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 54).

38. Diplomuotas teisininkas Vladas Banys paskirtas viršetatiniu Panevėžio Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 55).

39. Viršetatinis Marijampolės Apyg. Teismo kandidatas Bronius Pauža paskirtas etatiniu Marijampolės Teismo kandidatu nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 56).

40. Diplomuotas teisininkas Pranas Juodeikis paskirtas viršetatiniu Marijampolės Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 57).

41. Kauno Apyg. Teismo kandidatui Juozui Gyliui pavesta eiti apylinkės teisėjo pareigos ir prikomandiruoti prie Alytaus Apylinkės Teismo nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 60).

42. Kauno Apyg. Teismo kandidatui Petrui Baltuškai pavesta eiti apylinkės teisėjo pareigos ir prikomandiruoti prie Ukmergės Apylinkės Teismo nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 61).

43. Brunui Bušačkiui pavesta eiti apylinkės tardytojo pareigos ir prikomandiruoti prie Kauno V Apylinkės Tardytojo nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 62).

44. Kauno Apyg. Teismo kandidatas prikomandiruotas prie Kaišiadorių Apylinkės Teismo eiti apylinkės teisėjo pareigoms Viktoras Užupys iš tų pareigų atšauktas ir pavesta apylinkės teisėjo pareigos Kauno Apylinkės Teisme nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 63).

45. Kauno Apyg. Teismo kandidatui Irenai Eitutienei pavesta eiti apylinkės teisėjo pareigos ir prikomandiruoti prie Kauno Apylinkės Teismo nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 64).

46. Kauno Apyg. Teismo kandidatas prikomandiruotas prie Raseinių Apylinkės Teismo eiti Apylinkės teisėjo pareigoms Antanas Žakys iš tų pareigų atšauktas ir pavesta eiti apylinkės teisėjo pareigos Kaišiadorių Apylinkės Teisme nuo š m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 65).

47. Diplomuoto teisininko Vaclovo Ribikausko paskyrimas viršetatiniu Kauno Apyg. Teismo kandidatu atšaukiamas (Įsak. Nr. 71).

48. Vyriausios Muitų Tarifo Taikymo Komisijos Narys Kauno Apyg. Teismo Teisėjas Jurgis Leonas ir jo pavaduotojai iš pareigų atšaukti nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 72).

49. Vyriausios Muitų Tarifo Taikymo Komisijos Nariu paskirtas Kauno Apyg. Teismo Prokuroro Padėjėjas Juozas Krygeris ir jo pavaduotojais Kauno Apyg. Teismo Prokuroro padėjėjas Aleksandras Kaminskas ir Teisingumo Ministerijs sekretorius Steponas Ragaišis ir Vladas Švedas nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 73).

50. Diplomuoto teisininko Vlado Banio paskyrimas viršetatiniu Panevėžio Apyg. Teismo kandidatu atšaukiamas (Įsak. Nr. 76).

51. Privatiniam gynėjui Vincui Stirbiui leista dar vesti bylas Kauno Apyg. Teisme ir Kauno Apylinkės Teismuose nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 77).

52. Privatiniam gynėjui Pranui Stirbiui leista dar vesti bylas Panevėžio Apyg. Teisme ir Panevėžio Apylinkės Teismuose nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 78).

53. Viršetatiniam Kauno Apyg. Teismo kandidatui Antanui Žukui paskirta subsidija 200 Lt mėnesiui nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 80).

54. Viršetatiniems Kauno Apyg. Teismo kandidatams Motiejui Tumašovui ir Povilui Šalkauskui paskirta subsidija po 200 Lt mėnesiui nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. Nr. 82, 83).

55. Panevėžio Apyg. Teismo kandidatui Marijonui Šnapščiui pavesta eiti apylinkės teisėjo pareigos ir prikomandiruoti prie Utenos Apylinkės Teismo nuo š. m. vasario mėn. 16 d. (Įsak. Nr. 90).

56. Panevėžio Apyg. Teismo kandidatui Henrikui Lukoševičiui pavesta eiti apylinkės teisėjo pareigos ir prikomandiruoti prie Zarasų Apylinkės Teismo nuo š. m. vasario 16 d. (Įsak. Nr. 91).

57. Įsteigta Notaro kontora Sedoje nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 92).

58. Balys Knyva paskirtas Sedos Notaru nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 93).

59. Įsteigta Notaro kontorą Papilėje nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 94).

60. Panevėžio Apyg. Teismo kandidatas Jonas Zovė paskirtas Papilės Notaru nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 95).

61. Įsteigta Notaro kontorą Molėtuose nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 97).

62. Kauno Apylinkės Teismo antstolis Steponas Kovalskis paskirtas Molėtų Notaru nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 99).

63. Aleksoto Notaras Simanas Žukauskas atleistas iš užimamos vietos nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 100).

64. Buvusis Kauno Apylinkės Teisėjas Klemensas Dargis paskirtas Aleksoto Notaru nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 101).

65. Kauno II Notaras Kazys Škėma atleistas iš užimamos vietos nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 102).

66. Raseinių Notaras Vilhelmas Burkevičius jo paties prašymu iš užimamos vietos atleistas ir paskirtas Kauno II Notaru nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 103).

67. Kupiškio Notaras Jonas Pulkauninkas iš užimamos vietos atleistas nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 104).

68. Jonavos Notaras Henrikas Kmitas jo paties prašymu iš užimamos vietos atleistas ir paskirtas Kupiškio Notaru nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 105).

69. Alytaus II Notaras Bronius Sakalauskas iš užimamos vietos atleistas nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 106).

70. Tauragės Apylinkės Teismo antstolis Stasys Jackus - Jackevičius paskirtas Alytaus II Notaru nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 107).

71. Zarasų Notaras Juozas Binkevičius jo paties prašymu iš užimamos vietos atleistas ir paskirtas Raseinių Notaru nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 109).

72. Panevėžio Apyg. Teismo sekretoriaus padėjėjas Petras Stakė paskirtas Zarasų Notaru nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 110).

73. Kauno apskr. Ipotekos Knygų Vedėjas Alfonsas Šerkšnys iš užimamos vietos atleistas ir paskirtas Jonavos Notaru nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 111).

74. Panevėžio Apyg. Teismo sekretorius diplomuotas teisininkas Aleksandras Soloveičikas priimtas į advokatus su gyvenamąja vieta Kupiškyje nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 114).

75. Šiaulių Apyg. Teismo sekretoriaus padėjėjas diplomuotas teisininkas Izaokas Zaksas priimtas į advokatus su gyvenamąja vieta Varniuose nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 115).

76. Šiaulių Apyg. Teismo kandidatas diplomuotas teisininkas Vincas Kazlauskas priimtas į advokatus su gyvenamąja vieta Telšiuose nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 116).

77. Diplomuotas teisininkas Vladas Banys paskirtas etatiniu Šiaulių Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. balandžio mėn. 1 d. (Įsak. Nr, 117).

78. Diplomuotas teisininkas Jurgis Poliakovas paskirtas etatiniu Panevėžio Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. balandžio mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 118).

79. Diplomuotas teisininkas Tadas Zaleskis paskirtas viršetatiniu Panevėžio Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr, 119).

80. Viršetatinis Kauno Apyg. Teismo kandidatas Antanas Žakys paskirtas etatiniu Kauno Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 120).

81. Diplomuotas teisininkas Algirdas Budreckas paskirtas viršetatiniu Kauno Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. 121).

82. Diplomuotas teisininkas Pranas Stanelis paskirtas viršetatiniu Kauno Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr, 122).

83. Kauno Apyg. Teismo sekretorius diplomuotas teisininkas Petras

Aleškaitis priimtas į advokatus su gyvenamąja vieta Kaune nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 123).

84. Privatinis gynėjas Borisas Tolstojus priimtas į advokatus su gyvenamąja vieta Radviliškyje nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 124).

85. Henrikas Charmanskis priimtas į advokatus su gyvenamąja vieta Ukmergėje nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 125).

86. Viršetatiniam Šiaulių Apyg. Teismo kandidatui Titui Tausevičiui paskirta subsidija 200 Lt mėnesiui nuo š. m. vasario mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 126).

87. Padidintas neetatinių Šiaulių Apyg. Teismo kandidatų skaičius vienu etatu nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 127).

88. Diplomuotas teisininkas Gražbylė Venclauskaitė paskirta neetatiniu Šiaulių Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 128).

89. Prikomandiruotas prie Tauragės Apylinkės Teismo eiti apylinkės teisėjo pareigom Šiaulių Apyg. Teismo kandidatas Stasys Jankūnas iš tų pareigų atšauktas ir prikomandiruotas apylinkės teisėjo pareigoms eiti prie Šiaulių Apylinkės Teismo nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 130).

90. Prikomandiruotas prie Kretingos Apylinkės Teismo eiti apylinkės teisėjo pareigoms Šiaulių Apyg. Teismo kandidatas Andrius Miknevičius iš tų pareigų atšauktas ir prikomandiruotas apylinkės tardytojo pareigoms eiti prie Šiaulių II Apylinkės Tardytojo nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 131).

91. Prikomandiruotas prie Kretingos Apylinkės Tardytojo eiti apylinkės tardytojo pareigom Šiaulių Apyg. Teismo kandidatas Antanas Gasiūnas iš tų pareigų atšauktas nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 132).

92. Šiaulių Apyg. Teismo kandidatui Vandai Jasinskaitei pavesta eiti apylinkės tardytojo pareigos ir prikomandiruota prie Kretingos Apylinkės Tardytojo nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 133).

93. Šiaulių Apyg. Teismo kandidatui Kostui Bartkui pavesta eiti apylinkės teisėjo pareigos ir prikomandiruotas prie Kelmės Apylinkės Teismo nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 134).

94. Šiaulių Apyg. Teismo kandidatui Petrui Minkevičiui pavesta eiti apylinkės teisėjo pareigos ir prikomandruotas pre Joniškio Apylinkės Teismo nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 135).

95. Pavedimas Sedos Apylinkės Teisėjui eiti Notaro pareigas atšaukiamas nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 136).

96. Pavedimas Molėtų Apylinkės Teisėjui eiti Notaro pareigas atšaukiamas nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 137).

97. Kauno Apylinkės Teismo Ipotekos Įstaigos knygų vedėju paskirtas Mečius Šimkus nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 142).

98. Marijampolės I Notaras Ona Liasauskienė - Liorentaitė jos pačios prašymu iš užimamos vietos atleista ir paskirta Alytaus I Notaru nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 146).

99. Marijampolės I Notaru paskirtas Juozas Motiejaitis nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 147).

100. Alytaus I Notaras Mykolas Makauskas miręs š. m. vasario mėn. 22 d. išbrauktas iš Teisingumo Ministerijos tarnautojų skaičiaus (Įsak. Nr. 148).

101. Diplomuotas teisininkas Zofija Draugelienė - Adomulytė priimta į advokatus su gyvenamąja vieta Joniškyje nuo š. m. kovo mėn. 15 d. (Įsak. Nr. 152).

102. Advokatas Pranas - Viktoras Raulinaitis išrinktas Lietuvos Advokatų Tarybos nariu ir Teisingumo Ministro patvirtintas (Įsak. Nr. 154).

103. Panevėžio Apyg. Teismo kandidato Jono Zovės paskyrimas Papilės Notaru atšaukiamas (Įsak. Nr. 155).

104. Marijampolės Apyg. Teismo sekretoriaus padėjėjas diplomuotas teisininkas Borisas Aizikavičius paskirtas advokatu su gyvenamąja vieta Seirijuose nuo š. m. kovo mėn. 15 d. (Įsak. Nr. 156).

105. Marijampolės Apyg. Teismo kandidatui Juozui Slavėnui pavesta eiti apylinkės tardytojo pareigos ir prikomandiruotas prie Marijampolės II Apylinkės Tardytojo nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 157).

106. Viršetatinis Kauno Apyg. Teismo kandidatas Viktoras Užupys iš užimamos vietos atleistas ir paskirtas Kauno Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. kovo mėn. 15 d. (Įsak. Nr. 158).

107. Diplomuotas teisininkas Alfonsas Misevičius paskirtas viršetatiniu Kauno Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. kovo mėn. 15 d. (Įsak. Nr. 159).

108. Buvusis Joniškio Apylinkės Tardytojas diplomuotas teisininkas Abromas Liasauskas priimtas į advokatus su gyvenamąja vieta Alytuje nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 160).

109. Panevėžio Apyg. Teismo kandidatas diplomuotas teisininkas Jonas Zovė priimtas į advokatus su gyvenamąja vieta Biržuose nuo š. m. kovo mėn. 1 d. (Įsak. Nr. 161).

III

Teisingumo Ministerijos aplinkraščiai.

Įsakymas Nr. 113.

Pasirėmęs Teismų Santvarkos Įstatymo 4 str., apylinkės teismų: Kėdainių, Vilkijos, Jurbarko, Raseinių, Varnių, Šiaulių ir Kelmės ribas, paskelbtas Vyr. Žin. Nr. 597 eil. 4178, nuo š. m. kovo 1 d. panaikinu ir nuo tos pat dienos nustatau paminėtiems apylinkių teismams šias ribas:

Kėdainių Apylinkės Teismui.

(Kėdainiuose):

Kėdainių miestą, Kėdainių, Surviliškio, Šėtos, Dotnuvos, Josvainių, Žeimių ir Pernaravos valsčius.

Vilkijos Apylinkės Teismui.

(Vilkijoje):

Vilkijos, Veliuonos, Seredžiaus, Čekiškės ir Ariogalos (Kėdainių ap.) valsčius.

Jurbarko Apylinkės Teismui.

(Jurbarke):

Jurbarko miestą, Jurbarko ir Raudonės valsčius.

Raseinių Apylinkės Teismui.

(Raseiniuose):

Raseinių miestą, Raseinių, Betygalos, Girkalnio, Viduklės, Šiluvos ir Šimkaičių valsčius.

Varnių Apylinkės Teismui.

(Varniuose):

Varnių, Žarėnų ir Užvenčio valsčius ir panaikinto Vaiguvos valsčiaus šias gyvenamąsias vietas: Vaiguvos m., Vaiguvos dv., Pavaiguvio vnk., Vaiguviškių km., Norkių km., Liubšių km., Paprūdžių km., Klapatauskių km., Lapvarčių km., Antanavos vnk., Siruniškių — Naudvario vnk., Varmės km., Užgirių dv. ir km., Pagiralių vnk., Bogužių km., Pikelių km., Judikių km., Švitriškių km., Tolišių km., Stirbiškių km., Paknituvio km., Albaičių km., Gedužių km., Užpuolių km., Užupių km., Šarkių km., Pagiriškių km., Siruniškių km., Šliurpių km., Šiliškių km., Kilonių km., Jurkaičių km., Gricaičių km., Taršiškių km., Audenių km., Vaiguvalės km., Vizgirdų vnk., Adošiškės dv., Adošiškės km., Didlaukės km., Didonių km., Lingaušiškės vnk., Stonkiškių km. ir Paknituvio vnk.

Šiaulių Apylinkės Teismui.

(Šiauliuose):

Šiaulių miestą, Šiaulių, Kuršėnų, Meškuičių, Padubysio, Gruzdžių ir Šaukėnų valsčius ir panaikinto Vaiguvos valsčiaus šias gyvenamąsias vietas: Smertupio - Papušių vnk., Dubėnų km., Dapkių km., Traulėnų km., Lazinų km., Elijošiškių km., Rainikėlių km., Sakaniškių km., Kujokų km., Gerdžiogalos dv., Baršiškių km., Dimgailių km., Skulbiškių km., Paramutėlio vnk., Jančaussiškės km., Pocių km., Laiškalnio km., Skruoblujo km., Palaiškalnio km., Pabiržės km., Žvalgupio km., Pabikių km., Ubesukų km., Valakų km., Ubesių km., Lipinų km. ir Bitikų km.

Kelmės Apylinkės Teismui.

(Kelmėje):

Kelmės, Kražių, Tytavėnų valsčiai ir panaikinto Vaiguvos valsčiaus šias gyvenamąsias vietas: Padeksnio km., Petrikaičių km., Pakievės km., Pakievukų dv., Šiliukų km., Vikraičių km., Daustorių km., Jucių km., Galaičių km., Plompių km., Saudvilų km., Daugeliškių km., Kalniškių km.,

Laugiriškių km., Šiaulaičių km., Perkūniskių vnk., Papilalio vnk., Akmenių km. ir Špitolės km.

Visos pradėtos, bet dar nebaigtos bylos turi būti perduotos ligi š. m. kovo 15 d. tiems apylinkių teismams, kuriems jos šiuo apylinkės teismų ribų pakeitimu yra priklausytinos.

K a u n a s, 1939 m. vasario 17 d..

(Pas.) **J. Gudauskis,**
Teisingumo Ministras.

Redaktorius JURGIS BYLA.

GERBIAMAS TAMSTA,

Šiandien Lietuvos Vyriausybė yra susirūpinusi paruošti naują civilinį kodeksą visai Lietuvai. Kadangi Lietuvoje veikia ne vieni civiliniai įstatymai, o net trys (X t. I dalis, Napoleono Kodeksas su pakeitimais ir Pabaltijo įstatymai), neskaitant Klaipėdos Krašte veikiančiojo B. G. B., tai teks nuo daugelio atskirų įstatymų nuostatų arba atsisakyti arba juos pakeisti. Pavyzdžiui: mes žinome kaip įvairiai pas mus yra sutvarkytos paveldėjimo teisės, senaties terminai ir t. t. Tie keistini nuostatai teoretikams gali atrodyti kitaip, negu praktikams. Ką, gal būt, inteligentas laikytų neteisingu, tai kaimo aplinkybėmis bus normali, vienintelė išeitis.

Tad visų teisininkų praktikų pareiga yra šiam didžiam Vyriausybės darbui padėti, o lengviausia padėti organizuotai, per savo draugiją. Todėl Teisininkų Draugijos Valdyba, visuotinio susirinkimo pageidavimus pildydama, įsteigė civilinei teisei bei procesui gvildenti civilinę komisiją, kuri vienu iš savo uždavinių laiko surinkti visų teisininkų praktikų nuomones del veikiančiųjų įstatymų trūkumų ir jų pageidavimus bei nurodymus, kaip šie klausimai turėtų būti sutvarkyti. Šiais sumetimais kreipiamės į Tamstą.

Tamsta būdamas apylinkės ar kitų teismų teisėjas, ar advokatas, ar kitoks teismų bendradarbis, savo praktikoje turėjai ir turi progos arčiau susieiti su gyventojų norais ir pageidavimais, su jų reikalais ir jų nuomone dėl veikiančiųjų įstatymų priimtinumo arba reikalingumo juos kitaip pakeisti; ir Tamsta pats, analizuodamas atskirus praktikos atsitikimus ir būdamas įstatymų verčiamas spręsti ginčą ne taip, kaip diktavo Tamstos sąmonė, jausdavai, kaip būtų teisingiau pasielgti, ir dėl to gali daug padėti savo praktiškais patarimais, kad įstatymų leidėjas išvengtų svetimų tautos sąmonei nuostatų.

Atsakyti į šį Komisijos kreipimąsi kiekvienas teisininkas turėtų laikyti būtina pareiga. Neturėtų varžytis ir jaunesnieji, nes praktikos stoką jiems atstoja jautrumas. Nesvarbu nei mokslinė erudicija, nei graži stilizacija; mes norėtumėm išgirsti praktikų pastabas ir pageidavimus.

Todėl prašome Tamstą neatsisakyti, ne vėliau kaip 1939 metų birželio 1 dieną atsiųsti mums savo atsakymą, panaudojant ankstesnį patyrimą, ir per tą laikotarpį fiksuojant pastebėtus įstatymų ir gyvenimo reikalavimų prieštaravimus. Atsakymą siųsti adresu: Kaunas, Vyriausiasis Tribunolas, Civilinė Komisija.

Žemiau nurodome keletą klausimų, dėl kurių, o taip pat ir dėl visų kitų, kurie čia nepaliesti, bet dėl kurių kyla sumanymai, prašome pasisakyti.

CIVILINĖ KOMISIJA.

Pavyzdiniai klausimai, kuriais norime pirmon galvon išgirsti teisininkų praktikų nuomonę: 1) kodėl dabar veikiantis įstatymas šiuo klausimu geras, ar taisytinas arba visai nepriimtinas; 2) kaip, manytumėt, jis turėtų būti sutvarkytas.

1) NEPILNAMETYBĖ. Ar nereikalingas trejopas ar dvejopas nepilnametybės amžius. Iki kurių metų laikytina nepilnametybė. Ar apskritai pageidautinas pripažinimas iki 21 metų savarankišku. (X t. 213, 217—221, Suv. Civ. Kod. 354, 467—480).

2) GLOBA. Kaip turi būti sutvarkytas globos institutas. Teisėjo vaidmuo jame. Ar reikalinga šeimos taryba. Ar globėjo paskyrimas — pilietinė pareiga ar gera valia. Kiek globėjų. (X t. 225—294, Suv. Civ. Kod. 347—466).

3) RŪPYBA. Pilnamečiams (ne globos bepročiams) ar turi būti įvesta rūpyba ypatingai silpnos valios žmonėms. Jos pripažinimo būdai: teismo keliu, kaip eikvotojams, ar globos įstaigoj. (X t. 381. antroji dalis iš analogijos, Suv. C. K. 489—521).

4) PAVAINIKIAI (be jungtuvių). Paveldėjimo teisė. Jų įteisinimas. Tėvo ieškojimas. (X t. 132^{12}, S. C. K. 723, 756—766).

5) IŠPASOGINIMAS. (kraitis, atidalinimas). Jo būtinumas. Atsižadėjimas ištekant nuo teisių palikimui. Ar nereikėtų ir čia taip sutvarkyti, kaip marčios našlės teisės iš gyvųjų. Proporcija su priderančia dalim, kad nesunkintų ir neskaldytų ūkius. (X t. 996, 1001—1008, 1051, S. C. K. 1075—1080).

6) PRIEŠJUNGTUVINĖS SUTARTYS. Ar nereikia įvesti jas visoj Lietuvoj. Jų nauda. Jų būtinumas. (S. C. K. 207—212 ir kit.).

7) ĮPĖDINYSTĖ. Ar reikalingas skirtumas tarp kaimo ir miestų zonų. Atidalinimas. (X t. 996, 1011).

8) TESTAMENTAI. Jų surašymo būdai. Nusižudėlių testamentai. Ar reikalingas tvirtinimas. Kaip apsaugoti teisėtų vaikų dalis. Ar verta palikti laisvą valią testatoriui, ar reikia įvesti būtinas dalis. Teisė naikinti testamentą dėl skriaudingumo. Ar galima substitucija. (X t. 913, 1012, 1036, 1051, S. C. K. 969, 1081—1090 ir kit.).

9) SENATIS. Valdymo įsisenėjimas turtui įgyti nuosavybėn. Teisėta ir neteisėta valdymo pradžia. Nusenėjimas ieškiniam kelti, kilnojamam turtui įgyti, testamentams ir kitiems aktams griauti, naujam padalinimui. Trumpesni senaties terminai. (X t. 533, 565, 692, 1066^{12}, S. C. K. 2219—2281, 790 ir kit.).

10) NUDINGUSIŲ (NEŽINIA KUR DINGUSIŲ) TURTAI. Skelbimas. Per kiek laiko pripažintinas dingusiu. Sutrumpinti terminai (karas, nelaimė). Skelbimų metu valdymo būdas: globa ar įpėdiniai. Atsiskaitymas. (X t. 1243, 1246, S. C. K. 36—70).

11) BENDROJI NUOSAVYBĖS TEISĖ. Valdymo ir naudojimo būdas, susitarimas. Pasidalijimas. (X t. 543—555, S. C. K. 815 str. ir kit.).

T E I S Ė

TEISĖS MOKSLŲ ir PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS.
Leidžia Lietuvos Teisininkų Draugija.

Laikraščio programa:

I. Teisės mokslų raštai.
II. Pasaulio teisės apžvalga.
III. Teismo kronika.
IV. Korespondencijos apie įdomesnius teisės atžvilgiu gyvenimo įvykius.
V. Vyr. Tribunolo praktika.
VI. Recenzijos ir bibliografija.
VII. Mokslinio turinio priedai.

Oficialinė dalis.

I. Vyriausybės įsakymai Teisingumo Ministerijos srity.
II. Teisingumo Ministerijos aplinkraščiai, instrukcijos ir įsakymai.

Laikraštis parduodamas knygų krautuvėse ir jo redakcijoj.

Prenumeratos kaina metams 25 lt. (Teis. d-jos nariams—20 lt.).
Atskiro numerio kaina 7 lt. (su priedu).

KAINA: pirmųjų dvidešimt numerių (išskyrus Nr. 1) kaina sumažinta per pusę, būtent: Nr. 2 — **50 ct.**, Nr. Nr. 3, 4 ir 5 po **1,25 lt.**, Nr. 6 — **2,25 lt.**, Nr. Nr. 7—8 po **2 lt.**, Nr. Nr. 9—10 po **2,25 lt.**, o visas devynių numerių k o m p l e k t a s tik **10 litų**; Nr. Nr. 11—12 po **2,25 lt.**, Nr. 13 — **2,50 lt.**, Nr 14 — **3,50 lt.**, Nr. 15—**2 lt.**, Nr. 16—18 po **3 lt.**, Nr. 19—**2,25 lt.**, Nr. 20—**3,50 lt.**, o visas Nr. Nr. 11—20 komplektas tik **15 lt.**; Nr. 21 — **4 lt.**, Nr. 22 — **8 lt.**, Nr. 23 — **4 lt.** Pradedant Nr. 24 eina su priedu ir vieno Nr. kaina **7 lt.**

Pirmųjų dvidešimt numerių papigintąja kaina galima gauti tik iš Redakcijos.

R e d a k c i j o s a d r e s a s:

K A U N A S,
Vyr. Tribunolas (telef. 25753).

Parduodama redakcijoj:

1. Teisininkų kalendorius 1939 m. (5 lt).
2. Lietuvos Valstybės Konstitucijos reforma, prof. M. Römeris (2 lt).
3. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas, D. Gecas (2 lt).
4. Čekiai, Jokūbas Abramavičius (2,50 lt).
5. Hagos Tribunolo sprendimas Klaipėdos byloje (2 lt).
6. „Teisės“ 2—10 Nr. Nr. komplektas — papiginta kaina — **10 litų.**
7. „Teisės“ 11—20 Nr. Nr. komplektas — papiginta kaina — **15 litų.**
8. Konstitucinės Teisės principai, A. Esmein 2 tomai, 16 litų.

Kooperatinė „Raidės“ spaustuvė Kaune, Kęstučio 44. Tel. 25 75 3.